

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Állam és egyház. (Nagy Mózesről.) — Szász Domokos Petrózsényben. — A vadházasságok. (Holles D.) — Az udvarhelyi egyházmegyéből. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Különfélék. — Hivatalos rész.

Állam és egyház.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a mult héten emlékbeszédet tartott a magyar tudományos akadémiában.

Guizotról szólt.

Ugy vettük észre, hogy ő excellentiája eszmenete nem részeseült országszerte elég figyelemben s a politikai lapok, melyek a nagyszabású szónoklatot közölték, azonfelül nem igen foglalkoztak a benne mintegy kiadott jelszavakkal.

Sohasem lényegtelen mit mond egy cultusminiszter a maga állam fölfogása felől. Nem érdektelen pedig főleg nálunk, oly országban, hol a faji, foglalkozási érdekeken kívül oly fontos felekezeti érdekek is állanak előtérben.

Nos a miniszter dicsérőleg, magáévá tevőleg emelte ki a nagy francia államférfiu szereplő életének végphilosófiáját, politikai tekintetben értjük.

Örök tanuságul szolgáljon — mondá körülbelől a miniszter — hogy országot vezetni nem lehet:

1. sem forradalmi uton;
2. sem absolutismus által.

Hanem — és itt jön az, mire a mi figyelmünk esett — kerülve a két szélsőséget, semmiben figyelmen kívül nem hagyandó az egyház.

Ime a cultusminiszter, ki a szabadelvű doctrinária iskolájában nő fel és lép fel, ki részt vesz maga is a szabadságharcz, mondjuk forradalom lelkesüléseiben, ki egész erejével látszik a természettudományok s kivált az orvosi tudomány

fölvirágzását állami és költségek által elősegíteni hajlott koránapsugaras lejtőjén; érelve a nyugati államokban tett tanulmányozásaitól, csapásoktól, melyek szívét, mint magán emberét családjában érték-verték, — megállva és megüledve rá mutat az egyház világtörténelmi erejére s mint szabályozót emeli ki az ellentétes társadalmi széthuzó érdekek között.

Ez természetes is.

Az egyház félig állami és félig társadalmi szervezete, a kettős mérték, hogy szeretetet egyesít szigorral, ez a csodálatos autonom absolutismus, — kétségtelenül leghelyesebb formája az együttlétnék s mig jobbra a mob elragadtatása, balra az önkény göggye váltakozva cserélik ki egymást, mint az inga lengései, addig az egyház egyenesen és fenségesen áll meg közepette a gyarló ember lelke váltakozó viharainak.

Mi volna, ha a keresztyén egyház nem állana előttünk, mint egy normája gyanánt a sociális egymásmellettiségnek és egymásáltaliságnak? Latin hadak irtanának, vagy francia forradalom! Mindakettő szakított volt az éggel s tekintetét az anyagi javakon való osztozkodásra szegezte. És elmúltak.

De az egyház áll és élni fog, mig a szülő gyermekeiben megújul, s mig a romlatlan szívü uj nemzedék ifjúságában a reményt, hitet s az egymás iránti szeretetet megújítani bírja.

A tapasztalati pessimismus mindig csak önön gyermekét eszi meg, mint Chronos, de hiába, mert éhes örvényéből újra feltámadnak a fenséges Apollo, lelkünk örök költészete, — a magasztos Vesta, keblük rothadatlan erkölcsi érzete.

Meg nem eheti a keresztyén egyházat sem a materiálistikus, sem a pessimismus. Ezek csak ideig valók s csak napokig járnak az emberiség tökéletesedésének nagy ország-utján, melyen maga

az isten lépdél s tapodja a fölfölgerjedő fene férgeket.

A cultusminiszter valódi állambölcsnek bizonyítja magát, midőn ide szikkadt, midőn látó köre ide tisztult, s midőn jelleme megpihent az egyházon, mely a boldogság hajója, keresztül evezve a tömeg széles zátonya s a zsarnokság rideg szirtje között.

De midőn uralkodó politikánkban ily elv érvényes, nem tudjuk, miért féltékenykednek némelyek s azon egészséges és üdvös beleszólást, mit kormányunk ujabban követ, miért fogadják féltékenységgel némely testvéreink az Urban?

NAGY MÓZES.

Szász Domokos Petrózsényben.

1885. okt. 25-én.

Az erdélyi ev. ref. egyh. kerület szeretve tisztelt főpásztora, ft. Szász Domokos püspök ur, ki hivataloskodásának ily rövid ideje alatt hazarészünk különböző vidékein a nemzeti és felekezeti szempontokból fontos positiokat képező egyházközségeinkben tett személyes megjelenései által oly sok, dicső és az idők végtelenébe messze beható alkotásokat vitt véghez, folyó év és hó 25 én Erdély délnyugati pontján a mintegy két tizeddel ezelőtt alakult, ma teljes felvirágzásban levő s folytonos növekedésnek örvendő petrózsényi telepet s főként az ott alakult ref. fiók-egyházközséget képező hiveinket tisztelte meg nagyjelentőségű személyes látogatásával oly célból, hogy az ottan már évtized óta tervezett ref. templom-építés ügyének miben állásáról személyesen meggyőződjenek, s azt lehetőleg mielőbb diadalra juttatni segélye.

A ft. püspök ur e hó 24-én indult el Kolozsvárról a reggeli vonaton, kihez egyházmegyénk első állomásán, a szászvárosi indóházánál, derék esperesünk nt. Bartha Lajos afia, és érdemekben megőszült egyik legbuzgóbb főgondnokunk m. Pogány György főispán ur csatlakoztak kíséretül. Itt a nevezett vasuti indóházánál fogadta a ft. püspök ur a szászvárosi Kún tanoda és szászvárosi püspöki egyh.-község megjelent előljárósága nevében t. Incze János szászvárosi első pap által tolmácsolt tiszteltteljes üdvözlést. Hasonló üdvözlésben részesült a szeretve tisztelt főpásztor ur a piskii-telepen levő indóházánál, hol az ott élő ref. hivek, valamint a közelebb fekvő dérai, n.-rápolti egyházközségek nevében Szóts Sándor dévai ref. lelkész afia által volt üdvözölve. És hogy a Piski és Petrózsény közt levő nagyobb vasuti állomásoknál hasonló tisztelgésben a vasutmentében különböző távolságban fekvő egyházközségek s szétszórtan élő ref. hivek nevében nem részesíthetett: annak egyetlen oka az, hogy jöveteléről az idő rövidsége miatt, értesülést nem vehettek, s így csakis a petrózsényi fiók-egyházközség 4 éven át volt adminisztráns papja csatlakozhatott a kísérethez, a várallya-hátszegi állomásánál.

E nap estvéjének 8 órájkor robogott be a vonat a petrózsényi állomásra, hol a telep lakossága nevében eljárás derék főszolgabirája Hollaky Arthur ur üdvözölte egy igen szépen átgondolt és hazafias érzelemtől áthatott beszédben, melyre a ft. püspök ur meghatottan és

mindenkit mélyen meghatólag válaszolt. Honnan az ott készen álló kocsikra ülve m. Barcsay Árpád urnak — a petrosényi fiók-egyh. község főgondnokának vendégszerető házához mentünk, hol „az Isten hozott“ felirattal ékített bejáratnál Trombitás János kezelő gondnok üdvözölte a főpásztort az ottani ref. egyházközségnek nevében, kik közül mintegy 100 bánya munkás egyenruhába öltözve s lámpát tartva kezében, várta az érkező magas vendéget.

A pár percnyi időt igénybe vett elhelyezkedés után a társalgást a ft. püspök ur kezdette meg, a legmelegebb érdeklődéssel kérdezősködve a petrosényi hivek létszámáról, helyzetéről és a templomépítés ügyében eddig történt dolgokról. A kérdéseire előszóban nyert előadásokból, valamint a Barcsay Árpád főgondnok ur által elémutatott irományokból u. m. a templom tervrajza, költségvetés és több rendbeli fel- és leiratokból, a templom-építési meglevő alapok pontos kimutatásából, a rendszeresen vezetett békötött anya és családkönyvek meglétéből, melyek mind kellő rendben tartatnak, a főt. püspök ur már előre is örömmel győződött meg, a petrosényi hivek buzgalmáról s a templomépítés ügyének miben állásáról.

A hosszú ut fáradalmainak kipihenése után másnap azaz 25-én reggel, míg az istentisztelet tartásának előre keblileg meghatározott ideje békövetkezett volna, a meglevő templomhely megtekintésére sietett a főt. püspök ur és kísérete. — Fél 10 órakor taraczkok durranásai adták meg a jelet a hiveknek az istentisztelet tartás bekövetkezett idejéről, melyre s melyet megelőzőleg a hivek csoportosan siettek az istentisztelet helyiségéül ez alkalomra berendezett s mintegy 200 embert magába fogadni képes állami iskolai legnagyobb terembe, melyet a ref. hivek s a különböző hitű és nemzetiségű előkelőségek zsufolásig megtöltöttek. A szokásos invocatiók eléneklése után a ft. püspök ur és kíséretének megérkezésekor megrendült a hivek ajkain Bitai György állami iskolai tanító vezetése alatt az ott ideiglenesen elhelyezett harmonium kíséretével a XLII. zsoltár s egy pár versének eléneklése után a főt. püspök ur lépett az e célra állított s virágkoszorúkkal feldiszitett szószékre, és a mindnyájunk szívét buzgó ábitatra hangoló s az ihletettséggel sz. szárnyain a lelkeket a mindenség urának trónusához emelő imájának elhangzása után, az ékesszólás mindeneket magával ragadó hatalmas erejével tartá meg remek alkalmi beszédét, melynek végeztével áldásra terjesztvén ki kezét megáldá a templomi gyülekezetet s a telep minden rendű, rangú és felekezetű lakosságát, melynek elhangzásával a gyülekezet éneke alatt a hallottak felett álmélkodva oszlott szét meghatottan, egy szép és feledhetlen emléket vivén magával, a sokaság.

Az egy és fél óránál több időt tartó istentisztelet után a tanítói lak egyik szobájában, a jelzett telepen lakó különböző hivatalnokok s más felekezetű lelkészek tisztelgését fogadta a legnagyobb és legmelegebb előzékenységgel és szívélyességgel a ft. püspök ur, ki ezek után ismételtén megjelent a nagy tanteremben, hol a ref. fiók egyházközség tagjai teljes számban összegyűlve voltak a megtartandó kebli közgyűlésre, melyet az elnöklő főpásztor ur a hiveket mélyen megható, s őket az egyház és haza forró szeretetére buzditó meleg szavak előrebocsátása után megnyitván, felhívja esperes affát a templom-építés ügyének minő stadiumban állásáról való jelentéstételre.

Esperes afia a templomépítés ügyét kezdetétől jelen állásáig, a történetek egymás utánját követve, a való-

ságnak tökéletesen megfelelőleg vázolván, kimondatott határozatilag, hogy a petrozsényi ev. ref. fiók egyh.-község a következő tavaszon a templomépítéshez hozzá kezd, s az építkezés házilag fog eszközöltetni, melynek vezetésére elnöklő ft. püspök ur ajánlatára, a hivek által egy bizottság választatott meg, melynek tagjai: Barcsay Árpád kebli főgondnok, mint elnök, Balázs Árpád vasuti áll. főnök, Goró Ede segéd-szolgabíró, Trombitás János kezelő gondnok, Csegezi György egyháztagok lettek, kik mellé póttagokul Szabó György és Gadó Mózes afia választattak meg. A bizottság pénztárnokául Goró Ede afia jelöltetett ki.

A főt. püspök ur ezek után a megválasztott templomépítetű bizottsághoz, valamint a jelenlevő egyh. tagokhoz buzdító, lelkesítő szavakat intézve kijelenti, hogy a nagy munkához a maga részéről is hozzá kíván járulni s a felépítetű templomot Urasztallal és az arra szükséges szt. edényekkel ő maga fogja ellátni, a mi éljenzésekkel s forró köszönettel fogadtatott a hivek részéről.

M. Pogány György főispán ur — mint egyházmegyei főgondnok indítványozza, hogy miután az egyházközség által kiszemelt s már évekkal előbb megvásárolt templomhely egy kissé szűk, és minden oldalról meglehetősen nagy épületekkel körül építve van, tegyen lépéseket az építetű bizottság a nélkül, hogy ezáltal az építés tovább halaszthatnák, egy alkalmasabb hely megnyerhetésére nézve, valamint folyamodjék a jelzett bizottság a közigazgatási bizottsághoz a véget is, hogy a közmunka erőt fordíthassa az egyház templomépítésre, melyeknek megnyerhetése céljából hathatós befolyását felajánlani kegyeskedett. Bartha Lajos ref. esperes ur kijelenti, hogy a templom leendő belső berendezésére 50 frttal fog járulni. — Mindkét ajánlat éljenzessel fogadtatott. A közgyűlés ezzel befejeztett s hiveink megáldva, a hála legmélyebb érzelmeivel vettek búcsut a főt. püspök urtól, mint a kinek személyes megjelenésében a már évek óta szíveinkben ápoltt legforróbb vágyunk s legbuzgóbb óhajunkteljesültét látjuk megvalósítva; a főt. püspök ur pedig Dobai vasuti hivatalnok azon előre bejelentett óhajának, melyszerint kisdédét ez alkalommal kívánná a püspök ur ő méltósága által megkereszteltetni, készségesen és a legmeghatóbb szívélyességgel engedve felölté ismét a palástot s a kisdédet a keresztség sacramentumával, tagjává avatta ev. ref. anyaszentegyházunknak.

A hivatalos dolgok ily módon lett elintézése után Barcsay Árpád ur, a szíves házigazda, a főt. püspök urat és kíséretét egy szórakoztató kirándulásban részesíté, ugyanis a Romániába vezető s a Zsil keskeny szikla medre mellett égfelé meredező, s csaknem minden lépés után a különböző sziklacsoportozatok megragadó tájképeit feltűntető sziklabérczekbe vágott és elkészült kényelmes új szurduki út megtekintésére egy sétakocsizást rendezett, melyken résztvettek Hollaky Arthur járási szolgabíró és Radik János g. k. esperes urak is. Délután 3 órakor került vissza a kis társaság Barcsay Árpád ur vendégszerető házához, hol készen várta a főt. püspök urat és kíséretét, valamint az ezen alkalomra meghívott vendégeket a dusan felterített asztal az izletes ebéddel, melynek elköltése alkalmával egyházkerületünk szerette tisztelt főpásztora, a lankadatlan buzgalmu s a fáradhatlan tevékenységű főt. püspök ur több oldalról volt a legszebb köszöntők által üdvözölve, valamint az asztaltársaság előkelőségei is, de melyeknek egyenkénti felsorolása ellen már csak a hecses lap több oldalról igénybe vett szűk tere is tiltakozik, s így azokat mellőzni kénytelen vagyok.

Mindazonáltal azonban kettőt azok közül — ha csak

pár szóban is — jelezni elengedhetlen kötelességem, mert azok örök időkre szóló tények nyilvánulásai. Egyike ezeknek a sorrendben is első, melyet mélt. Pogány György főispán és főgondnok ur mondott a főt. püspök urra, melyet a felhangzott, többször éljenek megszüntével megtoldott, a közgyűlés alkalmával a pressio gyakorlásának még csak látszatát is kikerülendőnek szándékosan elmulasztott, s most a jegyzőkönyvbe utólag béjegyzendő azon nyilatkozatával, mely szerint a felépítetű toronyba elhelyezendő egyik harangra 100 forintot adományoz, kifejezést adva azon óhajának is egyuttal, hogy azon basonlón a mai nap emléke, a főt. püspök urnak itteni személyes megjelenése, és e nap nevezetes alkotásai megörökítve legyenek: öntetessék e harangra a Szász Domokos főt. püspök ur neve, a mai dátum (1885 okt. 25.) és a saját neve.

E megható nyilatkozat által főt. püspök urnak — mint a szív embere — meghatottan emelkedett fel s a személye iránt tanusított e kitüntetés oly szívből fakadó, oly szívhez szóló szavakban köszönte meg, hogy mind nyájunkat magával ragadva, mindnyájunk szemeiben ott csillogtak a meghatottság gyöngyei, felköszöntvén egyzersmind egyházmegyénk érdemekben megőszült derék főgondnokát, Pogány György őnagyméltóságát, ki már a legközelebbi jövőben, főispánságának 25-ik s hivataloskodásának 50 ik évét töltendi be.

A másik köszöntő az vala, melyben gr. Kun Kocsárd ur őnmlga volt éltetve, kinek halántékait nemes, nagyszerű és örök időkre szóló áldozataiért már e földi hazában a halhatatlanság és örökélet fénykoronája ragyogja körül, ki első volt a petrozsényi templom felépítése céljára adakozók sorában is, 300 frtot ajánlva fel e célra. E felköszöntőre nézve az éljenzések után kifejezést nyert az a közóhaj is, hogy a nemes gróf ur őnmlga a kegyeletteljes megemlékezésről röviden értesítessék.

Ily nemes hangulatban folyt le a jól és derékul elvégzett munka után az ebéd. Szíves házigazdánk szerette volna megállítani, mint egykor Jozsué, a napot, de az idő sebesen rohanó szekerének gyors futamu kerekét megállítani halandónak nem adatott. Az idő elrohant. Az óra ötől ütött. Indulni kellett.

A főt. püspök ur, kit 2×24 óra eltelté után az ország fővárosába vár a hivatalos kötelesség, búcsut véve a házigazdától s vendégeitől, kíséretével együtt kocsiba ült s az indóházhoz hajtatott, hol távozásakor a ragaszkodás, tisztelet és szeretetnek ép oly megható jeleivel találkozott, minővel jövetelekor fogadva volt.

Kísérje főpásztorunkat minden körútjában hiveinek ily őszinte tisztelete, és hálája! Kísérje Istennek áldása az ő működését, hogy püspökségének minél több tizedekre terjedendő ideje alatt, növekedjék számban és erőben lelki Sionunk, erdélyi ev. ref. egyházkerületünk, a nagy Isten sz. nevének örök dicsőségére! Ugy legyen!!.

A vadházasságok.

Lapunk e kérdéssel, ugy szólva napirendszerűleg foglalkozik. A pozsonyi „Evang. Egyház és Iskol“ legutóbbi számában ide vonatkozólag szintén egy cikket láttunk, melyet közölni nem tartottunk érdektelennek. Ime:

A lelkészi gondviselés egyik legkényesebb tárgya a vadházasság. Nyíltan és titokban a társadalom minden

rétegeiben tenyészik s habár mindenütt a romlás magvait rejti magában, teljes átkával mégis leginkább a köznép életére nehezedik. Meggátolása mindenkor a legnagyobb nehézségekkel jár, sőt megfelelő országos törvény hiányában, az erre vonatkozó utasításokat nélkülöző polgári hatóságok segedelme nélkül, s a régente gyakorolt egyházi fegyelem megszűnte után, — teljesen lehetetlen. Pedig a vallásosság s az ebből eredő erkölcs szembeszökő hanyatlása, fenhangon követeli a társadalom ezen fekélyének gyökeres orvoslását.

Már csak azon körülmény is, hogy népünk közönyösen veszi az ily viszonyok keletkezését és létezését, sőt azok családi örömein: lakadalmakon, keresztelőkön stb. a községek jobbjai is megjelenvén, ezáltal azokat mintegy a tisztességes viszonyok közé sorozzák, aggasztóvá kezdi tenni vadházasságokat, mert ez által a törvényes házasságok tisztességesebb voltának hitét, élete erejében támadja meg.

Vegyük ehhez még, mennyi erkölcsi és anyagi kárt okoznak a vadházasságok az illetők családi életében, a mi viszont a társadalmi életre is felette káros befolyást gyakorol, s azonnal indokolva lesznek a feljajdulások, melyek a lelkipásztorok, mint a családi- és közerkölcsök hivatott öreinek ajkairól oly gyakran hangzanak.

Erkölcsi kár forrása első helyen azon laza kötelék, mely az ily viszonyokat összefűzi. Száz eset körül kilenczvenkilenczszáz közönséges érzéki vágy vezet össze a feleket s nincsen benne szerepe sem az ész sem a szív befolyásának, sem azon kötelességérzetnek, hogy a szülők leendő gyermekeiket legalább tisztességes családi névvel bocsássák az élet útjára. A viszony nélküli az örök összetartozás s az egyházi vagy polgári társadalom áldásának nimbusát; pillanatnyi fellobbanás, egy egyszerű nézet különbség, minden perczen felbonthatja azt a viszonyt, melynek gyökere sem az erkölcsben sem a vallásban nincs. A gyermekek szülőik iránti tiszteletének nem ad táplálékot s ez álta' csökkenti a természetes szeretetet is; feljogosítja a már eszmélni s itélni kezdőket, hogy a törvényes viszonyok s az erkölcsök kicsinylésével lépjenek ki az életbe. S mennyi erkölcsi bajnak kútfejét képezik még ezeken kívül is a vadházasságok, arról a születési anyakönyvek „származás“-i rovatának s a halotti anyakönyvek gyermek-halálozási rovatának egybevetése egyrésztől, másrésztől pedig a bűnügyek krónikája adhatna megközelítő felvilágosítást.

De nemcsak erkölcsi, hanem anyagi tekintetben is vészthozók társadalmi életünkre a vadházasságok. Közéletünk épületének egyes téglái a családok. Egy-két rosszabb téglá miatt még össze nem dől az épület, de ha perczentjük nagy, bizony jól teszi az építő, ha vagy kicseréli vagy újra kiégetteti őket. Törvényes házasságok, vagyonuk s keresetük tekintetében a törvény védelme alatt állanak, miért is a háztartás és gazdálkodás egységének semmi sem áll útjában. Nem így van ez azonban a törvénytelen házasságoknál. Haljon meg ezek közül a férj, nem marad utánna özvegy, nem fogja a törvény az özvegyi jogot megállapítani; nem maradnak utánna árvák, előállanak a törvényes örökösök, s a mennyi gyermeket, anynyi földönfutót, ha nem rosszabbat, örökölt a társadalom. Haljon meg az anya s maradt utánna némi vagyon, meghalt vele az apaság is. Vagy az anyai rokonnok gyámsága alá kerülnek a gyermekek, vagy egy bekövetkező más törvényes házasság származékai szorítják ki őket a csak természetes apai jusból. Megjegyzem itt, hogy mindig csak köznépünk életviszonyai állanak szemem előtt, azon köznépéi, melyből alig $\frac{1}{10}$ hal meg

végrendelet hátrahagyásával. Így állván a dolgok, mi természetesebb annál, hogy a törvénytelen feleség, esetleg anya, s a törvénytelen férj, esetleg apa, külön-külön gazdálkodnak maguknak s ez a dissonantia előállítja a közös — koldusbotot. Már pedig, habár ez a mi édes hazánk a koldusnak is tud buza-kenyeret juttatni, még sem áll érdekünkben a koldusokat szaporítani.

De hát mit tegyünk ezek ellen a vadházasságok ellen? Ha hinni tudnám, hogy a polgári házasság van hivatva kiszorítani vagy a legkritikább esetek közé sorozni őket, jó lélekkel kívánnám, hogy jöjjön el az ő országa mielőbb; hanem én bizony azt tartom, miszerint ez, legalább a prot. egyházban, semmi változást sem idézne elő. Egyházi elveink szerint ugyanis, a rossz házasságok végleg elválaszthatók, újabb kötések elé pedig semmi vallási nehézségeket nem görditünk s még a házasságkötések költségei is oly csekélyek, hogy a legszegényebbeknek sem szolgálhatnak akadályul. Egészen másként kell tehát a kár meggátolásához és orvoslásához látni.

Módját kell ejteni annak, hogy földmivelő népünk fiai életük betöltött 18 éve után minden nagyobb nehézség és költség nélkül házassági engedélyhez juthassanak; bár megvallom, egyáltalán be nem tudom látni a házasságok ezen nehezítésének igaz okát. Az $\frac{1}{4}$ urbéri teiekkel bíró gazda fia, a modalitások betartása mellett elnyeri a nősülési engedélyt, a kisebb gazda fia nem. Ha azonban ennek viszonyai azt követelik, hogy nősüljön, feleséget szerez, lakadalmat csap s kineveti a törvényt azal együtt, ki a nősülési engedély megszerzésére egy fél lakadalom árát ráköltötte, s megvan a vadházasság. Ha a fiuk beválnak, ezt is, amazt is elviszik katonának. Amaz otthon hagyja érdek, felét hitestársát; ez otthon hagy egy nőt, ki méltán így gondolkozhatik: hátha 3 év alatt megváltozik a fiu vonzalma irántam! kaparintsunk tehát el kis vagyonából a mennyit lehet! Semmiképen sem ítéltetik meg, helyesen és igazságosan a felsőbb hatóságok, kinek lehet s kinek nem lehet megengedni a nősülést, engedje meg tehát a törvény, bizonyos bélyegilleték lefizetése mellett, mindenkinek. Népszaporodási és testfejlődési okokból is csak elméleti alapon kárhóztathatja az orvosi tudomány a korai és szabad nősülést, mert a gyakorlati élet azt mutatja, hogy csenevészebb a mostani „obsitos“ sarjadék, mint a hajdani „gyermek házasságok“ nemzedéke.

Hozzon továbbá az állam törvényt a vadházasságok alakulása s fenállhatása ellen. Ha a rendőri törvény megtudja torolni az erkölcs-, szemérem- és illendőség elleni nyilvános vétségeket, ha büntetni rendeli az igazán betyáros káromkodásokat, miért ne kellene megakadályoznia a vadházasságokat, melyek a társadalmi rendnek legnagyobb káromlását, az erkölcs és szemérem egészen nyilvános tiprását képezik.

Engedjen a törvény nagyobb tért a népnevelésben az erkölcsstan előadásának mint eddigelé, mert legalább is annyi szüksége van hazánk népének a jó erkölcsökre mint a reáltudományokra. Amazok jó munkássá, törvény tisztelővé, elégedetté teszik őt; ezek csak több nemzedéken át, lassanként mennek által vérébe.

Ne csökkentse, sőt emelje a vallás tiszteletét, az egyház tekintélyét, az ünnepek és vasárnapok megtartása s az egyházi fegyelem megvédése és terjesztése által, mert ezek az állami rend és közjólét munkálásában a polgári hatóság leghivatottabb segédei.

HOLLES D.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

1885. október 30.

Tisztelt szerkesztő ur!

Az udvarhelyi egyházmegye lelkészi egyesületének sz.-kereszturi járási köre, a folyó hó 28-án tartotta meg Sz.-Keresztúron őszi gyűlését, a tagoknak nagymérvű részvétele mellett. E körbe 19 lelkész van beosztva, jelen volt pedig 14. Az elmaradtak részint betegség, részint hivatalos akadály miatt nem jelenhettek meg.

Elnök Kelemen János n.-galambfalvi lelkésznek tartalmas és magasan járó elnöki megnyitója után, a melyben a tagokat szívesen üdvözölte s egyes, minket lelkészeket s épen közlőre érdeklő kérdések fejtegetésére is kitért, a miért megnyitó beszéde jegyzőkönyvbe iktatandónak határozatott. — Balás Imre fehér-egyházi lelkész olvasta fel a múlt járásköri gyűlés által kitűzött tételről készített felolvasását. A kérdés az volt, hogy: „Mi az oka annak, hogy hiveink a templomjárásban és általában az egyházi ügyek iránti érdeklődésben napról-napra hanyagabbak s mi módon lehetne e bajon segíteni?” Felolvasó a kérdést minden oldalon tanulmányozván, részletesen ismertette az egyházi irodalomban e tekintetben megjelent nézeteknek és véleményeknek igen nagy részét. Terjedelmes munkája onnan indul ki, hogy daczára a kétségtelenül létező bajnak, elesüggednünk nem szabad, mert a panasz ez irányban sem nem új, sem nem olyan jogos, mint a milyennek látszik. Korunk vallásosságát nem szabad kicsinylenünk, s ha mi lelkészek megteszünk mindent, a mit megtenni kötelességünk, ügybuzgósággal, szent lelkesedéssel, az állapotokat még kedvezőbbre is változtathatjuk. E tekintetben igen sok, csaknem minden a lelkészekről függ. Csakhogy, mint minden más kérdés, ugy ez is összefüggésben áll az anyagi helyzet javításával. Mindaddig, míg a lelkészek anyagi helyzete lényegesen nem javíttatik, míg azok olyan helyzetbe nem hozatnak, hogy minden mellékes foglalkozástól eltekintve, teljesen hivatásuknak élhessenek: a mai helyzeten gyökeresen javítva nem lesz.

A közönséges isteni tisztelet vonzóbbá és érdekesebbé tételére vonatkozó s az éneklés és igehirdetés tekintetében teendő kívánatos javítások iránti észrevételei után, főként a vallásos nevelést tartja azon varázsszövegnek, mely hivatva van számunkra egy jobb kort teremteni. És e tekintetben nem tartja elégnak azt, hogy a vallást az iskolában mi papok tanítsuk, hanem a tanítók vallásos nevelésére kíván több súlyt fektetni. Mert egy esetleg vallástalan tanítónak mindennapi, közvetlen befolyását, heti két órai vallásos tanítással aligha lehet elensúlyozni. Az igazi vallásos szellemnek minden tantárgyat, a növendéknek egész életét át kell hatnia, ha azt akarjuk, hogy az maradandó és olyan legyen, a mely minden megpróbáltatások és küzdelmekkel szembe tudjon szállani. Csak is az ilyen vallásos nevelésben részesült nemzedék lesz az, a melynek templomkerülése és az egyházi ügyek iránti érdeklődés hiánya miatt, nem lesz okunk panaszkodni.

A másik felolvasást Maksai Gyula rugonfalvi lelkész tartotta: „A lelkésznek a házassági ügyekben előforduló teendőiről.” Részletesen ismertette az e tekintetben fennálló törvények és szabályokat s a lelkésznek azokkal szemben való magatartására nézve adott igen sok gyakorlati utasítást.

Mindkét felolvasás igen érdekes és hosszantartó eszmecsereit indított meg, a melynek kapcsán kitűnt, hogy ezek a barátságos összejövetelek nem egészen hiában va-

lók. Közelebb jövünk egymáshoz, kifejlődik bennünk, erőssé válik az összetartozandóság érzete s közös bajaink elősorolása s megbeszélése által kisebbé válik a teher, könnyebben elintézhető a felmerülő nehézség. Különösen fiatalabb lelkészekre nézve — gyakorlati szempontból — ezen összejövetelek megbecsülhetetlenek.

Barátságos ebéd után a jövő gyűlés felolvasási tárgyául azon kérdés tüzett ki: „Minő magatartást kell a lelkésznek hívei közt és társadalomban tanúsítania, hogy az által egyházközségének szellemi és anyagi érdekei sikeresen előmozdítassanak?” Gyakorlati kérdésül és megvitatásul pedig: „A más felekezetekkel közös ügyekben — keresztesítés, esketés, áttérés — követendő törvényes eljárás ismertetése, különböző esetek és a vonatkozó törvények és szabályrendeletek felsorolásával.” Miután ezen kérdések kidolgozására Jakab Dénes n.-solymosi és Jakab Albert kisgalambfalvi lelkészek önként vállalkoztak, a gyűlés tagjai szívélyes búcsúvétellel és a mielőbbi találkozás reményében eloszlottak.

S. e.

Az áll. igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, 1885. okt. 21 és 28-án.

Elnökölt főt. Szász Domokos püspök. Jelen voltak: Szász Gerő e. kerületi közjegyző, dr. Jenei Viktor, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla és Székely János igazgató tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Adám számvevő, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok elintézésének bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után, előterjesztés tétellett a felől, hogy egyházkerületünknek Nagy-Körtvélyes községében fekvő birtokának 16000 forinton való megvétele végett ajánlat tétellett, vásárolni szándékozóval az adásvevési szerződvény feltételei megbeszéltek s a szerződvényi tervezet elkészített; megszerint vevő a vételárnak felét azonnal lefizetné, felét pedig legfeljebb egy év alatt 6% kamataival az egyházkerület pénztárába beszolgáltatná, azon esetben, ha az egyházkerület közgyűlése a helybenhagyás végett beadandó szerződvényt nem erősítené meg, a befizetett vételári összeg s a kamatai vevőnek visszaadhatók stb. A kérdéselt jószág fekvésére, minőségére, jövedelmezőségére az adatok részletes előterjesztése után a vásári szerződvény tervezete némi módosításokkal helybenhagyatott.

A kisenyedi egyházközség több tagja által papi kepe váltásra alapított magtár jövedelméből vásárolt 36 hold fekvő jövedelmével, magtár alapító egyháztagok papi kepejének megváltása az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának fentartásával és a módok megállapítása mellett megengedtetett, azon egyháztagok, kik a kepeváltási alap létesítéséhez nem járultak, azok kepefizetési kötelezettségük jövőre is fentartatott.

Az orbai egyházmegye h. esperese Péter Károly felterjesztésére, a zágoni egyházközség papi díjlevelébe előforduló azon hiány, hogy e néhai pap által élvezett s a kepeváltási alap jövedelméből járó 1000 frt, rendes fizetés és 20 évi szolgálat után élvezett 200 frt, annualis angaria nem vétetett külön pont alá, mely hiányosság miatt a papi állomás 1200 frt fizetésre lett pályázatra bocsátva, kijavítottatott oly módon, hogy a rendes fizetés 1000 frtra és külön pont alatt 10—10 évi 100 frtos annualis angaria vezetett be.

A zsbói egyházközség iskolahelyiségének, mely most községi iskolai használat alatt áll, azon községben felállítandó állami iskolai használatra átbocsátását tárgyazó szerződvény pontjai megállapítottak.

Elhatározatott, hogy nmlgu. Tisza Kálmán m. kir. miniszter elnök urnak 10 éves jubileuma alkalmából egyházkerületünk nevében üdvözlő felirat küldetik.

Főt. püspök előadván folyó hó 10-én saját elnöklete alatt Beszterczén tartott gyűlés jegyzőkönyvét, mely szerint az egyházközség elhatározta 20 év óta félben levő templomának felépítését s az építésköltségeinek fedezésére br. Bánffy Dezső e. ker. főgondnok önmaga 1000 forintot, főtiszteletű Szász Domokos püspök a fia 200 forintot, nt. Vályi Elek dékán és tek. Fehérvári Károly al-gondnok atyánkfiai 100—100 frtot, Sassy Frigyes honvéd őrnagy, Albisi Pánczél János atyánkfiai 50—50 frt. és Keresztes József 40 frtot ajánlottak fel, s az építetű bizottság megalakított. Örömmel vétetett helybenhagyó tudomásul, s az egyházi élet felpeszűlése s az egyházi élet ébrentartására s imaháza felépítésére tett áldozatkéz ajánlatokért anyaszentegyházunk nevében meleg köszönet nyilvánítatik, az egyházközség megbizatik a költségvetés s tervrajz, valamint a fedezet kimutatásának felküldésére. Az építetű bizottság megalakotása helybenhagyatott s felkérertettt működése megkezdésére.

Ezen kívül elláttatott még több kevésbé közérdekű ügydarabb.

r. 1.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. október 31

— A magyar országos ref. egyházi köz-alap állandó végrehajtó-bizottsága csütörtökön kezdé meg több napra terjedő üléseit *Beöthy Zsigmond* kir. táblai tanácselnök, mint alelnök vezetése alatt. Ez alkalomból így irnak a budapesti lapok: A magyarországi ref. egyháznak e nagyfontosságú közalapi intézménye, mely részint alapítványok, részint alig érezhető egyenes adózás útján évenként 60—70,000 frt jövedelmet nyujt, legnagyobb részben néhai *Lónyay Menyhért* gróf fáradságtalan buzgalmanak köszönti lételet. Ő dolgozta ki annak alapszabályait gyakorlati jártassága egész ügyességével s az ő lelkes indokolása útján jutott az a debreczeni zsinat elé, mely azután azt az egyházi törvények IV-ik részében foglalt szakaszokban törvény erejére is emelte. Az 1883-ik évi kolozsvári convent megválasztotta a közalapi igazgatására hivatott állandó végrehajtó-bizottság tagjait az öt egyházkerület conventi képviselőiből. Ez a végrehajtó-bizottság még abban az évben megalakult, elnökké *Lónyay Menyhért* gróft s alelnökké *Beöthy Zsigmondot* választván. A kezdet nehézségeit értelmes és élénk tevékenységgel küzdölte le a már akkor testileg gyengélkedő gróf, s a magyar földhitelintézetet, melynek ő akkor elnöke volt, csakhamar sikerült megnyernie a köz-alap czimén befolyó pénzek kezelésére. A súlyosabban betegeskedő gróf azután már csak ritkábban érintkezhetett a végrehajtó bizottsággal, mely ennek következtében *Beöthy*

alelnök vezetése alatt folytatta működését. Mindazáltal a boldogult gróf amaz alkalommal, midőn a legelső köz-alap év jövedelmeinek segélyül való felosztása került bizottsági elbirálás alá, az illető szegénysorsu egyházak és lelkészek közt, részt vehetett mégis néhány napig abban a munkában, melynek üdvös kezdeményezése s megalakotása legnagyobb részben az ő érdeme marad. Halála után most a második közalapi év jövedelmei felosztásának tárgyalása van az ülés napirendjén, mely intézkedései megkezdése előtt legelsőben is a *Lónyay Menyhért* gróf halálával megüresedett elnöki állás betöltéséről gondoskodott s egyhangulag a bizottság eddigi alelnökét *Beöthy Zsigmondot* választotta meg elnöknek, alelnöknek pedig *Szász Károly* dunamelléki püspököt. Az ülések a tárgyak sokasága s fontossága miatt valószínűleg több napra fognak terjedni. A bizottság munkálatát pedig a november 17-iki egyetemes convent veendi tárgyalás alá.

— **Szilágyi Istvánnak**, a m.-szigeti lyceum érdemes igazgató tanárának 40 éves hű szolgálata némi elismerésül, jövő hó 17 én jubileumi ünnepély rendeztetik; az erre vonatkozó meghívók *Mihálka László* máramarosmegyei alispán és *Szaplonczay Miklós* főjegyző, a szigeti ref. lyceum pártfogósága részéről pedig *Várady Gábor* felügyelő gondnok és *Igyártó Sándor* jegyző által aláírva bocsáttattak ki.

— **Szives kérelem.** Tapasztalati igazság: hogy síp, trombita és dobszóval madarat fogni igen bajos, azonban én ezuttal így kísérlem meg lépre keríteni azon jó madarat, ki idegen tollakba burkolózva ragadoz. — Ugyanis *Peterdy Béla* álnév alatt peregrinál egy 35—40 éves életkoru, magát siketnémának tettetű tisztességes öltözetű ember, fivérem, a surányi ref. lelkész fiának vallja magát s engemet unokabátyjának állit s ezen firma alatt bejárta már *Szatmár-Biharmegye* nagyrészét, *Erdélynek tartva* s ily aljas uton zsarolja lelkésztársaimat, — nehogy hovatovább üzze e csalást s jövőben is ámitásaival behivataltok társaimtól több több segélyt gyűjtögethessen, — czélszerűnek láttam a prot. hirlapok útján felhívni reá a figyelmet, hátha sikerül hurokra keríteni?! Feltalálás esetén kérem e csalónak elfogatását s rendőri kezekbe szolgáltatását eszközölni, hogy nevünk becstelenségével ne úzhesse tovább undok mesterségét az, kit soha nem látunk s ily nevezetű rokont nem is ismerünk. A magyar s erdélyországi prot. lapok nagytiszteletű szerkesztőit egész bizalommal kérem e hirdetmény közlésére, maradván teljes tisztelettel *Peterdy Károly*, beregi ev. ref. es-peres.

— **Az egyház és az állatvédelem.** Bécsben egy kérvényt készölnek beadni a római pápához, melyben felkéretik, hagyná meg a lelkészeknek, hogy évenként legalább egyszer prédikáljanak az állatok iránti könyörületességről és az állatvédelem eszméjének terjesztését a népiskolai tanítóknak is kössék lelkökre. Ezen kérvényhez az arisztokratikus és legmagasabb körökben már is számos aláírás lett gyűjtve. *Burton Izabella*, *Trientben* lakó nő, szintén hasonló kérelemmel fordul a pápához s értékes ajándékokat ígér a legbuzgóbb papoknak és ta-

nitóknak. Ugyanily értelmű kérvényt küldött a schwabachi állatvédő egyesület a német kormányhoz, melynek másolatát az ansbachi ág. hitv. konzistorium és a bambergi érsekség az egyházkerület klerusával is közölte. Angolországban pár év óta mintegy 500 lelkész virágvasárnapon az állatvédelemről prédikál.

— A „Vasárnapi Ujság“ legutóbbi száma a nagy-enyedi Bethlen-főtanodánk tanítványának: az európai hírv. tudósnak kőrösi Csoma Sándornak arczképét hozta. Nagynevű honfitársunk, kit az angolok jobban ismernek és talán többre is becsülnek mint mi, tudvalevőleg a magyarok őshazáját ment felkeresni a meszszi Ázsiában. Itt halt meg a Nepal és Tibet határaihoz közel eső Szikkim tartományban Darzsilingban 1842-ben. Duka Tivadar hazánkfia felkereste a nagy ember sírját s megírta terjedelmes életrajzát és működését Ázsiában. A könyv, melyben Duka igazságot szolgáltatott a nagy tudósnak saját honfitársai előtt is, az akadémia kiadásában jeleat meg.

— Conventi képviselők választásának kérdése. A „Debreczeni Protestáns Lap“ megkezdi e fontos kérdés megvitatását a tiszántuli egyházkerület augusztusi közgyűlésén tett amaz indítvány közlésével, melyet lapunk már hozott. A debreczeni lap, mivel ezt oly folyó kérdésnek tekint, melyet minél behalóbban és alaposan meg kell vitatni egyház alkotmányunk tekintetéből, kijelenti, hogy hasábjai mindkét nézet és felfogás előtt nyitva állanak. És hogy olvasóit e fontos tárgyra nézve teljesen tájékoztassák, miután némelyek jónak látták e tárgy vitatását más politikai lapokba vinni át: a Debreczen és Debreczeni Ellenőrben megjelent cikkeket is közölni fogja, — és a már eddig e kérdésben beküldött több érdekes cikket is.

— Az „Evang. Egyház és Iskola“ közli a pozsonyi theologiai akadémia tanári karának ítéletét, mely szerint: a) Hurban Bohuszlav, Rohacsek István, Veszél János theologusok az akadémiai szervezet és ügyrend 157. f) pontjában foglalt büntetéssel sújtva a theologiai akadémiaiból és az összes magyarhoni ág. hitv. ev. theol. intézetektől kizáratnak. b) Kuchta Lajos, Kosztolny Kálmán, Micsatek János és Krizsan Zsigmond theologusok ugyanazon szervezet és ügyrend 157. e) pontjában foglalt büntetéssel sújtva a theol. akadémiaiból eltávolítatnak. c) Boor László theologus ugyanazon szervezet és ügyrend 157. c) pontjában foglalt büntetéssel sújtva megrovatik azon kijelentéssel, hogy a legközelebb elkövetett kisebb vétség is eltávolítását vonja maga után. d) Maróthy Lajos a vád alól fölmentetik, de figyelmeztetik, hogy ezentúl társai megválasztásában óvatosan járjon el. — Ez ifjak azért kapták e büntetést, mert a krisztusi szeretetet úgy kezdték gyakorolni, hogy mindnyájunk közös anyaszentegyháza, a magyar haza ellen csináltak szláv egyleteskedést.

— A magyar r. kath. papság irodalmi munkásságának könyvtári jegyzékét adta ki Szolcsányi Gyula egri könyvtáros s küldte be hozzánk. Az összeállítás az 1850-től 1884-ig megjelent oly művekre terjed, melyek vagy egyházi érdekűek, vagy pedig általában egyházi írótól származnak, tehát theologiai, dogmatikai, szertartási munkák ép úgy, mint szépirodalmi művek, folyóiratok és hírlapok. Mindezek külön szak szerint csoportosítvák. A szerzők és fordítók névjegyzékével és az egyházi szertartásokhoz szükségelt külföldi kiadásu latin művek sorozatával kiegészített könyv 163 oldalra terjed.

— Lönhart Ferencz erdélyi róm. kath. püspök hazafias szellemű pásztorlevelet intézett a fenhatósága alá tartozó népiskolák igazgatóihoz, melyben föl hívja őket, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek az 1879. évi 18. törvényczikk végrehajtása tárgyában kiadott rendeletéhez képest intézkedjenek a magyar nyelv rendszeres tanítása iránt, s lehetőleg olyan tanítókat alkal mazzanak, a kik maguk nemcsak értik e nyelvet, hanem azt alaposan tanítani is képesek.

— Az izraelita hitközségek anyakönyvvezetésének szempontjából a vallás- és közokt. ügyi m. kir. miniszterium a f. évi június 23 án 1084. eln. szám alatt rendeletet intézett Abauj-Tornamegyéhez, melyben azon alapelvet állította fel, hogy minden helység, tekintet nélkül arra, lakik-e abban jelenleg zsidó vagy sem, valamely zsidó anyakönyvi kerületbe beosztva s minden anyakönyvi kerület akkora legyen, hogy képesített anyakönyvvezetőt eltartani tehetségében álljon, továbbá, hogy minden helység zsidó anyakönyvvezetésére nézve, mindenestre ugyanazon megyében, de lehetőleg ugyanazon járásban is létező zsidó anyakönyvi kerülethez tartozzék, melynek területén fekszik, végül hogy egy és ugyanazon helyen — ha abban most több zsidó hitközség is állana fenn — rendszerint csak egy zsidó anyakönyvvezetés létezzék, mert több zsidó anyakönyvi hivatalnak egy helyen fennállása eddig is szabálytalanságokra vezetett. *A szolgabírák valamennyje hozzájárult a tervezethez.*

— A pápa és a japáni mikado. XIII. Leo pápa a japáni császárhoz levelet intézett, mely így hangzik: Az egyetemes japán birodalom leghatalmasabb fenséges császárnak XIII. Leo pápa. Üdv! Leghatalmasabb császár! Ámbár nagy távolság választ el bennünket egymástól, még sem kerülte ki figyelmünket, hogy te, leghatalmasabb császár, mily kiváló buzgalommal működöl a jólétnek Japánban való terjesztése érdekében. A mit te az állam emelése és különösen néped erkölcsének javítása céljából megkezdettél, egyrészt époly fényes bizonyítéka terveid gondos voltának, mint másrészt mindazoknak dicséretére és nagybecsülésére méltó, a kik a népe jólétére s ama javak elérésére törekednek, a melyek a jobb erkölcsösséghez tartoznak; s ez utóbbi annyival inkább, mert az erkölcsök finomabb kiképezése által a szellem kellő készütséget nyer a bölcsesség és az igaz világgosszág befogadására. Ebből az alapból indulva ki, kérünk téged, hogy neked tartozó elismerésünket fogadd ép oly barátságosan, mint a mily őszintén mi azt kinyilvánítjuk. S ez az oka, hogy neked e levelet küldjük; ugyanis hogy neked nyilvánosan köszönetet mondjunk. Mert tud meg, hogy ez eljárásod által mind a hittérítőket, mind roppant birodalmad összes kereszténységét és ezek által a mi személyünket is nagyon lekötöztetted. És téged, oh hatalmas császár, eme bizonyosságok folytán jószágosnak és jóakarónak ismerünk. De nem is tehetsz te dicséretesebb dolgot az igazságosság tekintetében és semmi jobbat a közjólet érdekében, mert épen a katolikus vallástól várhatsz nem csekély segítségközöket birodalmad fejlesztése és emelése körül. Mert minden országuak talpköve az igazságosság; és mindaz, a mi az igazsággal összefügg, a kereszténységnek kötelességévé van téve. Ebből származik az, hogy mindazokat, kik keresztényeknek vallják magukat, nem anyira a büntetéstől való félelem, hanem sokkal inkább a vallásos sugallat ösztönzi a király felségének tiszteletére, a törvények iránti engedelmességre, a békés és tisztességes cselekedetekre. Azért tehát hathatósan kérünk, hogy nyujtsd a keresztényeknek a lehető leglát-

gabbterü szabadságot és javaikra terjeszd ki ezentul is, ép úgy, mint eddig, oltalmadat és kegyelmedet. A mi feladatunk lesz viszont istent, minden jónak kuforrását, hathatósan kérni, hogy az általad kezdett hasznos dolgokat a kívánt eredményre juttassa, hogy reád, valamint egész Japánra, mindig öregbedő kegyelmét és jóságát árasztssa. Kiadtuk Rómában, Szent Péternél, 1885. május 13-án, pápaságunk 8-ik évében.

— „Jámborok fészke.“ Ez a neve egy orosz vallásfelekezetnek, mely körülbelül 15 év óta áll fenn. Fő elterjedési helye Bender, Besarábiában, s nevét onnan vette, mert tagjait, kik mindnyájan a parasztosztályba tartoznak, sirt ásnak lakásukban vagy kertjükben s abban fekszenek, s éhezve istennel társalognak, bűneiket neki megvallják s lefolyt életüket vizsgálják, hogy ezeket annál nyugodtabban tehessék, a sirt egy faajtóval zárják el. Ugy fekszenek aztán a gödörben, mint valami koporsóban, s a megfuladástól csak egy keskeny hasadék védi meg őket. Ha sirjuk vagy „fészkek“ a kertben van, bokrokkal ültetik körül s egy nagy kutyát lánczolnak oda, mely távol tartsa a kíváncsiakat vagy gunyt üzőket. A felekezet hívei azt állítják, hogy elragadtatásukban és midőn már nagyon éhesek, szenteket és démonokat látnak. A felekezetnek másik tulajdonsága, hogy tagjai, lehetőleg keveset érintkeznek más emberekkel, sőt egymás közt is úgy, hogy életmódjuk hasonlít a szerzetesekéhez.

— **A pálinka emberirtó hatalma rettenetesen terjed.** Most a norvégiaiak állnak legkevésbé hatalma alatt. Azelőtt 20 liter pálinka esett ott egy főre, most három liter pálinka jut az emberre. Javult mértékletesség, javultak az erkölcsök. Még 1845-ben százezer ember közül 240 követett bünt, most 180 bűnös van százezer között. Belgiumban 1845-ben 8 liter pálinkát ihatott minden ember és százezer között 267 követett el bünt. Ma fejenként 12 litert isznak és százezer emberre esik 648 bűnös. Norvégiában örültté lesz iszákosság miatt százezerből 83, tehetetlenné 3500, öngyilkossá 7. Belgiumba, munkaképtelen 14,000, örült 150, öngyilkos 10. Szomorú számok az emberirtó krónikájában. Bárcsak mi nálunk állítanák össze adatait. Ezek volnának még csak a szomorúak, mikor a főváros legnagyobb utvonalai mentén tűri meg a pálinkás boltokat és lebujszokat.

Hivatalos rész.

Mindenik egyházmegye Esperesének!

Mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség t. t. Tanácsának.

Midőn igazgató-tanácsunk, egyházkerületünk boldog emlékü főgondnoka Zeyk Károly emlékének megünneplésére s ez által a kegyelet és hálaadójának lerovására azon egyházmegyét (egyházközséget) felszólítja, nemcsak egyházi nagyjainkat megillető tiszteletnek kíván szokásos kifejezést adni, hanem a megboldogultnak vallásos buzgóságtól áthatott munkás egyházi életének méltatása által, rámutatni azon bibliai mondás igazságára, hogy „a ki szeretetet vet, szeretetet arat.“ Az elhunytak nyílt őszintesége s igazságszeretete tükrözött vissza hosszamunkás életének minden mozzanatából, e nemes jellemvonása, midőn egyfelől megmutatta a gyakran felmerült bonyolult kérdések megoldásának helyes útját, másfelől mások bizalmát és tiszteletét vivta ki.

Nem a nagy jelszavak üres hangoztatásában, hanem az ösmeretek szorgalmas öregbitésében s a teljesen átértett s érzett kor szellemével öszhangzatos egyházi és politikai munkásságban kereste és találta fel életcélját; s szép tehetségét s helyes tapintattal párosult munkás életét áldásossá tette, úgy anyaszentegyházunkra, mint hazánkra nézve. Igazgató-tanácsunk felhívja a t. Esperes urakat (az egyházközség t. t. Tanácsát), hogy egyházkerületünk boldogemlékü főgondnoka gyász-ünnepélyének lehetőleg a legközelebbi egyházmegyei közgyűlés alkalmával (az egyházmegyével kapcsolatosan leendő) megtartása iránt az intézkedéseket tegye meg. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsától. Kolozsvárt, 1885. október hó 4-én.

Az összes erdélyi ref. kollegiumok m. t. t. Elöljáróságainak.

Hivatalos illemmel értesítjük a kollegiumok m. t. t. Elöljáróságait, hogy a kultuszminiszter ur f. é. 26,598. szám alatt a tanári könyvtárak részére megszerezni ajánlja dr. Schenzel Guidónak „A magyar korona országainak csapadékviszonyai“ cz. munkáját. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának Kolozsvárt, 1885. október 18-án tartott üléséből. Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes. Parádi Kálmán tanügyi előadó.

Mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség t. t. Tanácsának.

Mindenik egyházmegye tiszt. Esperesének.

Az egyházi építkezésekről jóváhagyás végett felterjesztett tervrajzok és költség számítások nagyrésze oly hiányosan állítottatott ki eddig, hogy azok műszaki felülvizsgálata nem volt lehetséges, mely okból kiegészítések váltak szükségessé; s mert a felülvizsgálat megejtése ez által késleltetett, az építkezések megkezdése is gyakran az egyházközség tetemes kárára halasztást szenvedett.

Ezen hátrányok kikerülése végett megírja igazgató tanácsunk (az egyházmegye mindenik egyházközségével) tudomásvétel s ahhoz alkalmazkodás tekintetéből leendő közlés végett, hogy a jövőre felterjesztendő építési tervrajzok és költség számítások következőleg szerelendők fel.

1. A terv készítője által „scalával“ vagy is a tervbe vett épület hosszát, szélességét s a szobák nagyságát feltüntető mérettel látandó el.

2. Templom építését tárgyazó tervek felkötésekor a felterjesztésbe pontosan megírandó a lélek száma, mert a templom kiterjedésének arányban kell állani a lelkek számával s annak megítéléséhez mindkét adat szükséges.

3. Midőn nem új építkezéstről, hanem csak valamely épület kijavításáról van szó, az egyházközség gyűléséből felveendő s felterjesztendő jegyzőkönyvbe a kijavítási munkák egyenként és részletesen jelöltessenek meg.

4. Minden költség számításához mellékelendő az építés helyéhez legközelebb fekvő város hatósága által a munkabérek és építési anyagok áráról kiállított hivatalos bizonyítvány. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsától. Kolozsvárt, 1885. október 26-án. Elnök helyettes: dr. Kolozsvári Sándor, Bodor Antal titkár.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.
SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:
b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.
HIRDETÉSI DIJ:
Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.
KIADÓHIVATAL:
„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Bartha Lajos esperes urnak. (Marosi pap.) — A convent és a közalap. (Lapszemle.) — T á r c z a: Az őszi természetben. (Diénes Józseftől.) — Háromszéki levél. (Bodor Gézától.) — Irodalom. — Különfélék. — Hivatalos rész. — Szerkesztő postája.

Bartha Lajos esperes urnak.

a, okt. 28-án.

E lap 41 ik számában egy beszéde jelent meg a t. esperes urnak, melyet a közelebbi egyházkerületi közgyűlésen, a codificationalis munkálat tárgyalása alkalmával mondott. E beszéd „soraiból, de még inkább a sorok közül — kitűnik,“ hogy ez nem a gyűlés színén nyert benyomások hatása alatt fogamzott meg agyában, hanem azt, mint a lőni akaró a töltést, készen vitte Terdosról Kolozsvárra.

Ha e beszéd inteniója a feleletet oly nagyon nem provocálná, nem fogtam volna tollat e sorok irására, hogy velők a t. esperes urnak csendes kényelmében alkalmatlanokodjam de így megenged, ha szerény nézetemet itt író-asztalom mellett, e sorokban, én is elmondom.

A t. esperes ur beszéde a paritas keresztül vitelét egyház alkotmányunkban mintegy erőszakolni látszik, a nélkül, hogy számba venné a mi erdélyi, sajátos viszonyainkat. Pedig az érett alma rázás nélkül is lehull az ágról, a korhadt fa fejszecsapás nélkül is kidől. De a mi talajunk a paritas almáját még nem juttatta teljes erjedésre, egyház alkotmányunk még nem vált korhadttá, sőt oly életképességet mutat, hogy az irtó fejszét ellene fölemelni csak a tulvérmesség elhamarkodása próbálhatja meg, de persze annak erőssége ezt visszacsattantja és sebzés nélkül kell, hogy visszahulljon a támadó kar. Ha a paritas elvének keresztül vitelére már eddig követelődleg alakultak volna a viszonyok itt nálunk, ha ennek eszméje kellőleg meg lenne érve, akkor nem volna szükség trombitába fújni a figyelem oda irányzására, mert a nélkül is diadalra juttatná a szükségérzet, sőt az elébe tolt akadályokon is áttörne, a maga erején, mint a vizáradat a gátakon. A tavasz lehére fölébredt természetet a

halálba visszataszítani nem lehet. Hol a megújulás teljesen előkészült, ott harsona nélkül is megvan az ébredés. Minden kornak, minden időnek megvan a maga kívánalma s az elől kitérni nem lehet. De míg az átmeneteknek hidja nincs elkészítve s a reformáló eszmék nincsenek megérve, addig minden erőlködés csak sisyphusi munka. A reformációt létrejötté előtt csak kevés idővel is hiában való erőlködés volt megkísérteni; de akkor, mikor már a talaj teljesen készen volt, visszafajítani semmiféle ellentállás nem tudta, Luther már nem félhetett attól, hogy egy második Husz János legyen. A paritas elvének egészben való keresztülvitelére nálunk még nincs készen a talaj. Azért most még csak részben élvezhetjük, majd megérlelheti az idő egészen s akkor almája annál édesebb lesz. Ezeket annak félelme nélkül mondom ki, semhogy tarthatnék a t. esperes ur azon vádjától hogy engem *conservativnak* nevezzen.

Jelenlegi egyházalkotmányunk szervezetének megváltoztatásával közgyűlésünk testületéből a világi elem jó részét úgy hirtelenében kitudni nem volna hasznos. Hiszen a velők szemben így elkövetett méltánytalanság bizonyára nem fokozná, hanem inkább lehűtené amaz érdeklődést, melylyel századok óta segélyezik, támogatják és sok helyütt úgy szólva föntartják az egyházat. Ha végig tekintünk egyházainkon, látni fogjuk, hogy köztük számosan vannak olyanok, melyeknek nemcsak temploma, de vagyona is egyes világiak kezéből került ki, ez majd akkor fog fölismerhetőbben kitűnni, ha „Névkönyv“ünkben idő folyamán rendre-rendre minden egyes ekklézsia története megírva lesz. Szegényes egyházaink, főleg ott, hol idegen elemek közé vannak ékelve, mint p. o. a t. esperes ur egész tractusa, azonnal meggyöngülnek még jobban s csak lebegni fognak, mint Mohamed koporsója, mihelyest a világi elem érdeklődése közönyre hidegül. S ha a támogató, a fenntartó elem hátat fordít, ez nemcsak anyagi hanyatlást von maga után, hanem a vallásosság csökkenését is; mert a hol a jobbak példaadása hiányzik, ott bizony — ezt az élet tanúsítja — üres padok előtt praedikál a pap. Ezt a t. esperes ur szemüvegével,

különben is néptelen egyházában, hamarabb észre fogja venni mint mások. S akkor, mint a ki úgy látszik szeret bibliai jártasságára hivatkozni, miként veendi ajkára az irás ama szavát: *senkinek kenyerét ingyen nem ettük?*

(Mert különben is papi teendőinek arányát sokszorosan meghaladó jövedelmet huz.) Azonban én a t. esperes urat beszédéért nem akarom nagyot mondani akarással vádo'ni, sőt hiszem, hogy azt nem aspiratio, hanem inspiratio sugalta. De annyit bátor vagyok megjegyezni, hogy a t. esperes ur inspiratioját nem a helyzetbe való mély betekintés, hanem inkább az a fölött való eltekintés szülte. Pedig úgy hiszem, hogy valamint én, úgy a t. esperes ur sem szeretné megérni azt az időt, mikor a historiai deductio az egyházaknak a világiak kiszorítása miatt bekövetkezett hanyatlását constatálná!

A mi azt illeti, hogy a codificationalis commissio operatuma arra a térére csapott volna át, hol az unio lényeges feltételei kockáztatva lennének, erre nézve feleletem nem egyéb, mint egyenes hivatkozás a t. esperes ur által is említett 9-ik §-ra. Mit mond ez? Szórol-szóra ezt — csak az ide vonatkozó passust recitálom:

„Az erdélyi egyházkerületnek az AC. és CC. I. részeiben és az 1691. évi Leopoldinum diploma 2. 3. pontjaiban biztosított joga és a több százados külön állás folytán kifejlett alkotmányos szervezete érintetlenül hagyatik.“ E szavak szerint nincsen-e főnhagyva a külön szervezkedés joga? S ha főnn van hagyva, ez miként sérthetné az unio feltételeit? Tehát a t. esperes urnak nem volt mért oly nagyon megijedni, hogy mindjárt megrángassa a vészharangot. Azonban szerencsére nem sokakat hozott jajveszékébe.

Továbbá főnhagyja a hivatolt § nekünk erdélyieknek azt is, hogy *egyházalkotmányunkat jövőben is a képviselői rendszer elveivel összhangzóan tovább fejleszthessük.* Miután itt tovább fejlesztésről van szó, ebből elég világosan látszik, hogy nálunk a paritás elvének teljes keresztülvitelét maga a törvényhozó zsinat is csak jövőre helyezte kilátásba. S annak, ki specialis viszonyaink mélyére tekint, lehetetlen át nem látnia, hogy nálunk még idő kell, még fejlődésre, erősödéssre van szükség addig, míg a paritás terére léphetünk. Ha nem váránk be míg a fejlődés procesussa e tekintetben a tökéletesedés zenithjét eléri, ha idő- és út-kimélésből egyszerre átugranánk a paritás terére, félek, hogy elsiklanánk rajta ortörésig. S kérdem, hogy akkor nem fájna-e a t. esperes urnak s netaláni anonym elvtársainak a mea culpa?

Azonban szerencsére a t. esperes ur trombitája nem hangolta indulóra az egyházkerületet, s így nem lehet oka félni a mea culpa vádjától.

A többiek fölött nem kevésbé rí ki a t. esperes ur beszédjéből azon állítás, hogy az egyháziatlanság s a vallás iránti közöny alap oka a papságban keresendő. Nő, de az is igaz, hogy mintha szavait megbánta volna, s mintha magát megcorrigálni akarná, a vallástalanság okát mindjárt nyomban a papság jelen állására, helyzetére akarja hárítani. De ezzel még jobban észrevéteti, hogy álli-

tásával ferdített; mert eltekintve attól, hogy túloz, állítása még a pszichologiai alapot is nélkülözi. Ugyanis köztapasztalat szerint mindenki tudja, hogy legvallásosabbak épen a szegény emberek. A ki nyomorral, inséggel küzd, annak legtöbbször eszébe jut az Isten. Hogyan lehet hát azt mondani, hogy a papot (s épen a papot) a szegényes állapot vallástalanná teszi? Lehet, hogy a t. esperes urnak itt valami kiségitőre, valami bombasticus dictiora volt szüksége, s mit tehetett egyebet, minthogy előrántsa a szegény papot — a kit mások tán többre becsülnék, mint a t. esperes ur — s végig döngesse a hátát a vallástalanságért (Egyházmegyéje papjai vajjon mit mondanak erre a bókra?)

A szegény sorsu papnak nem jut anynyi kényelem osztály részébe s nem szerezhethet magának szellemi élvezetet sem annyit, mint az, a ki teli szekrényről lógatja le a lábát, de azért lehet vallásos. Többet árt az egyháziasságnak, a vallásosságnak az, ha a pap hiveivel nem érintkezik, hanem lenéző göggel különíti el magát tőlük, elégnék tartván, ha vasárnaponként anynyira megalázza magát, hogy egy-egy *érdes* praedicationival agyon szidja a jámbor hallgatóságot. Többet árt az egyháziasságnak az, ha a pap haszonbérletbe, nyereszkedő vállalatokba elegendik s a kepeért szegény hallgatójának a párnáját is ellicitáltatja feje alól, míg maga lelketlen uszorára adja pénzét. Nézetem szerint ezek hamarabb megölik a vallásosságot, mint a papok szegénysége.

De még egyebet is mond a t. esperes ur, azt t. i. hogy az üdvös eszmék létrehozója, elterjesztője országokban és népek között, soha sem a sokaság volt, hanem mindig egyes ihletett lelkek valának. De ez csak azon esetben igazság, ha azon egyes ihletett lelkek elébb meg tudják nyerni eszméiknek a sokaságot; mert a mint Eötvös mondá, a ki nemcsak a t. esperes urnál, hanem koránál is nagyobb volt egy fejjel, az üdvös eszmék diadalra juttatója nem lehet egy gyöngye ember, hanem egy óriás a nép.

Tér szüke miatt ismétlésekbe bocsátkozni nem akarván, a fennebbiekből a resultatum levonását a t. esperes urra bízom. Szivem teljességéből szólott az én szám. Vezéreljen mindenkben egyházunk közjava, az adott viszonyok szerint!

Marosi pap.

A convent és a közalap.

— Lapszemle. —

A „Protestáns Egyh. és Iskolai Lap“ 41. sz. Papp Károly ur tollából, s rá a „Dunántuli Prot. Közl.“ nov. 5-iki számában Bokodi Vincze, a fenti czim alatt hosszabb cikkeket hoznak, melyeket ép most a convent előtt érdekeseknek tartunk reproducalni, annál is inkább, mert lapunk is szólott e kérdésről, s mert hisszük, hogy többben lesznek, kik megadják a választ a Papp Károly ur cikke azon részletére, mely erdélyrészi egyházkerületünkre vonatkozik.

Az első cikk rövid bevezetés után így ír:
Jut-e segély, a hora kell? S ki mondja meg, hova kell legjobban?

Ha az atyák, a kikre áhitattal, s bizodalmas várakozással tekint mindenfelől a szükség, ismernék minden kérőnek viszonyait, könnyű lenne kiválasztani a segédlempre legméltóbbakat. De mindenki csak az övéit ismeri, ezek között jól tudja a fokozatokat is, s midőn hazulról megindul azon ülésre, a mely a szegények sorsa fölött dönteni fog: erősen elhatározza magában, hogy ennek, meg amannak a számára kért összegből nem fog engedni semmit. De mennyire más világ tárul föl szeméi előtt akkor, a mikor elibe terjesztik az óriási szükségleteket, melyek mellett az övéi alig jöhetnek tekintetbe s örül, ha annyi tizedt kaphat, a mennyi százat kért. Igen, mert egyet kifelegett a számításból, azt, a ki a normál mérleget tartja kezében, a ki számba veszi a kérőket, megvizsgálja körülményeiket, öszszveti indokaikat, s argumentációjából napnál világosabban kiderül, hogy a leg-erősebb elhatározás, a legtüzesebb szónoklat sem használ ott semmit; mert a szükséglet azon különbözeteit, melyeket a normal mérték mutat, szónoklatokkal kiegyenliteni nem lehet. De azért mégis kap valamit, már csak azért is, hogy üres kézzel ne menjen haza s az újabb kivetés és pénzszedés alkalmával legyen mire hivatkoznia, s újabb adakozásra buzdítani a hiveket; mert jövőre is kell pénz, hogy ismét segélyezhetőek legyenek ezek a szegények.

Nem állítom, hogy szó szerint így történt minden, a mint elmondottam; de nem tagadom, hogy a conventnek a segély kiosztásában követett eljárása reám ezt a benyomást tette. És hiszem, hogy általánosságban igazam is van.

S ha igen jól van-e ez így?

Nem hiszem. Mert a zsinat, a közalap feladatát meghatározó ezen szavai alatt: „Főadata oly szegény egyházak felsegítése, a melyek önerejükben fenn nem állhatnak és a melyeket az illető egyházmegye és kerület fenn nem tarthat,” nem érthette azt, hogy a közalap a szükölködő egyházaknak évről-évre olyan koldus-alamizsnát adjon, a mely megélni kevés, meghalni sok. A felsegítés mást, — az alamizsnánál sokkal többet foglal magában. Olyan segedelmezést jelent, a mely legalább egy lépéssel közelebb vezesse az egyházakat végcéljukhoz, az önerejükben fennállás lehetőségéhez.

Ezt az intenciót pedig nem tudom feltalálni a conventnek mult évi eljárásában.

Egyházak segélyezésére kiosztatott 30,580 forint. Ebből a tiszántúli egyházkerület, 143 gyülekezete számára kapott 10,360 frt. A dunántúli kerület 5,050 frt. A tiszáninneni kerület 3,550 frt. A dunamelléki 2,570 frt. Az erdélyi pedig 56 gyülekezete számára 9,050 frtot.

Ezeket áttekintve, gondolható-e, hogy a tiszántúli kerületnek 143 gyülekezete tízezer forinttal fel van segítve, holott csak két tételt látunk az egészben, melylyel valamicskét tenni lehet — a többi oly apró részletekre van szaggatva, a melyek csak máról holnapra adnak egy-egy darabka kenyeret. Az erdélyiek legmélyebben markoltak a közalap pénztárába, de mégis kétkedem, hogy Erdélynek csak egyetlen egy gyülekezete is fel lenne segítve. S ha sem itt, sem ott, egyet sem tudtak segíteni, mi okból követték el a kiosztásban ezt a nagy részrehajlást? Az egyenlőtlen mérték alkalmazását azok, a kik ezt ajánlották, többféle okokkal próbálják igazolni. Az erdélyieknek adott aránytalan nagy részlet igazolására felhozzák: hogy az erdélyiek igen szegények és épen ott, hazánk s nemzetiségünk iránti köteleességünk is pa-

rancsolja a nagyobb segélyezést, mivel ott a magyarság a beolvadás veszedelmének van kitéve. Az elaprózás igazolására pedig szükségesnek mondják, hogy épen most kezdetben minél több gyülekezet érezze ezen intézménynek áldásos voltát. Soknak sokat adni nem lehet, tehát adni kellett soknak keveset.

A mi az elsőt, a szegénységet illeti: megengedem, hogy az erdélyi gyülekezetek igen szegények; de ki az az igaz bíró, a ki csalhatatlan igazsággal meg tudja határozni, hogy az erdélyi legszegényebb és a magyarországi legszegényebb gyülekezetek közül, melyik a szegényebb. A magyarság elnyeletésére, beolvadására hivatkozás hangzatos beszéd és viszhangra is talál minden magyar ember szívében, de bátor vagyok kétségemet fejezni ki az iránt, hogy egy gyülekezetet 50—100 frttal a beolvadástól megmenteni lehessen, különösen ott, hol az assimilac'o lassu, de biztos munkája összeházasodások által történik.

Az egyik szegényre és a másik szegényre nézve az önként kínálkozó felelet volna: kapjon mindakettő. De ha Erdély szegényei elnyelnek kilencezer forintot; sőt a mint most olvasom az idén kérni akartak 131,500 frtot, mely kétszer lejjebb szállítva maradt 44,200 frt — akkor a tiszáninneni és dunamelléki kerületeknek bizony nem marad három, illetve kétezer forint sem. Ezen rendszerből következik, hogy az egyik mindig adjon, a másik mindig kapjon. S vajon azon kerületekben, a melyeknek csak az adás szép keresztyéni kötelessége jut osztályrészsül, saját kérő szegényeit pedig csitítani lesz kénytelen, — ki, és mivel tudja ébren tartani az adakozás készségét. De meg éppen ma Erdély előnyben van a többiek felett. Rokon célok elérésére alakult a közmívelődési egyesület. Nem ugyan egyházak segélyezésére, hanem a magyar nemzetiség erősítésére, és mivel épen a magyarság Erdélyben legnagyobb részben reformatus, ha a közmívelődési egyesület a magyarságot támogatja, közvetve gyülekezeteinket segíti, ez által módot nyujtván nekik, eddig más irányban használt erejüket egyházakra fordítani.

A segélyösszeg elaprózásának igazolására felhozott érv pedig azon reményre jogosít, hogy ez nem fog ismétlődni, mivel csak kezdetben kellett a gyülekezeteknek ily módon bizonyítani be, hogy ezen új adóból befolyó összeg, valóban segélyezésre fordíttatik.

Az ilyenmü segélyezésnek nem is lehet barátja senki mert sem látható haszna nincsen, sem a közalap rendeltetésének meg nem felel. A közalap megalakítása előtti időkben, ha valamely egyháznak nagyobb szükségei voltak, — templom, paplak, iskolaépítés, — küldöttei által megkereste a hiveket s gyűjtöttek. Ezt a házról-házra való gyűjtést akarja megszüntetni a közalap, s valóban ez a leggyőzőbb argumentum, melylyel hiveinket ezen adózásra hajlandókká tenni képesek vagyunk. S mit nyertek a szükölködő egyházak? Azelőtt gyűjtöttek ezreket, most kapnak ötven, száz, kétszáz forintot. Azelőtt adtak önkényt, szívesen, szeretetből; most bosszúsággal, haraggal, gyűlölködéssel. Akkor megsegítették azt, a kinek adtak, most nem segítenek meg senkit. Ez nem lehet feladata a közalapnak. Hanem igen is, a mint már idéztem, célja felsegíteni az egyházakat. Adjon a convent évenként 8—10—12 egyháznak, anynyinak, a menyyninek lehet ugy adni, hogy azok fel legyenek segítve. Ily módon 25—30 év alatt az ország különböző részeiben szétszórtan halhatatlan emlékeket fog magának teremteni convent és közalap. Nagyot csak lassu munkával lehet alkotni és csak annak, a ki nem a maga dicsőségeért, hanem a közérdekért teremt, s a kit nem gyötör a hiuság azon fé-

lelme, hogy megkezdett művére nem ő, hanem utódja fogja feltenni a koronát. Az ilyen alkotás aztán ellátásának Erdélyből Magyarország legnyugatibb sarkára is, s könnyen kiengesztelné ezen adónemmel a nyugtalan kedélyeket. De ha ilyenmű alkotásokra sem convent, sem közalap nem érzik magukat hivatottaknak: félek, hogy a közalap decentralizációja csak rövid idő kérdése lesz.

A cikk ezután kifejti, hogy a közalapot ujabban egy veszedelmes támadás is fenyegeti. Az hogy egyházunknak három püspöke s ugyanannyi főgondnoka a főrendiháznak tagjává lett. Ki fedezi már most költségeiket? Kivánhatnók-e, — kérdi — hogy éretünk önmaguk hordozzák a terheket, melyek egyházunk ilyenmű képviseltetésével együtt járnak? Püspökeink ép oly szegény papjai egyházunknak, mint a többi lelkészek. Honnan adjunk tehát?

Talán azon kerület pénztáaira utaljuk e terheket, melyeknek mostani elnökei történetesen ott ülnek a főrendiházban? A dunamelléki kerület pénztára pl. érzékeny csorbitás nélkül nem bírná meg.

Az egyetemes egyházat illeti e teher is. Mije van ennek az egyetemes egyháznak? Más nincs, mint a közalap, e gyenge csecsemő, mely alig jött e világra már is nehéz terhek nehezdednek vállaira. Nagy alkotások az egyházban, egyetemes lelkészi nyugdíj, főrendi képviselő, így aztán csakugyan elvonatnék a közalap eredeti rendeltetésétől. — Hol vegyük hát, — végzi — a mire szükségünk van?

„Az ágostai testvér-egyház most tartotta egyetemes gyűlését, mely elhatározta, hogy az államsegély fel emelését a kormánynál kérvényezni fogja. A tanulmányi alap kérdésében, kimondták, hogy a reformátusokkal egyértelműleg akarnak eljárni. Nem lenne-e viszont óhajtható, hogy mi meg az államsegély fölemelését velők együtt kérvényezzük. A kormány ismeri a mi szegénységünket, azt is tudta, hogy a midőn püspökeinknek helyet készített a főrendiházban, csak jogokban tett gazdabakká, de nem az anyagiakban is. Nem tudom pedig feltenni a kormányról, hogy a palotának csak a kapuját akarta volna megnyitni, hogy messziről tekintessünk be, de a bemenetelre módot nyújtani nem akarna: minél fogva hiszem, hogy kérésünket meghallgatás nélkül visszautasítani nem fogja. Ezt némi joggal is várhatjuk; mert ha a protestáns egyházaknak eddig adott subvenciót megkészszerzné is, akkor is csak kis morzsalék lenne ez a katolikus és óhitű egyházak dotációja mellett. Ebből azután fedezhetnék a kerületek a képviseltetési költségeket, mint közös terhet azon arányban, a melyben az államsegély javadalmazását élvezik.

Éz megszabadítaná a közalapot azon lidércz-nyomástól, mely erejét hatását megbénítaná, s mind nagyobb erőt fordíthatna nemes hivatásának betöltésére.“

A második cikk így szól:

Papp Károly ur nem helyesli a conventnek a szegény egyházak számára a közalaptól nyújtandó segély kiosztási módját. És igaza is van, ezt nem is lehet helyeselni. Ezen segélyfelosztási móddal nem érjük el soha azon célt, mit a közalap által elérni akarunk. Mert mi a közalap feladata? Erre a zsinati törvény így felel: a) „oly szegény egyházközségek felsegélése, melyek önerejükben fenn nem állhatnak és a melyeket az illető egyhm. vagy kerület fenn nem tarthat; b) ott hol szükségesnek mutatkozik új egyházközségek alakulásának, templomok és iskolák építésének és fentartásának segélynyújtás ál-

tal való előmozdítása.“ Ezen törvény szerint tehát csak önerejükben fenn nem állható és alakuló egyházakat szabad a közalaptól felsegélteni. Kérdem most már, ilyen egyházakat akarnak-e a kerületek a közalaptól felsegélteni? Papp Károly ur cikke azt bizonyítja, hogy ezen zsinati törvényt a többi kerületek nem igen iparkodnak megtartani. Ezt én azonban nem állítom. De hogy a mi kerületünk nem tartja meg és nem alkalmazza magát a zsinati törvényhez, kétségtelen.

Lássuk a segélyeztetésért befolyt kérvények átvizsgálására és javaslat adására kiküldött bizottság jelentését: E bizottság 56 egyházat ajánl a kerületből, a közalaptól 15,629 frttal felsegélendő. Ezen 56 egyház között több van második vagy harmadik osztályu egyház. Több van, mely az önerejükben fenn nem állható egyházak közé nem tartozik; több van, mely sem nem templomra, sem nem iskolaépítésre kéri a segélyt; több van, melynek temploma, iskolája, papja és tanítói vannak, több van, mely nem alakuló egyház és mégis segélyt kér és nem utasított kérelmével vissza.

Sőt ha ezen segélyt kérő egyházakat figyelem alá vesszük: egy szembeötlő körülménynek jövünk — különösen a komáromi egyházmegyében — tudomására. Ezen egyházmegyében azt látjuk, hogy itt nem a szegényebb, kisebb, hanem a nagyobb — a gazdagabb egyházak vannak pártolva és nagyobb segélyre ajánlva.

Nehogy pedig igazságtalansággal vádoltassam, álljanak itt e példák: Kis-Mánya lélekszáma 266, Zsigárdé 1150, Zsigárd öt annival nagyobb Kis-Mányánál és Zsigárd van ajánlva 250 frt segélyre, Kis-Mánya 140 frt segélyre; nézzük A.-Szőlős nép. 148, Madar nép. 1300. Csaknem tiz akkora Madar, mint A.-Szőlős. Madaron van lelkész, élvezi talán az első osztályu jövedelmet.

A.-Szőlősön tanítani is kell a lelkésznek talán a legcsekélyebb papi fizetésért s mégis Madar van ajánlva 200 frt, A.-Szőlős 100 frt segélyre, s hozzá még A.-Szőlős templomra, Madar meg paplakra kérte a segélyt. A fentebbiekhez hasonló eset van Benke-Patony és Alistál között is.

És most kérdezem, hogy történhetik ez, mi ennek az oka? Vagy a komáromi egyházmegyében a népesebb, gazdagabb egyházak számára találta fel gróf Lónyay a domesztikát? Ez így nem jól van, a közalap nem a gazdagabb, de a szegény egyházak számára lett felállítva. A közalap nem azért keletkezett, hogy abból: Madar, Zsigárd, Alistál, Tác, Veszprém, Inke, Nagy-Sáp, Naszály, Szokola segélyeztessenek — mert ezek nem oly egyházak, melyek önerejükben fenn nem állhatnak, vagy a melyeket a megsemmisüléstől lehetne félni, vagy a melyek most alakultak, hanem azért, hogy abból: Esztergom, Kaposvár, Daruvár, Pozsony, Selmec, Nagy-Maros, Szend legyenek első sorban felsegélendők.

A zsinati törvény templom és iskolára adja a segélyt, de nem paplakra.

Templomot tehát a népnek, mert ő a fizető. Mig templom nincs, addig mintha nem is léteznék az egyház. Elsőben Istennek és a nagy közönségnek emeljünk hajlékokat, s csak azután egyeseknek paplakokat. Én hiszem, hogy akármely egyház tagjai a saját egyházukban levő fényes paplak helyett, egy Esztergomban égfelé emelkedő csillagos torony látásán sokkal jobban örülnének. A közalap pénztárát elsőben csak templomra vegyük tehát igénybe. És majd ha azok a sok toronymelküli templomaink mind fel lesznek emelve és rejtékhelyeikből kivonulva, magasan hirdetik szent hitünk s ügyünk győzedelmét, majd csak azután fordítsuk figyelmünket és pénztárunkat saját lakainkra.

Hogy ezen czélunkat elérhessük szükség, hogy inkább kevesebb egyházat segéljünk, de azokat segéljük fel egészen. Szükség, hogy azt segéljük, mely leggyengébb, és a melynek tagjait az elpusztulástól inkább kell féltetni. Ha Esztergom egyszer s mindenkorra 8 vagy tíz ezer frtot nem kap, kénytelen lesz 15 vagy 20 évig folyamodni, míg kérvényei unottá válnak. Czélszerű lenne tehát nagyon, ha kerületünk, az évente kiosztani szokott közalapi segélyt csak egy pár egyháznak adná és pedig elsőben a most alakult legszegényebb egyházaknak. Ezeket aztán utasítaná vissza kérvényükkel. Így aztán fogyni fog a kérők száma; így aztán czélt érünk, így rámutathatunk a közalap áldásos hatására. A mostani elv mellett pedig ha megmaradunk, kap mindenki, de nem érzi senki.

Ott a „Gusztáv Adolf“ egylet. Attól is tanulhatunk. Van főnyeremény és kisebb nyeremény és ezek által egy pár egyház fel van tökéletesen segítve.

Vajha e sorokból megértenék kerületünk: konventi és derék vezérférfiai, hogy ezeknek megírására engem az egyházam és vallásom iránti legforróbb szeretet vezérelt.

TÁRCSA.

Az őszi természetben.

Ki dicsőségben boldogan uralgasz,
S nem ismered a változás kezét,
Mely minket néha oly keményen érint,
Hogy csak jóságod enyhíti sebét;
Ki nem számlálsz csak futó perczeket.
De élsz virulat s hervadás felett:

Imádlak istenem! bús érzelemmel,
Mit természet hunytának szentelek,
Tudván, milyen szép, dicső volt, s mivé lett
Hogy könnyek nélkül rá nem nézhetek!
Szemembe köny, imádság ajkamon,
Borult szívem hozzád sohajtvá von!

Mi vagyok én e nagy halotthoz mérve?
Egy gyöngy virág a széles mezőn.
Reám fuvall a hervadás szellője
S helyem sem látszik majd a temetőn.
És nem marad más, mint egy kicsiny emlék
És az a pár köny, mit tán kiérdemlék.

De hát oda lesz mind, a mire törtem,
A koszoru, mit nevedért köték
Virágiból az erénynek, a melyet
Könyhullatással, hittel nevelék?
S mely jóra, szépre vezetöm vala:
A szeretetnek drága csillaga?

Elszáll-e porba ama szent bizonyosság,
Mit szenvedésért nyertem részemül:
Igazságidtól hogy el nem hajoltam —
És nem tekintém embert istentül?
Hogy ajkamon neveddel keltem én,
S a nap munkáival megszentelém?!

Nem, nem! bocsásd meg percnyi kétkedésem,
Te édes atyánk vagy s nem mostoha:
Szeretet csillaga, erény virága

Ki nem alszik, el nem hervad soha,
Sőt szebben ég, dicsőbben virul ott:
Hol nem tartalmaz többé salakot!

Hisz a természet sem lesz semmivé, csak
Pihen s egy új tavaszról álmodik:
S midőn felébred elbűvölve látja
Hogy álma mind valóra változik
S milliárd dalossal zengedez Neked
Magasztaló szép hála éneket.

Hervadjon minden s legyen bár a sorsom
Mint a mező most bús, virágtalan:
Míg fiad vagyok és atyám maradsz te,
Nem leszek addig én vigasztalan.
Te megdorgáld, a ki gyermeked,
Én akkor is csak áldom nagy neved!

Áldom nagyságod! legyen bár körülöm
Akár virulat, akár hervadás,
Kinek bizalma csak te vagy, oh, annak
Nem rosszabb egyik s nem jobb mint a más
Mi földön él, csak árny, csak tünemény,
A szent való nálad van meny ölen .!

DIÉNES JÓZSEF.

Háromszéki levél.

Alesernáton, 1885. nov. 2.

Tekintetes Szerkesztő ur

Vidékünkön álomra készül már a természet. Fehér szőnyeg-takaróját megszöni beköszöntötték az első hópelyhek. Altató-dalként fölhangzott a speciálitásunkat képező nemere szelének előhírnöke. S midőn a nyugalom előkészületei megtéve látszanak a természet háztartásában, ezzel egyidejűleg kulturális életünknek is egyik nevezetes tényezője, a tanító-testület, előkészülődéssel vala elfoglalva. De nem pihenésre, — munkára készült elő.

Csodálatos vegyülete a munka beosztásának! Amott álomra bölintés: az áldásos munka után Itt ébredés: a tétlenség nyugalmanak karjaiból!

A tél előpostáival indult utra háromszékmegyei tanító-testületünk, hogy megtartsa évi rendes, — és a tisztviselői kar 3 éves cyklusa lejárván, — tisztajtó közgyűlését.

A gyűlés székhelye *S.-Szt.-György* volt. S a történetek vázlatos képe az alábbiakban vázolható.

* *

A háromszékmegyei tanító-testület közgyűlése.

— Első nap, okt. 30. —

A gyűlés d. e. 9 órakor vette kezdetét. S a mi természetes: első sorban is a multtal történt meg az elszámolás. *Baló* László elnök megnyitó beszéde magában foglalja egyszersmind a tisztviselők köteles lemondását, s ezzel kapcsolatban, a jövő cyklus tisztviselőinek megválasztása elrendeltetett. *Gyöngyösi* István titkári jelentése, az egyes tanítói körök jelentései alapján szerkesztve, részletesen tüntette föl a tanító-testület évi működését, mely szerint az elmúlt év a csendes, zavartalan munkásságnak vala szentelve s rendkívüli, sem az örvendetes, sem az elszomorító események sorából — eltekintve az elhalálozásoktól — nem teszi emlékezetessé, kiváló érdekűvé

ez év történetét. Nagy Károly pénztárnok jelentése szerint a testület pénztár-állása a mérlegen kedvező egyensúlyt mutatott.

Az évi jelentések után a kegyelet adójának lerovása jött sorra; két elhalt jeles tisztárs irányában. Dr. Szász István, néhai Simó Dénes, s.-sz. györgyi felső népiskolai tanító fölött, — Vajna Mihály, kovásznai tanító b. e. Mengel Pál fölött tartott emlékbeszédet.

Érdekes, s a közfigyelmet is felkeltő tényként constatáltatott, hogy a *ugs. kir. tanfelügyelő ur*, mint az előző évben, ugy most — mint mondani szokás — a gyűlésben: távollétével tündökölt; míg a nem *professionatus* de a tanügy iránt *közelebből* érdeklődők, nagyban emelték a gyűlésezők létszámát. S maga a tanítói és tanítónői kar, a kedvezőtlen idő daczára, csaknem teljes számban jelen volt.

A gyűlés 1 órakor ért véget. Innen a városi vendéglőbe közeledre gyűltek össze.

* * *

A *közeleden* mintegy 70—80 on vettek részt. A pohárköszöntők szünet nélkül fűszerezték a hangulatot. Sok szép kívánság talált kifejezésre. S a mi több: a virágos phrasisok közé egy elismerésre méltó tett is beékelé magát, hirdetvén a cselekedetek hatalmát a szavaké fölött.

A tett embere: Kásás György vala. Árapataki gör. kath. hitfelekezeti tanító, ki az „E. M. K. E.” tagjai közé lépett 50 o. é. frt alapítvánnyal. Nevezett 8 gyermek atyja, mely körülmény kellő világitásba helyezi áldozatkésztségének mérvét. Tán felesleges is fölemlíteni, hogy igénytelen, „de ténykedő szavai” arattak legviragosabb tetszésnyilvánulást mindannyia között.

Délután 5 órától kezdve a szavazatok beszédese eszközöltetett. Ezt 7 órakor a tanító-testület által rendezett estély követte.

*

Az *estély* a városház dísztermében az „*Eötvös-alap*” az „*Országos tanító-árvaház*” és a „*Tanító-testület segélyegylete*” javára rendeztetett. Két részből állott: zene- és tánczestélyből. Az előbbi következő műsorral: 1. „Győzelmi dal.” Huber K. Énekelte a *k.-vásárhelyi tanítói dalkör*. 2. „Prolog az E. M. K. E. alakuló közgyűlése alkalmára.” Irta Szász K. Szavalta Harmath Domokosné urasszony. 3. „Magyar Ábránd.” Ridleytől. Hegedűn előadta Finta Géza. 4. Magán dal az „Afrikai nő”-ből. Meyerbeertől. Zene-kisérettel énekelte Lengyel Ilona k. a. 5. „Simon Judith.” Szavalta Baló László. 6. „A munkások kara.” Boieldieu F. Énekelte a *k.-vásárhelyi tanítói dalkör*.

Legnagyobb tetszéssel fogadtatott Lengyel Ilona k. a. és Harmath Domokosné urasszony szereplése. Ezek mellett a más műsorozati számok is kedves szórakozást és műélvezetet nyújtottak.

A tánczmulatság éjfél utáni 3 óráig tartott, feles számú férfi-tánczos, kevesebb tánczosnővel.

Az estély 60—65 frtnyi tiszta jövedelmet hajtott a jelzett célokra.

* * *

— Második nap, okt. 31. —

A gyűlés d. e. 9 órakor nyilott meg. Ezt megelőzte Pál Károly s.-sz. györgyi tanítónak a felső népiskola II. osztályában a német nyelvből tartott próba-tanítása; melyet a gyűlésen Székely János k.-vásárhelyi tanító bi-

rált meg elismeréssel. Ezután kihirdettetett a választások eredménye; mely szerint megválasztattak *elnökké*: Székely János k.-vásárhelyi elemi népiskolai igazgató; *alelnökké*: Kádár Lajos laborfalvi községi iskolai tanító, titkár: Gyöngyössi István k.-vásárhelyi felső-népiskolai tanító ki az előző ciklus tisztviselői közül egyedül választatott be; *jegyzőkké*: Kovács Dénes uzoni ref. felekezeti iskolai tanító és Vajna Mihály kovásznai köz-égi tanító; *pénztárnokká*: Váncsa György s.-sz. györgyi népiskolai tanító; a központba választott bizottság elnökévé Baló László.

Élénk érdeklődést keltett Csinádi Lajos s.-sz. györgyi tanítónak a méhészettről, alapos kutfő tanulmányozással szerkesztett s e gyűlésen felolvasott értekezése, melyben, mint dióhéjban, vala „succusa” mindannak, mi az okszerű méhészet folytatásához megkívánatik. Gyűlés, hosszas eszmecsere után, abban állapodott meg, hogy e művet közkinccsre tenni kívánatos. S elvileg elfogadta, hogy az, vagy külön füzetkében, vagy hirlapilag: nyilvánosságra hozassék.

Végül elhatároztatván, hogy a jövő évi közgyűlés székhelye K.-Vásárhely leendő, László Lukács volt alelnök a gyűlést tisztársaihoz intézett szép buzdító beszédével d. u. 1 óra tájban bezárta.

* * *

Mire a gyűlésező tanító-testület tagjai kerek Háromszék mindenik zege-zugába haza érkeztek: akkorra az idő is fölhagyott bágyadtságával. S a csendes otthonok haza tért lakóira derült, mosolygó arcczal tekinté alá. Talán még a „*szentföldiekre*” is, a róm. kath. felekezeti tanító urakra, kik azt nézték mosolyogva, hogy mily zimankós időben keltek utra collegáik a „Háromszékmezei tanító-testület” érdekében; mely őket, mint-ha idevalók (t. i. Háromszékiek*) se volnának — sajnos — nem érdekli.

BODOR GÉZA.

IRODALOM.

Hazánk íróihoz. Legközelebb megjelent 1860—75-iki magyar könyvészetem folytatását, vagyis az 1876—85-iki időszak irodalmára vonatkozó bibliographiai adataimat óhajtván sajtó alá rendezni, tisztelettel fölkerem ezennel a hazai írókat, hogy az utolsó 10 év alatt általuk irt, fordított, vagy szerkesztett művek pontos jegyzékét hozzám f. é. december végéig beküldeni sziveskedjenek, hogy, amennyiben egyik vagy másik mű kéziratomban még nem fordulna elő, azt utólagosan fölvehessem. Legyen szabad megjegyeznem, hogy a munka teljessége szempontjából bármily igénytelennek látszó apróságra is súlyt fektetek; továbbá, hogy megbízhatóság céljából kívánatos volna a könyvtárosi forgalomba nem jutott munkáknak természetben leendő beküldése, miket én kívánatra ismét viszaküldök. — Köszönettel fogadok továbbá a válás- és közoktatásügyi miniszterium megbízásából általam szerkesztett s legközelebb sajtó alá kerülő 1712—1860-iki magyarországi könyvészetre vonatkozó bármely ada-

*) Vastag félreértés kikerüléseért.

Szedő.

tot, valamint régiebb könyvhirdetéseket és jegyzékeket, mely utóbbiak közül esetleg szivesen megveszem mind azt készpénzért, a mi gyűjteményemből még hiányzik. — Egy teljes magyar bibliographia érdekében melegen ajánlom e kérelmemet hazánk irói becses figyelmébe. Tisztelettel Petrik Géza könyvkereskedő, IV., Koronaherczeg-utca 16.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. november 7.

— Ft. Szász Domokos püspök ur szombaton haza érkezett Budapestről, miután egy álló héten keresztül részt vett a közalap-bizottság minden ülésén, melynek lefolyásáról alább írunk. Ft. püspökünk e hó végén *Dévára* megy orgona-szentelés végett s onnan kiszál *Kis-Barcsra*. Utóbbi diasporánk ügyéről későbbi számunkban.

— A közalap szétosztása iránti tanácskozások Budapesten a lefolyt hét pénteken végződtek be, miután épen egy hétig (azelőtt való pénteken kezdődőleg) tartottak. A tanácskozásokat — mint irtuk volt — *Beöthy* Zsigmond kir. táblai tanácselnök vezette, ki mint alelnök az elhunyt *Lónyai* Menyhért helyettesítette az elnöki székben, a tanácselnök ur alelnöki székét pedig ft. *Szász* Károly dunamelléki püspök ur foglalta el. — Az egyes egyházkerületek részéről a bizottság következőleg volt képviselve: Tiszántulról Kiss Áron és Szabó János esperes urak; Tiszamellékről *Mocsáry* Lajos; Dunamellékről ft. *Szász* Károly püspök ur; Danántulról. *Beöthy* Zsigmond elnök és *Molnár* Béla; Erdélyből ft, *Szász* Domokos püspök, ki minden ülésen mindvégig jelen volt s csak szombaton érkezett haza Kolozsvárra. Póttag *Kovács* Albert. — A convent jóváhagyása elé terjesztendő megállapodásokat az alábbiakban foglaljuk össze Kiosztandó összesen 69,000 frt, mely összegből ajánlva lesz: I. Dunántuli egyházkerület egyházai számára 9000 frt, lelkészeinek 600 frt; II. Dunamelléki egyházkerület egyházainak 6420 frt, lelkészeinek 1920 frt, III. Tiszamelléki egyházkerület egyházainak 7700 frt, lelkészeinek 4530 frt; IV. Tiszántuli egyházkerület egyházainak 9950 frt; lelkészeinek 8150 frt; V. Erdélyi egyházkerület egyházainak 12.650 frt; lelkészeinek 5925 frt. — Ezek szerint az erdélyi egyházkerület összesen 18.570 forintot kap, oly összeget, mely fennen dicséri a bizottság nemes igazságérzetét, hogy félretéve a közelebb álló érdeket, valódi keresztyéni s még inkább valódi kálvinista önzetlenséggel oda tudta adni ismét a legnagyobb segélyt, hol *összeszelasonlíthatlanul legnagyobb a veszedelem*. A kálvinizmus ez által is valóban *nemzeti* missiójának tett eleget, midőn segélyére sietett liberalis bőkezűségével a *nemzetiségileg legfenyegettebb* egyházkerületnek, mely nagyságára nézve pedig nem az első, sőt kétszerte kissebb a tiszántulinnál. — Általában közel 2000 *kérvény* érkezett a bizottság elé, melyek mind gonddal tárgyalattak le. Mi az egyes kérelmekre ajánlott válasz közlésével nem akarunk

itt a nov. 17-én összeülendő egyetemes convent elé vágni, de kiemelünk némely reánk vonatkozó segélyezéseket, a legfenyegettebb pontokat tartva szem előtt. Deési traktusban ajánltatik Burjános-Ó Buda 200 frt. Babucz 100 frt, Doboka 100 frt; Beszterczén a templomnak 500 frt; Széki traktusban Ormány 100 frt, Kudu 200 frt, Vicze 100 forint, Szava 300 forint; Szováth 200 frt, Pusztakamarás 300 forint; Mezőségen Záh 300 forint; Medgyesi egyház 100 frt; Segesvár 100 frt; Hunyadmegyében Körösbánya 200 frt, Klopotiva 200 frt, Déva 200 frt, Losád 200 frt, M. Ilye 100 frt. Mind e segélyek — ismételjük — az egyháznak, a lelkészeknek adott segélyt itt nem soroltuk föl.

— Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ur magáévá tette a convent álláspontját középiskoláink állami ellenőrzése tárgyában, már most tehát egyetemes conventünk legközelebbi ülése tárgyalni fogja a segélyezés iránti folyamodványokat s ajánlani fogja a miniszternek.

— A harmadik egyetem ügyében a Szegedi Hiradó a közoktatásügyi miniszterium egyik főhivatalnokának nyilatkozatáról ad hirt, a mely szerint a harmadik egyetemet legkésőbb két év múlva okvetlenül szervezni fogják, és pedig minden kétséget kizárólag Szegeden.

— Érdekes házassági ügy. Egy dunántuli község egy ág. ev. lakója mostoha leányát óhajtotta feleségül venni. Jelenteite azért magát saját lelkészénél, a szokásos ki hirdetés végett. A lelkész megtagadta kérését. A házasulandó felebbezett a szuperintendenshez. Itt is megtagadtatott kérése. Az elutasított fél — hivatkozva arra, hogy a közte és mostoha lánya közt levő viszony csak társadalmi, nem pedig vérségi köteléken alapszik — felfolyamodott a kultuszminiszterhez. És a miniszter is — hivatkozva arra, hogy az ág. ev. egyház dogmái szerint a köttetoi szándékolt házasság tilos — végkép elutasította kérelmezőt.

— Erdély néptanítóihoz nyílt levelet intézett a szebeni állami népiskolák tantestületének megbízásából Láng Mihály igazgató és Zöld József jegyző, felhíván azokat, hogy e tanév végén Kolozsvárt gyűlést tartsanak, melyen vitassák meg a közművelődési egyesület alapszabályai szerint az erdélyi tanítótestületre váró teendőket s a magyar nyelv terjesztésének és a felnöttek oktatásának módzatait. Hogy a magyar nyelvi tanfolyamok rendezése sikerülni fog, csak a tanítók lelkesen felkarolják az eszmét, bizonyítja a nagy-szebeni tanfolyam, melyre alig két hét alatt 300-an jelentkeztek.

— Cultusminiszter vátozás volt Austriában. Ez eseményt a Magyar Állam a következő megjegyzésekkel kíséri: A hirhedt Stremayr után hr. Conrad von Eybesfeld átmenetet képezett Ausztria politikájának visszakatholizálásában. Néha liberalis fantomokat kergetett Conrad báró s azért régóta vártuk, hogy tőle is szabaduljon meg a Taaffe-kabinet. Deo gratias, hogy ez végre megtörtént. Most már vissza lesz adható az iskola az egyháznak, a melytől a liberalizmus elragadta s egypár rövid évtized alatt sok százezerrel szaporította a gazembe-

rek számát. Az osztrák püspöki kar, Ausztria jó kath. népei s a reichsrath mindkét házában többsége leghőbb óhajait meg fogja valósíthatni. Ugy legyen! — Az osztrák új közoktatásügyi miniszter frankenthurni dr. Gautsch Pál aránylag még igen fiatal ember, most tölti be a 36 ik évet.

— **Fraknói Vilmos** Rómába utazik, hogy ott a Pázmány Péter életrajzának a befejezésére tanulmányokat tegyen. Érdekes azt is felemlíteni, hogy Dörre Tivadar fiatal festő Felső Magyarországon számos Pázmány-ereklyét fedezett fel, s azok közt felfedezte Pázmány-nak egy eddig teljesen ismeretlen, 1633-ban készült arczképét. Az arczkép sokkal jobb, mint a melyek eddig a katholizált érsek arczképei közül ismeretesebbek voltak. —

— **A nagyenyedi Bethlen-főtanoda** theol. dalkara 1885. nov. 21-én a „Nemzeti Szálloda“ színterében saját pénztára javára tánczczal egybekötött hangversenyt rendez, melyre az előkészületek és próbák megkezdődtek. Szerepelni főlkerettek: a főiskolai húros zenekar, dr. Nagy Albert, dr. Farnos Dezső és Vajna Károly urak; továbbá Vincze Dánielné urasszony és Emmanuel Ida kisasszony.

— **A szolnoki ref. egyházmegye** kimondta, hogy minden egyes egyház köteles a „Wesselényi-egylet“ tagja lenni s évenként egy forintot fizetni. Most az egylet a culturegylettel szándékozáva egyesülni; miután az alapszabály szerint az erkölcsi testületeket az elnök képviseli ha a pap is fizet egy forintot, valószínűleg a pap tekintetik rendes tagnak.

— **A nagyenyedi ref. egyházmegye** képviselőinek folyó november hó 14-én reggeli 8 órakor kezdődőleg közgyűlése leendő Felvinczen. Ezen közgyűlés tárgyai: a) a torockószentgyörgyi lelkészi állomás ügyének rendezése és az életbeléptetendő papi állomás sürgős betöltése iránti intézkedés; b) a gerend-kereszturi hátralék kepeügy elintézése; c) a bágyoni ref. egyházközségben felmerült vitás kérdések megoldása; d) a jövő 1886. évre szóló némely költségvetési előirányzatok megállítása stb. Ugyanez alkalommal ülése leendő az egyházmegyei házassági törvényszéknek, valamint a köztörvényszéknek is.

— **A szent család.** Bécsben Verescságin orosz tábornok Szent család című képet állított ki, melynek ügye Bécsben valósággal a nap eseményét képezi. Ganglbauer bibornok-érsek ugyanis Károly Lajos főherczegnél járt a kép közszemlére tételének betiltását kérve. A bibornok-érsek ép úgy akar eljárni e festménnyel szemben, mint elődje Rauscher bibornok, a Renan Jézus élete című művével szemben, melynek demoralizáló hatását úgy igyekezett ellensúlyozni, hogy a szószékről tiltotta el annak olvasását. Ganglbauer — ha igazak a Bécsben szárnyaló hírek — valószínűleg pásztorlevélben fogja hivatni a kép megnézésétől óvni. Verescságinak eszébe sincs a képet a kiállításról visszavonni s művészi eljárását azzal igyekszik igazolni, hogy ő a Szent családot híven az evangelium szövegéhez festette meg. Az irás szerint pedig (Lukács II. Mátyás XIII. 55., 56. Márkus VI. 3. János 12. 18. Pál I.) — s erre Verescságin hivatkozik a programban is — Jézusnak négy bátyja volt, Jákob, Simon, József és Judás és több testvére. E szerint festett Verescságin. A ház bejáratánál ül Mária, az ölében levő csecsemő fölé hajolva, Jézus mint ifju ül a fal mellett a lépcsőfokon és egy irásba van elmélyedve, szemben vele, a nézőnek háttal, dolgozik nagyobb fia segítségével, József az ács, míg a faforgácson két nagyobb fiu heverész.

— **Nina bibornok**, ki e napokban halt meg jelentékeny vagyonát a portása feleségének hagyományozta.

— **Hány pápa lesz még a világ végeig?** Sárospataki laptársunk közli. Sz. Malachiás püspök híres jóvendőlését, 1. Lumen de coelo. Világosság az égről. (Ez, XIII. Leo). 2. Ignis ardens. Egő tűz. 3. Religio depopulata. A letiport vallás. 4. Fides intrepida. Rendületlen hit. 5. Pastor angelicus. Az angyali Pásztor. 6. Pastor et nau-ta. Pásztor és hajós. 7. Flos florum. Virágok virága. 8. De medietate lunae. A félhold. 9. Delabore solis. A nap munkájáról. 10. Gloria oliviae. Az olajfa dicsősége. 11. In persecutione extrema Sanctae Romanae Ecclesiae se-debit Petrus Romanus, qui pascet oves in multis tribulationibus, quibus transactis civitas septicollis diruetur et iudex tremendus iudicabit populum suum. Azaz: A római anyaszentegyház végső üldözése alatt római sz. Péter fog uralkodni, ki juhait sok szenvedés között fogja legeltetni, melynek elmúltával a héthalmú város lerombolbitatik és ekkor fogja megítélni népét a rettenetes bíró.

Hivatalos rész.

A sz.-udvarhelyi, szászvárosi és s.-szentgyörgyi kollegiumok méltóságos tt. Elöljáróságainak.

Igazgató-tanácsunk tudomás vétel végett értesíti a m. tt. Elöljáróságot, hogy a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága f. évi 37725. sz. a. kelt leiratával *Elischer* József nagyszabeni tankerületi főigazgató urat bizta meg azon kollegium meglátogatásával és az állami főfelügyeletnek a n. m. miniszter ur nevében leendő gyakorlásával, illetőleg annak általa gyakorolhatása végett jelentés tétellel. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1885. okt. 31-én tartott üléséből.

A kolozsvári, n.-enyedi, m.-vásárhelyi és zilahi kollegiumok méltóságos tt. Elöljáróságainak!

Igazgató tanácsunk tudomás vétel végett értesíti a m. tt. Elöljáróságot, hogy a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága f. évi 37725. szám a. kelt leiratával *Páll* Sándor kolozsvári tankerületi főigazgató urat bizta meg azon kollegium meglátogatásával és az állami főfelügyeletnek a n. m. miniszter ur nevében leendő gyakorlásával, illetőleg annak általa gyakorolhatása végett jelentés tétellel. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1885. okt. 31-én tartott üléséből.

Szerkesztő postája.

Kérjük munkatársainkat, kik névtelenül vagy álnév alatt *személylyel* szemben *tánadó* cikket szóról-szóra óhajtanak közöltetni, kegyeskedjenek beleegyezni, hogy ne-
vök aláírassék. Erősen személyi cikkekre nézve már mi is Schopenhauerrel tartunk: ismert, sisaktalan ellenféllel szemben viszont csak nyílt arczczal harcolhatni. Különben az egyik féllel szemben igazságtalanok lennénk.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A vegyes házasságok kérdéséhez. (Deák Gábertól.) — A pápai encziklika. — Tárcza: A halhatatlanság hite Izrael vallásában. (Kiss Sándortól.) — A vén szolga ünnepe. — Irodalom. — Különfélék.

A vegyes házasságok kérdéséhez.

T. Zajzon Ferencz ur e lapok 43-ik számában pár észrevételt tesz a fenti cím alatt megjelent cikkekre és egyszersmind két kérdést vet fel, a melyekre szerinte cikkeimben adós maradtam a felelettel. Nem maradtam adós, mert az alkalommal nem is volt szándékomban azon kérdésekre felelni. És úgy hiszem ez eléggé ki is tünt cikkeim tartalmából. De a tiszt. kérdező urnak e körülmény valószínűleg mégis elkerülte figyelmét. Az alkalommal ugyanis egyszerűen arra a kérdésre igyekeztem hazánk törvényei alapján feleletet adni, hogy vajon az elváltot protestáns fél léphet e katolikus féllal érvényes házasságra és csak mellesleg reflectáltam a fejtegetésekre okot adó konkrét eset törvényes következményeire. T. Zajzon Ferencz ur ugyan épen ezért is, practicusnak tekintette fejtegetéseimet, de talán ő is be fogja vallani, hogy e kérdés tisztázása bizonyos practicus jelentőséggel is bír, ha figyelmére méltatja, miszerint országos törvény az 1878. évi V t.-cz. 256. és 257. §. büntetés terhe alatt tiltja, hogy a lelkészek érvénytelen házasságok megkötésénél a házassági akadályt ismerve, a feleket összeeskessék. Már pedig, ha a kérdéses házasságok az állami törvények szerint érvényesen csakugyan nem köthetők: mindazon ref. lelkész, a ki a feleket összeadja, e vétséget elköveti.

Miután azonban tiszt. Zajzon Ferencz ur egyenesen engem szólít fel, hogy felvetett kérdéseire válaszoljak, s mert azok, legalább közülök

az első, csakugyan kiegészíti a már mondottakat, igyekezni fogok azokra is válaszolni.

Az első kérdés a lenne, hogy miután K. E. a nélkül kelt egybe E. B.-val, hogy előbb B. I.-vel kötött házassága törvényesen felbontatott volna: mi ez esettel szemben a tenni való?

Előbbi cikkemben azt mondtam, hogy miután az utóbb kötött házasság bigamia, a bigamia pedig a hivatalból üldözendő büntettek közé tartozik: a további teendő a kir. ügyészség dolga. E nézetemhez most is ragaszkodom. És bizony nem ingat meg benne az udvarhelyi kir. ügyész ur azon állítólagos válasza sem, a melyet t. Zajzon Ferencz ur észrevételeiben fejemre olvas, s a mely szerint a kir. ügyész ur azonnal kötelesnek érezi magát a további lépések megtételére, mihelytt az egyház előtte constatálja, hogy bigamia forog fenn, „mert az egyháznak vagy egyházaknak teendője elbírálni s constatálni, hogy valamely esetről és így a kérdés alatti vegyes házasságnál bigamia van-e, s csakis az így hozzá beadott hivatalos okmány és tanusítványok alapján foghatja tudni köteleességét.“

Előre bocsátom, hogy én a kir. ügyész ur válaszát nem hallottam s így nem lévén okom a kételkedésre, kénytelen vagyok úgy elfogadni, a hogy tiszt. Zajzon Ferencz ur megírta. Már pedig ha az csakugyan úgy hangzott, a mint írva van, hát akkor az igen t. kir. ügyész urnak nincs benne igaza. Mert ha csak annyi foglaltatnék e nyilatkozatban, hogy oly kényes természetű ügyben, a minő a bigamia, a kir. ügyész ur bűnvádat emelni nem érzi magát indítatva, a míg biztos adatok nem állanak rendelkezésére ebben tökéletes igazsága volna. De már abban, hogy az egyház kötelessége lenne elbírálni és constatálni a bigamia létezését s az ő szerepe csak azután kezdődne: alapos tévedést látok. Az egyháznak az ilyesmi nem feladata, de hatáskörét is meg-

haladja. Az a törvényszék dolga, a törvényszék constatálja a bigamiát és szabja ki reá a büntetést, és pedig akár a magán felek, akár az ügyészség vádja folytán. A kir. ügyész pedig nemcsak akkor emel vádat a bigamia elkövetéseért, ha az egyház hivatalos tanusítványt producál neki, hanem köteleességében áll a mint ilyes jelenség tudomására jut: hivatalból biztos tudomást szerezní, hogy vajon csakugyan követtetett el bigamia vagy nem. S ha igen, hivatalból köteles a bűnvádi eljárás folyamatba tételére a szükséges lépéseket megtenni. Furcsa volna, hogy ha pl. a román irredentisták mozgalmáról hallana valamit a kir. ügyészség, de ellenök csak akkor éreznék magát indíttatva vádat emelni, a mikor a Justus Perthes legujabb térkép kiadásában Erdélyt, mint Romania integrans alkatrészét látná belerajzolva.

Ha a jelen esetben más panaszló fél nem is lenne meggyőződés szerint, s e meggyőződésben megtart engem a törvény, köteles lenne panaszt emelni az állam nevében, melynek törvényei megsértettek, az állami ügyészi hivatal.

Ez válaszom az első kérdésre. Oly válasz, a mely a törvény azon rendeletéből, hogy a bigamia hivatalból üldözendő bűntény, önkényt következik. S így igazán nem értem mikép tekintette t. Zajzon Ferencz ur multkori cikkem erre vonatkozó megjegyzését „circulus vitiosusnak.”

A második kérdése a tiszt. kérdező urnak arra irányul, hogy mit csináljon már most B. I., kinek van is, nincs is felesége s a kit „semmiféle egyházi forumon el nem választhatnak?” B. I. sok mindent csinálhat. Bevárhatja a bűnper végét s megtarthatja feleségét, ha kedve van reá. De indíthat ellene válópert is, mert azt kötve hiszem, hogy az illetékes ref. házassági törvényszék pl. a H. T. 177, 181,—183 avagy 1884. §§. alapján házasságát fel ne oldja. T. Zajzon Ferencz ur valószínűleg azért tartotta lehetetlennek az elválasztást, mert az alperesi illetékes bíróság, a kath. püspöki szék a pert vonakodnék felvenni, mint-hogy szerinte B. I. és K. E. közt házasság nem is jött létre. De hát azt nagyon jól tudjuk, hogy a szentszékek ilyes „döntvényei“ a ref. házassági törvényszékekre nézve nem irányadók.

Miután a fenntebbiekben t. Zajzon Ferencz ur kérdéseire legjobb tudomásom szerint a választ megadtam, legyen szabad még egy megjegyzésére reflectálnom. Rossz néven látszik venni, hogy előbbi cikkemben megjegyeztem, miszerint azon nézetében nem osztozhatom, hogy a gyulafehérvári szentszék a B. I. és K. E. közti házasságot semmisnek kijelentő határozatával ev. ref. egyházunkat csuffá tette. A tiszt. ur szerint bizony csuffá van az téve. Hát ez teljesen a meggyőződés dolga. Nem is kísértem meg a tiszt.

czikkirót e hitében megingatni. Mert váltig állíthatom én, hogy nincs csuffá téve egyházunk e határozat által, ha tiszt. Zajzon urnak az a hite, hogy de bizony csuffá van. Legfennebb megmondhatom, hogy miért hiszem én az ellenkezőt? Azt tartom ugyanis, hogy nem olyan erős a gyulafehérvári püspöki szentszék és nem olyan gyenge a mi egyházunk, hogy amannak egy egyszerű határozata képes lenne ezt csuffá tenni. Nem mindig erő az, a mi annak látszik. Olykor csak ragszkodás!

DEÁK GÁBOR.

A pápai encziklika.

De civitatum concione christiana — a keresztény államalkotmányról szól a legujabb encziklika, melyet e héten Rómában közzétettek. Az encziklikán egy évig dolgozott az egész bibornoki collegium s általa Europaátlakítását várják. Haljuk:

A kormányzasi jog-ugymond-magában véve nincs szükségképen valamely kormányformához kötve, hanem nyilvánulhat ilyen vagy olyan alakban, feltéve, hogy a közérdeknek és a közjólétnek valóban megfelele. De bármilyen legyen is a kormányforma, a hatalom birtokosai kötelesek tekintetüket az istenre, a világ legfőbb kormányzójára irányozni, s őt az államkormányzásnál mintaképül és törvényül szem előtt tartani.

A kormányznak igazságosnak, nem despotikusnak, hanem egyformán atyainak kell lenni. . kormányozni az állam alattvalóinak javára kell, mert a felebbvaló csak azért felebbvaló, hogy az ország javáról gondoskodjék. Az államhatalomnak semmiesetre sem szabad egynek vagy keveseknek érdekeit előmozdítani, mert czélja az, hogy a közjólétet előmozdítsa.

E czélt előmozdító nyilvános hatalmat az állam alattvalói méltán és készségesen tiszteletben fogják tartani. Mert, mihelyt ezek az alattvalók arról győződnek meg, hogy előljárók hatalmukat istentől nyerték, azt is belátják, hogy az alattvalóknak köteleességeket kell teljesíteni, hogy a kormányzók parancsainak engedelmeskedni tartoznak, s hogy mint a gyermek atyjának, tisztelettel és hűséggel tartoznak neki. Azért felségsértést követ el nemcsak emberek, hanem isten ellen is, a ki az engedetlenséget megtagadja s a néptömeggel lázadást támaszt.

Ily államformán semmi sincs, a mit a fejedelmek kevésbé megfelelőnek vagy illőnek tarthatnának, s távol attól, hogy a felségjogokat csorbítsa, azokat inkább erősíti. Pontosabb megfigyelés által arról győződünk meg, hogy egy államforma sem oly tökéletes, mint ez s valóban igen sok kitünő gyümölcsöt hozhatna, ha állásának csak egyes részei is szorosan összetartanának s köteleességüket mindegyik pontosan teljesitené.

Valóban, e kormányformában helyesen van egyesítve mind az, a mi istent és embert megillet, a polgárok jogai megóvatnak s isteni, természetes és emberi törvények által megvédenek, az egyesek jogai bölcsen vannak megállapítva s teljesítésük kellően van biztosítva. Az egyes emberek tudják, hogy e vésteljes és fáradtságos uton, mely amaz örök városhoz vezet, megbizható kalauzai vannak, a kik a czél elérésében segítik, valamint azt is tudja, hogy mindamaz előnyöket, biztóságot, jólétet, melyeket az élet nyújt, mások segítségével elérheti.

A házi társaságot egy és osztatlan frigy szilárdítja meg, a házasság gondjai és kötelességei igazságosan és méltányosan megoszlanak, a nő megtartja az őt megillető méltóságot, a férj tekintélye nagyobbodik. A politikai és polgári életben a törvények a közjólétet mozdítják elő s nem a tömeg csaloéka akaratához és ítéletéhez alkalmazkodnak, hanem az igazsághoz és jogossághoz. A fejedelmek tekintélye nem térhet el az igazságtól s parancsaiban nem mehet túl a mértéken, a polgárok engedelmessége becset nyer, mert nem embernek emberhez való szolgálai viszonyából ered, hanem az istennek való meghódolásból, a ki hatalmát emberek által gyakoroltatja.

A kötelességekhez a kölcsönös szeretet, jóakarát, adakozás tartoznak, aki polgár és keresztény át, van hatva amaz igazság érzetétől, hogy az állam helyzete az isten iránt tanusított tisztelettől függ.

Oly népurlomnak, melyet istenre való tekintet nélkül a tömegnek tulajdonítanak s mely bizonyos szenvedélyek felkeltésére alkalmas, nincs szilárd alapja, s nem lehet elég erős arra, hogy a közbiztonságot, nyugalmat és rendet állandóan biztosítsa.

Ily tanok által tényleg annyira jutott már, hogy sokan azt hiszik, hogy az államjognak alapelve, hogy jogában áll valakinek lázadást szítani. Mert az a felfogás uralkodik, hogy a fejedelmek csak oly egyének, a kiket a nép akaratának keresztülvitelére megválasztottak; ennek szükségképen az a következménye, hogy a nép akaratával minden változékony és hogy a lázadástól való folytonos aggodalomban élünk.

Ha ezeket a szavakat és szabályokat helyesen értelmezik, úgy nem gáncsolhatik általuk a különböző államformák egyike sem, mert hisz nincs bennük semmi, ami a katolikus tannak ellenmond és ha bölcsen és igazságosan kezeltek, képesek az államot a legjobb karban tartani. Még azt se gáncsolják, hogy a nép többé-kevésbé részt vesz a közügyekben, a mi bizonyos körülmények között és bizonyos törvények szerint nemcsak javára válik a polgároknak, hanem kötelességük is lehet. Azon felül nincs helyes ok az egyházat azzal vádolni, hogy nem illeszkedik a viszonyokhoz vagy hogy ellenségesnek mutatkozik a valódi és jogos szabadság iránt.

A valódi és kívánatos szabadság. ha a kormány bölcsen vezeti az alattvalókat, elegendő módot nyújt nekik a jólét biztosítására és az államot megvédi az idegen beavatkozás ellen. Ezt a jogos és az emberhez méltó szabadságot az egyház csak úgy méltányolja, mint bárki más és sohasem mulasztotta el oda törekedni, hogy a népeknek egészen megcsönkítettlenül megtartassék. A múlt idők története bizonyítja, hogy a katolikus egyház mindenkor mindent kigondolt vagy előmozdított, vagy megőrzött, a mi a polgári közügyben a közjólétet járul, a mi haszonnal honosított meg, hogy a fejedelmek önkénye korlátok közé szorítottassék, a mi a kormányt megakadályozza abban, hogy a község vagy a családok ügyeibe hivatlanul avatkozzék, a mi az egyes polgárok között a méltóság, az egyéni szabadság és a jogi egyenlőség fenntartásához járul. Egyrészt elutasítja a mérték nélküli szabadságot, mely úgy az egyesek, mint a népek között féltelenségre vagy szolgaságra vezet, de másrészt szívesen hódol a szabadságnak, melyet a kor magával hoz, föltéve, hogy igazán előmozdítja a földi jólétet, melyen át az örök jólétet jutunk.

Ha tehát azt mondják, hogy az egyház rossz szemmel nézi az államok folytonos haladását és az újkor összes találmányait, sőt hogy ezeket kivétel nélkül mind elítéli, elvetendőnek tartja: ez nem egyéb alaptalan, üres ráfogásnál. Természetesen, elítéli a hóbortos teóriákat, el-

ítéli az izgatás kárhuzatos törekvéseit és különösen a szellemnek azt az irányát, mely a szabados istentagadás csiráját rejti magában; de mert minden igazság szükségképpen istentől származik, az egyház minden igazságban, melyet a kutató ész felfödöz, egyuttal az isten nyomait látja.

És mivelhogy a természetben egyáltalán nincs igazság, mely az isteni kinyilatkoztatás hitét megdöntené, ellenben igen sok van, mely azt megerősíti, és mivel minden igazság felfödözése arra vezet, hogy istent magát megismerjük és dicsőítsük, — ennél fogva az egyház kész örömmel üdvözli a tudományok látóköreinek minden újabb szélesedését és a természettudományokat ép úgy, mint a többieket, teljes odaadással műveli és terjeszti. Az egyháznak nincs szava az ellen, ha a szellem e tanulmányai közben valami újat fedez fel; nem gátolja, hogy az emberiség mindig többet és többet igyekszik felfedezni az élet megszépítésére s kényelmesebbé tételére, ellenkezőleg, mivel a restséget és a semmittevést gyűlöli, tiszta szívből óhajtja, hogy az emberi szellem foglalatosságában és fejlődésében minél gazdagabb gyümölcsöket teremjen, igyekszik is ezt a művészet és munka minden nemében elősegíteni; és mert hatalmával rajta van, hogy az erkölcsi gyarapodás mind e nemes törekvéseit támogassa, mindent elkövet annak megakadályozására, hogy az ember tudásával és munkájával az istentől és az isteni dolgoktól magát eltántoritani ne hagyja.

De, bármily bölcsen is hangzik ez, manapság még is kevesen helyeslik, mert hát az államok nemcsak hogy vonakodnak a keresztényiség törvényeiben előirt eszményekhez visszatérni, hanem még inkább napról-napra jobban ellátszanak tőlük távolodni.

És jóllehet, az igazság, ha már egyszer ki van mondva, maga tör utat magának, és az emberi szellemet mindörökké áthatja, mi mégis, nagy és szent földadatunk tudatában lelkiismeretünkől ösztönözve, apostoli hivatásunknál fogva, melylyel minden népek által meg vagyunk bízva, az igazságot szabadon és nyíltan, kötelességünkhez hiven kinyilatkoztatjuk, nem mintha az idők és körülmények figyelmünket elkerülték volna, vagy talán korunk jó és hasznos előhaladását hátráltatni akarnók, hanem mert államok alapjait megszilárdítani s fejlődésük menetének akadályait elhárítani szeretnők. Mindezek mellett a népek jogos szabadsága maradjon megóva, mert az emberi szabadság legjobb anyja s védelmezője az igazság: „Az igazság szabaddá tesz titeket.“

Továbbá kétségtelenül a közjó érdekében történik, ha alkalmas módon részt veszünk a közügyekben, és kiválóképen arra törekszünk, hogy az ifjuság vallásosságban és keresztény erkölcsösségben neveltessék. Ettől függ főképen az egyes községek jóléte.

Aztán csak dicséretes és hasznos szabály, hogy a katolikusok tevékenységük szűkebb felekezeti köréből kiemelkedve, magukat az államélet vezetésére szentelik.

Azt mondtuk „szabály“, mert ezek a mi törvényeink nemcsak a katolikusokra, hanem kivétel nélkül minden népre vonatkoznak. Ezzébaránt megeshetik, hogy jogos és megczáfolyhatatlan okok czélszerűtlennek tüntetik föl az államélet vezetésébe való beavatkozást és politikai hivatalok viselését. De általánosságban a politikától való teljes tartózkodás épen oly hiba lenne, mint a nyilvános jólét előmozdítására törekvő munkától való teljes idegenkedés. Annál is inkább áll ez, mert a katolikusokat már eleve vallási törvényeik intik, hogy hitükhöz hiven és lelkiismeretesen sáfárkodjanak ily dolgokban. Ha tehát a katolikusok a politikától egészen elzárkóznának,

csak a rossz nyelvek rágalmait vonnák magukra, hogy érzelmeiket rejtegetik, mert félelmesek.

Ez azonban a kereszténységnek végtelen károkat okozna, mert a legnagyobb hatalom akkor azok kezébe jutna, a kik tele vannak az egyház iránti gyűlölettel, a jóérzelműek ellenben tehetetlenek volnának. Ebből világos, hogy a katolikusoknak sürgős okuk van, az államügyekkel törődniök.

Mert nem azért teszik ezt, és nem is szabad azért tenniök, hogy ama kárhozatos intézkedéseket, melyek manapság némely államokban napirenden vannak, helyeseljék; hanem igenis beavatkoznak a politikába, hogy ép azokat az intézkedéseket, a mennyire lehetséges, az összes népek igazi jófelfogott javára használják ki, s a bölcs tanításokat és a kereszténység szent törvényeit, ezt a legmagasztosabb életerőt, az állam ereibe bevezessék.

T Á R C Z A.

A halhatatlanság hite Izrael vallásában.

— Tanulmány. —

Ha csak egyetlen futó tekintetet vetünk is a vallások történetére, feltétlenül azon meggyőződésre kell jussunk, hogy a halhatatlanság hite, a sirontuli élet reménye — egy vagy más alakban — minden vallásban feltalálható. Sőt nemcsak azon vallásalakok dicsekedhetnek e hittal, melyek saját erejükön emelkedtek ki a természet-imádságból s erkölcsi és szellemi elemekkel bíró vallásrendszerré lettek, hanem sajátjoknak mondhatják ezt némely oly természeti állapotban levő vallások is, melyek a fetisizmus és shamanizmus korlátain perczig sem emelkedtek felül.

Az áfrikai néger, meghalt főnökével, eltemeti annak rabszolgáit, sőt nem ritkán nejét is, mivel azt gondolja, hogy főnöke, e földi élethez hasonló életet él a sir mélyében.

Az ős turán népfajok szintén osztóznak e hitben, jóllehet ama kegyetlen gyakorlat, hogy a halottal az élőket is eltemessék, nincsen meg nálók. Hanem megvan e helyett a halottak szellemeitől való iszonyu félelem s ez, azon hitökből származik, hogy a meghaltak lelkei, a halál után is, összeköttetésben maradnak az élőkkel s azoknak megfenyítésére, ijesztgetése és megrontására az éj óráiban megjelennek. Épen azért, hogy azokat kiengeszteljék, sirból való visszatérésöket mintegy megakadályozzák, temetés alkalmával, a megholtaknak sirjára, mindenféle ételeket raktak.

A Bráhma követőjének egyedüli és legfőbb élettörkévé, hogy a Bráhmával egyesüljön, abba beleolvadjon; de míg ezt eléri, halála után, oly hosszú és kínos tisztulási processuson kell keresztül menjen, hogy bátran mondhatjuk, miszerint halhatatlansága nemcsak a Bráhmában, hanem már e tisztulási processusban kezdetét veszi.

Azóban legelevenebben és legöntudatosabban az ős egyiptomiaknál élt a halhatatlanság hite. „Az egyiptomiak az élők lakását csak vendégfogadóknak nevezik, mert csak rövid ideig laknak benne; a hallottak sirjait pedig örökös lakásoknak nevezik, mert a Hadesben végtelen örökkévalóságot élnek át“¹⁾ — mondja Diodoros.

¹⁾ Idézve dr. Kovács Ödön: Vallás-bölcsészlet I. k. 228. lap.

És valóban, az egyiptomiak, a halhatatlanságról való képzeiteiket teljesen kifejtették és rendszerbe foglalták, úgy hogy míg a többi vallás-alakokban a halhatatlanság hite, csak mintegy kísérője a vallásos hitnek, itt mondhatjuk, hogy annak alapjául van téve. Az egyiptomi egészen rá van utalva, sőt kényszerítve földi életében a vallásos hitre és kegyes életre, mert ha e földön istenes életet nem él, akkor az itéletkor nem fog az isteni jó lényvel: Osirissel rokon lénynek találtatni, a minek következménye: a pokol és annak iszonyu szenvedése lesz.

Egyedül a buddhizmus azon fejlettebb vallás alak, melyben igen sok és tekintélyes tudós véleménye szerint, nincsen meg a halhatatlanság hite, mert ott az, a mi után a kegyes hívő egész életében vágyódik s halála után megnyerhetni véli: a Nirvána, nem egyéb, mint a *puszta semmi*, és így az egyén halála, nem egyéb, mint a teljes megsemmisülés. Azonban „teljesen hihetetlen, hogy a világ legelterjedtebb vallásának első igehirdetése egy képtelen és az össze emberi természet vágyait maga ellen lázító nihilistikus elmélet szavait hangoztatta volna és Buddha szavai „a testi és lelki szegények“ szíveiben visszhangra csak úgy találhattak, ha a váltság ösvényén át a tényleges nyomorból egy *tényleges* jobb és tökéletesebb életet ígért.“²⁾ Hogy maga Buddha sem értette a *teljes semmit* a Nirvána alatt, ezt bizonyítják halála előtt néhány nappal tanítványaihoz intézett eme szavai: „Élertem a legmagasabb bölcseséget; kívánságaim nincsenek, nem óhajtok semmit, nincs bennem önzés, személyi érzés, kevélység, makacsság, ellenséges indulat. Azt megelőzőleg gyűlöletteljes, szenvedélyes, tévelygő, rab, a születés, a kor, a betegség, a bánat, a fájdalom, a szenvedés, a gond, a szerencsétlenség állapotainak rabszolgája voltam. Vajha sok ezren elhagynák házaikat, szentül élnének, és miután elmékedés között éltek és az élvezetről lemondtak, újjá születnének Bráhma világának részeseivé és azokat számos seregekkel töltenék meg.“³⁾ Nem a megsemmisülés, hanem a halhatatlanság országa tehát Buddha szerint is a Nirvána, melynek részeseivé csakis azok lesznek, a kik mind testileg, mind lelkileg, a földiségnek minden szennyét, magukról levetkeznek. És ezt így hiszik magok a Buddha követői is, és így, mikor a Nirvána után vágyódnak, nem a megsemmisülés, hanem a halhatatlanság eszméje tölti be egész lelköket.

Ha tehát a halhatatlanság hite anynyira általános, hogy kisebb-nagyobb mértékben minden fejlettebb vallásban megvan, feltehetjük a kérdést, hogy vajjon Izrael vallásában, mely bölcsője volt a három legtisztább monitheostikus vallásnak, megvan-e? Vajjon az izraeliták, a kik vallásos téren annyi nagyszerűt és maradandót hoztak létre, a halhatatlanság eszméjével foglalkoztak-e?

Ha e tekintetben, vizsgálat alá vesszük a mózesi vallás-alakot, azon tapasztalatra jutunk, hogy a halhatatlanság hitének egyetlen nyoma sincs benne egész a nyolczadik századig s akkor is nem az egyéni, hanem az általános: *a nemzet halhatatlanság* hitével találkozunk csupán. És ez anynyira sajátos jellege, egyéni vonása izrael vallásának, hogy azt minden más vallástól megkülömbözteti. Egyedüli vonás az a vallások történetében, hogy egy oly fejlett isten fogalommal bíró s vallásos téren anynyira buzgó és alkotó népnél, mint az izraeliták, oly későn találkozzunk a halhatatlanság hitével. Nem csuda tehát, ha önkénytelenül is azon kérdés merül fel lelkünkben, hogy mi lehet annak az oka, hogy Izrael vallásában ily későre akadunk a halhatatlanság hitének egyes

²⁾ Dr. Kovács Ö. m. I. k. 121. lap.

³⁾ Idézve dr. Kovács Ö. által i. m. I. k. 122. l.

nyomaira, akkor, midőn az a fejletlenebb vallás alakban, sőt a természet vallásokban is tulnyomólag uralkodó? Ha nem lettek volna meg a szükséges kellékek e hit felébredésére; ha nem lett volna Izraelnek is természet vallása, hol a napnak estvéli elnyugvása és reggeli újra támadása az emberi élet elmulását és újra éledését oly hiven jelképezi; ha nem lett volna egy hatalmas szellemű és lángelkű vallásalapítója, a ki szellemének alkotó képessége mellett olyan égalj alatt nőtt fel és élte ifju korát*) hol a halhatatlanság hite, nemcsak megszületve, de összefüggő rendszerben kidolgozva volt; ha nem lettek volna a nyolczadik század előtt is próféták, a kik a vallásos élet zászlóvivői, vezetői voltak; szóval. ha nem lett volna meg a nemzet kebelében a fogékonyság minden vallásos és erkölcsi iránt, akkor a kérdést teljesen jogosulatlanok volnánk feltenni. És ha már jogosulva vagyunk feltevésére, akkor igyekezzünk is arra megfelelni.

Hogy Izrael természetvallásában nem találkozunk a halhatatlanság hitével, annak oka kétségtelenül, ép magának Izraelnek a természetvallásában, különösen pedig istenhitében rejlik.

Azok a tudósok, kik nem az orthodox nézetet vallják, mely szerint az izraeliták kezdettől fogva az egy istent imádták s Jávé nemcsak Ábrahámnak, hanem már Ádámnak kijelentette magát, azok általában elfogadják, hogy az izraeliták kezdetben a napot, még pedig a napnak égető, pusztító és romboló hatását imádták. És ez természetes is, miután az izraeliták kóbor, nomád életet folytatva, mérhetlen sikságokon, lakatlan sivatagokon barangolva, a napnak nem áldást és tenyészetet adó erejét, hanem elviselhetlen melegét, a meleg következtében létrejött iszonyu égiháborukat és zivatarokat tapasztalták. „Jáhvé hangja dörgés, mely tördeli a Libanon czedrusát, megreszketteti a pusztákat s megborjuztatja a nőtény szarvasokat“ — mondja a 29-ik zsoltár. Jóllehet ezek a kifejezések, a monatheistikus író szájában csak képek, de eredetileg Izrael istenének lényegét fejezték ki. És már most, ha istenhitők az volt, hogy az a természeti erő, a mit ők imádnak az aszály és pusztítás istene, ki forró sugaraival leperzseli az élő és viruló tenyészetet, zivatarai al összetöri a fák diszló koronáját, mennydörgő hangjával megreszketteti még a velőket is, akkor természetes hogy ez erőt nem tarthatták az élet s annál inkább a sirontúli élet adójának, miután gyakran tapasztalták, hogy annak forró sugarai vezik el még az életet is. Miután pedig a napnak ezen nyilvánulása és hatásai kötötték le különösen figyelmüket, keltették fel vallásos imádatukat, arra nem gondolhattak, hogy a nap elhunytában és újra keltében saját életök elmulását és újra ébredését lássák. Hogy valamely vallásban a halhatatlanság hite létrejön, arra feltétlenül szükséges, hogy vallói és követői keblében, egyfelől, hogy higgyék, miszerint az életet és lételt képes adni. Izrael természet vallásában egyik sincs még. A bizalmat kizárja a rendkívüli félelem, mely Izrael vallásában mind végig uralkodó volt; azon hitet pedig, hogy a nap életet és tenyészetet is képes adni, azon tapasztalat, hogy csak pusztít, éret és rombol.

Hogy Izrael istene „életadó“, ezen vonást, Izrael istenfogalmába először Mózes vette fel. Ő nevezte az egyesült törzsek közös istenét először „Jávénak“⁵⁾, a mely elnevezés ép az ő lényegét foglalja magában, t. i. hogy ő az, „a ki léteztet“, „életet ad.“ Mózes szellemének alkotó képessége, teremtő nagysága itt is kitűnik, mert ő azt a természeti erőt, mely népének lelkében, mint a

*) Egyiptomban.

5) Exod 3.

pusztítás és enyészet forrása élt, egy olyan erkölcsi valóssággal helyettesítette, a ki életet és lételt ad mindennek s így az embernek is. De bár elismerjük az ő szellemének nagyságát, alkotásának örökre kiható marandóságát, de azért mégsem mondhatjuk hogy láng lelkében a magasztos isten eszmével, a halhatatlanság eszméje is megszületett, sem pedig azt, hogy az egyiptomi befolyás következtében megfogamzott. Azt, hogy Egyiptomban, hogy élte le ott töltött éveit, minő neveltetésben részesült, kiktől tanult s hogy egyáltalában a halhatatlanság eszméjét ott megismerhette-e, nem tudjuk, mert azt a tudósítást, hogy őt anyja — azért hogy életét megmentse — egy gyékény ládába helyezte s aztán a Nilusba tette, innen pedig a királyi udvarba került s ott neveltetett — inkább a mesék, mint a valószínűségek osztályába sorozhatjuk. Anynyi azonban bizonyos, hogy ha ismerte is, a mi nagyon valószínűtlen, abban az alakjában, mint a hogy az egyiptomiaknál fel volt dolgozva, szigoru istenfogalmával nem tudta volna összeegyeztetni, míg azok az erkölcsi törvények, a miket onnan vett át, az ő szigoru istenéhez igen is illettek. Jáhvé, habár a Mózes lelkében a durva természeti erőből, erkölcsi valóvá finomult, de azért tulajdonságaira nézve a régi maradt; dörgés és villámlás közben adja ki a sinai hegyen a tiz parancsolatot, tűzszlop alakjában vezetői az izraelitákat a pusztán keresztül az ígéret földje felé. Jáhvé, Mózesnél is az a szigoru, megközelíthetetlen fővaló, kivel szemben a függés érzése, kizárólag csak a félelem lehet és így nem csudálkozhatunk, ha a Mózes lelkében a halhatatlanság hite nem született meg. Míg a többi vallásalapítók: Buddha, Jézus, Zoroáster és Muhammed a vallásos és erkölcsi élet végcéljál egy „Nirvánát“, isten országát, avagy „paradicsomot“ mutatnak fel a hívők előtt, addig Mózes arról teljesen hallgat, jóllehet neki is az a szerepe, mint a többinek, egy nép vagy nemzet vallását reformálni, új alapra fektetni. De míg e vallásalapítók isten fogalmában megvan az a vonás, a mi a halhatatlanság hitét nemcsak megtűri, sőt feltételezi, addig a mózesi isten fogalom azt teljesen nélkülözi. Mindeniknél kiemelve és hangsúlyozva látjuk a bizalmat, a ragaszkodást és még Jézusnál a szeretetet is, a bölcs, a jó és mindenható szellem iránt, de Mózesnél, bár Jáhvé szellem, nincs bizalom, nincs ragaszkodás, hanem csak „félelem.“ Ha igaz az, hogy az egyéni halhatatlanság hite ott a legtisztább, legélelnebb és legmagasabb, a hol az istentől való függés a legnemesebb, akkor teljesen igaz kell hogy legyen, ennek az ellenkezője is. A mózesi vallás alakban a függés érzete a félelem és a halhatatlanság hitét nélkülözi is, mert e függés nemhogy felébresztené azt, de még csirájában elfojtja. És merjük állítani, hogy Izrael vallásában a halhatatlanság hite soha ki nem fejlődött volna, ha az istenfogalom abban az alakjában maradt volna, melyben a Mózes tudatában és lelkében élt. Hasztalan keressük tehát a halhatatlanság hitének addig nyomait, míg az isten-fogalom módosulásának és fejlődésének nyomaira nem akadunk.

Egy ilyen nyom: a *monolatria*, melyet a tizedik századbeli próféták, élükön Illyés és Elizával, akartak létrehozni. Ez abban állott volna, hogy népnek, mint királynak egyedül csak Jáhvét, a nemzeti istent szabad és kell imádni; a többi isteneket pedig, melyeket addig Jáhvé mellett imádozt Izrael, hányja el és semmisítse meg. Az istenfogalom tehát emelkedik; a próféták lelkében azon hit ébred fel, hogy Jáhvénak egyedül is van hatalma megvédeni Izraelt, s mire való ekkor a többi isteneket imádni? De az istenfogalom emelkedése még nem vonta maga után a halhatatlanság hitét, jóllehet a Királyok

könyvében arról is van szó, hogy Illyés és Eliza *halottakat támasztottak fel*. E halottámasztás nem egyéb, mint a próféták nagyságának és hatalmának hirdetése és dicsőítése; s azon igazságot tünteti fel és szemlélteti benne a későbbi író, hogy imé, mire képes az, a ki a Jáhvé nevében és akarata szerint cselekszik. Ha azonban valaki mégis a halhatatlanság hitét látná kifejezve benne, akkor természetesen, csakis az *egyéni halhatatlanságát* láthatja. Hogy pedig az egyéni halhatatlanságot nemhogy a tizedik században, de két századdal később sem hitték és hogy általában az izraelitáknak az emberek halál utáni állapotáról minő képze volt, annak bizonyítására és felmutatására álljanak itt, Jésájának, a betegségéből felgyógyult Hizkia király szájába adott következő szavai:

„A Seol Jáhvé! nem fog tégedet magasztalni,
A halál nem dicsérhet téged,
A sírba szálltak hűségedben nem remélnek.
Az élő, az élő az magasztal téged, mint én ma;
Az atya a fiaknak hirdeti hűségedet.“ Jés. 38¹⁵⁻¹⁹.

(Folyt. köv.)

KISS SÁNDOR.

A vén szolga ünnepe.

Emlékezésben gazdag, öntudatban édes, megtiszteltetésben kiérdemelt ünnepet ült mult okt. havában *Mátyás* Mihály polyáni kántor-tanító. A derék férfi *félszázados* munkálkodása szép ünnepét ülte. E napra ft. *Szász* Domokos püspök afia is meghozta a maga szívből jövő üdvözlését, ékes bibliát küldvén az ünnepeltnek még ékebb sorok kíséretében.

Mi is hozzá kívánunk járulni az ünnephez, hogy emlékezetre közzé tesszük a főpásztor üdvöz'ő levelét, valamint a nemes férfi reá adott megható válaszát. Elolvassva, kívánjunk mindannyian hosszu, zavartalan, verőfényes alkonyt *Mátyás* Mihálynak, az Anyaszentegyház hű öreg szolgájának!

A főpásztor levele így hangzik

Mátyás Mihály a polyáni kántor-tanítónak áldást és békeséget Istentől, a mi Atyánktól! Lelki örömmel értesültem arról, hogy Te, nekem az Urban kedves atyámfia, az Ur anyaszentegyházának hű munkálkodásában megaggott szolgálója, Istennek különös kegyelméből betöltés szolgálattételeidnek 50-ik esztendejét, abban azt a napot, midőn a felkelő nap sugarainak fényénél hűségedet kegyelettel ünneplő gyülekezet díszes koszorujától láthatod magad körülövezve. Hajdan a választott nép az 50-dik esztendőt az Ur jókedve esztendejének nevezte s hálaadó áldozattal, trombita és kürt zengéssel szentelte meg azt s a dicséret mondás buzgó hangjaitól lett szózatossá a hivek ajaka. Körüled a trombita és kürt zengése nem veri föl a levegő, ég csöndjét s hálaáldozatnak füstje nem száll föl a magasba. De a trombita és kürt zengésnél szebben hangzó, s mélyebb jelentésű élő szóval, a fölszálló füstnél többet érő lelki áldozattal környeznek téged, a tégedet ünneplők díszes sorai, dicséretet mondván néked, ki méltóvá lettél a tiszteletadásra s mindenkifelett, az élet mindenható Urának, ki megdicsőítette benned megtartásának csodálatos erejét s gondviselésének kegyelmét. Mert, bár kevés jutott osztályrészedbe a föld javaiból s bizonyára nem egyszer vitted ajkadhoz a szükölködés keserü kenyerét; bár neved nem tündöklék azoknak sorában, kiket szárnyaira vesz a hir, kiknek halántékát a világi dicsőség sugár koszoruja köríti: egyszerűségedben is

nagy és nemes munkát végeztél igazra és jóra oktattván az egymás nyomába lépett nemzedéket, kézen fogva vezélve, mint hajdan a kisdedek barátja az Ur Jézus Krisztus, a szülői szeretetnek magzatjait, kik közül ma már bizonyynal nem egy, hálás indulattal nyújtja feléd az élet nehéz munkájában megedzett jobbát. A téged ünneplők ünnepi zajába belevegyitvén távolból én is főpásztori hangomat s felkelvén előtted megbecsülöm a te orczádat s az Ur nevében így szólok hozzád: „Jól van jámbor és hű szolgám!“ Áldjon meg, s mind eddig hosszura terjedt szolgálattételeid vívódásai közepette, vegyen körül Téged az Urnak, az élő Istennek életed alkonyán is kegyelme, hogy legyen számodra az idő, mely itt alatt még részedbe jut kellemes visszaemlékezéseknek, a hiven teljesített kötelesség felemelő érzületének, abból származó lelki csendességnek ideje. Küldök számodra életed e szép napjának emlékeül egy drága kincset, mely ezüstnél és aranynál többet ér: az örök életnek szent könyvét, hogy forgatván annak lapjait reszkető kezdeddel, tápláljad szívedet azzal a reménységgel, mely meg nem szégyenít s mely számodra is, hű szolgálattételeid jutalmául, örök életet ígér. Én buzgón esdeklek érted a kegyelmes Istenhez, s kérlek foglalj be te is engemet imádságodba, hogy teljesithessem én is az én főpásztori szolgálatomat oly hűséggel, mint neked teljesíted az Ur megadta.

Az ünnepelt férfitől e sorokra a következő levele érkezett:

Méltóságos és főtiszteletü püspök ur

Kántor-tanítóságom 50 éves ünnepélye alkalmából igénytelen személyemre tett kegyes megemlékezéseért, fogadja hálás köszönetemet. Egész 50 évi szolgálatom alatt, hogy miként sáfarkodtam a rám bízott talentumokkal, tanuskodhatik azon 5 lelkész, kikkel együtt működtem Isten országa terjesztésén azon szerény egyházközségben, hová az isteni gondviselés engem rendelt vala.

Előljárom, szeretett hiveim hosszas szolgálatom iránti hálájukat egy valóságos lélekemelő isteni tisztelettel összekötött ünnepélylyel kívánták kifejezni, a mi engem két nóm és minden gyermekeim elvesztése után nagyon meglepett, mert érzem magamban, hogy ezzel nem csak az én személyemet, ki már életem alkonyán vagyok; hanem azon hivatalt kívánták megtisztelni, melynek anynyi éveken valék gyenge erőmmel sáfára. Ezen tiszteltetés azoktól vala, kikkel életem legszebb korát leéltem, s kikkel egy vagy más körülmények között többször munkálám anyaszentegyházunk felvirágzását; hanem midőn a főtiszteletü püspök ur legkegyelmesebb, engem életem estvéjén is biztató, valóságos isteni szellemtől áthatott főpásztori megemlékezését olvasám: már-már kiszáradt szememből könnyek eredének, de most az egyszer nem a bánatnak, hanem az örömnök könnyei, mert annak minden mondatán, minden szaván a főpásztori bölcsesség, az apostoli szeretet és vigasztalás tündöklék. Jól esett látnom főpásztori kegyes ajándékát, az örök élet könyvét, melyből eddig is annyiszor meriték sok szenvedéseim közepette kitartást, vigasztalást, s melyet legfőbb talizmánom gyanánt fogok megőrizni.

Áldom az én Istenemet, hogy megadta érnem hosszas szolgálatom után, nemcsak szeretett hiveim által való megtiszteltetésem, hanem egyszersmind főpásztorom reám való kegyes megemlékezését, melyért életem hátra levő részében nem szünök meg soha mindennapi imámba befoglalni, hogy az Isten drága életét hazánk, anyaszentegyházunk büszkeségére s nagyra hivatott becses családjá boldogítására az emberi élet legvégső határáig tartsa meg

Fogadja még egyszer hálás köszönetemet nagyra becsült főpásztori kegyességéért.

Mindezek után maradtam a méltóságos és főtiszteletű püspök urnak a legalázatosabb elaggott szegény szolgálója.

Aranyos-Polyánban, 1885. október 2-án.

MÁTYÁS MIHÁLY,
polyáni 50 éves ev. ref.
kántor-tanító.

IRODALOM.

A Kis Lexikonnak megjelent 6-dik füzeté tömör 5 ivre terjed s a „Kontrapont“ szóig haladt, miáltal e munka most már a lexicon-anyagnak teljes felét karolta föl. A képes mellékletek: Bányászat. Ragadozó állatok. Kályhák és Fénytan címekkel négy lapon öt vennél több ábrát tartalmaznak. E hat füzet egygyé kötve mint első rész, 948 lapnyi terjedelemben már kötetet képez. Ára egy-egy füzetnek 30 kr, a teljes első kötetnek 1 frt 80 kr, mely áron minden hazai könyvkereskedésben megrendelhető. Az előfizetés (4 füzetre 1 frt, 6-ra 1 frt 50 kr, 8-ra 2 frt és a 12 füzetből álló teljes munkára 3 frt) a „Pallas“ nyomdai és irodalmi részvénytársaságnál eszközölhető Budapesten.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. november 15.

LÖTE LAJOS.

Hazai tanügyünket, még közelebbről anyaszentegyházunkat és egyházkerületünket, de legközelebbről a nagyenyedi *Bethlen-főtanodát* nagy csapás érte. F. hó 15-én éjjel 1 órakor, *Löte Lajos*, a phisika és menynyiségtan hírneves tanára meghalt! — Közöljük a szomorú hirt azon hozzáadással, hogy jövő számunkban részletesen fogunk írni.

— **Deési Farkas** egyházi gondnok a marosvásárhelyi kir. tábla egyik legtehetségesebb és szorgalmasabb bírója, (deési birtokos), 1848—49-ki főhadnagy, november 9 én déli 12 órakor szivszélhűdés következtében elhunyt 58 éves korában. Megelőző napon még tanácsülésben volt. Özvegyet és 4 gyermeket hagyott hátra. Áldás emlékére!

— **Papválasztás.** Ifj. *Rákosi Lajos* m.-sámsondi, *Nagy Albert* baczka-madarasi és *Bartók Dénes* lelkész afiai oltszemi pappá választattak meg. Isten segedelmével életük munkája fölé!

— **Az apa hármass öröme.** Marosi esperes t. t. *Rákosi Lajos* házában f. hó 10-én kettős menyegzői ünnepély folyt le. Egyik leányát *Polixénát*, Madaras Gábor karácsonfalvi körjegyzővel, másikat *Annát*, Vásárhelyi *Lőrincz* csúcs-koppándi ref. lelkészszel ekkor eskette össze, a család rokona *Tolvaly Zsigmond* sz.-udvarhelyi

lelkész. Nagyobbik fiát *Lajost* pedig, az ezt követő harmadik napon, (f. hó 12-én) vitték el a m.-sámsondi hívek az ottani parochiára, mint elváltasztott új papjokat. Gratulálunk!

— **A zágoni ev. ref. papi állomásra** november hó 9-én történt meg a kijelölés. Az állomásra összesen 20 folyamodó jelentkezett, kik közül a kijelölő bizottság, az okmányok átvizsgálása után, tizenkettőt bocsátott pályázatra. A megejtett szavazás eredménye a következő: Révay Pál kapott 8, Bodor János 8, Csekme Ferencz 8, Gönczi János 7, Benkő Gyula 5, Nagy Elek 5 szavazatot. Ezekon kívül nyertek még Borbáth 4, Földes György 4, Benkő Sámuel 4, Varga Lajos 4, Pünkösti Ferencz 4 és Zsigmond Károly 3 szavazatot. Minthogy pedig a kijelölő-bizottság abban állapodott meg, hogy a 8 legtöbb szavazatot nyert egyén közül fog a próbaszónoklatok után választani, a 4—4 szavazatot nyertek között új választást rendelt el. Azonban a megejtett háromszori szavazás után is a szavazatok egyenlők maradtak s így 5 bizottsági tag kérésére *sorsshuzás útján* döntöttek. Borbáth Pál és Földes György lettek a hetedik, illetve a nyolczadik helyre jelölve. A választás még karácsony előtt meg fog történni.

— **Bod Péter magyar egyháztörténelme ügyében** dr. *Kovács Odön* fölhevítést tesz közzé a Protestáns egyház és Iskolai lapban. Összegezi e hecses iratunk beosztási részleteit, aztán így folytatja: Igen természetes, hogy most már mind a négy könyv, vagyis 3 vas-tag kötet vár kiadásra. A harmadik kötet által a multkor közölt számítás is módosulást szenved. Akkor a két kötet költsége 3000 fitra, egy példány ára 12 frtba volt számítva. Most rámenne a költség 5000 fitra és egy példány ára volna 18 frt. Kétséget sem szenved, hogy ez egy könyvért oly magas ár, hogy ép azon osztályból, melyből legtöbb előfizetőre számíthatunk volna, a papok és tanárok közül, igen kevesen adhatják meg. Pedig a könyv olcsóbbá tételének csak egy módja van. Az, ha a kiadás költségeinek fedezésére valahonnan nagyobb segélyösszeget nyerhetnénk. A kiadást segélyezhetnék: 1. Az akadémia. Bod Péter magyar egyháztörténelme, eltekintve a munka nem csekély műbecsétől, a legfontosabb, általános magyar történelmi okmányok gazdag kincstára. Az akadémia támogatását már csak ezen szempontból is teljes mértékben megérdemli. 2. A magyar protestáns egyház. Igaz, hogy egyik magyar protestáns egyháznak sincs olyan közpénztára, melyhez ezen czélból folyamodhatnák; de van háromnak közel 3 millió hiva. Ezeknek áldozatkészségéhez szokott folyamodni más közszükségei fedezése végett is. Én hiszem, hogy a magyar protestáns egyház, ha igazán akarja, módját tudja találni annak, hogy Bod Péter műve kinyomassék. 3. A kegyes pártfogók. Ha két évtized előtt akadt egy magyar főúr, az utolsó erdélyi gubernátor, ki a pénznél sokkal becsesebbet, nagy szellemének ragyogó tehetségeit, megfeszített erővel áldozta arra, hogy a szerény falusi lelkész emlékének megörökítse: miért ne remélhetnők, hogy most is lesznek, kik nem fognak vonakodni pénzbeli áldozat árán betetőzni ezen emléket. Da ha mindezen számításunkban csalódnánk is: elcsüggednünk még akkor sem szabad. Akkor is meg kell-kisérelnünk, hogy a magasabb ár mellett is kellő számú előfizetőt gyűjtsünk össze. Én ezt sem tartom lehetetlennek. Ha egyeseknek igen drága, olcsóvá válik a testületnek. Minden tanintézetünknek könyvtára van. Bod Péter egyháztörténelmének egyikből sem lesz szabad hiányoznia. A tractusoknak nincs ugyan könyvtárunk, mindazáltal jogosan megvárhatnók, hogy legalább egy példányt

minden tractus megszerezzen. Én nem tartanám a közszabadság elleni merényletnek, ha ez akár hivatalból is megrendeltetnék. Hiszen csak feltehető, hogy minden tractusban van legalább egy olyan tag, ki használni fogja és e sok egy közül egy-kettő, ki nemcsak használja, hanem fel is használja részint kiegészítésre, részint feldolgozásra. Ily uton már biztosítva volna 100 előfizető. Ezen felül még 50 kitelnék egyesekből. Hiszen ötvennél több azon tehető főurak száma, kikre nézve ezen mű egyszermind családi okmánytár is; kik abban családjuk történetét, nagynevű elődeik dicső emlékét találják megörökítve. Végül is lehetetlen élenken nem éreznünk, hogy Bod Péter kéziratának, miután már a jó szerencse kezünkbe adta, nem szabad még egy évig is kiadatlanul heverni. Még kevésbé szabad eltűnünk a jelen esetben, midőn a kiadást derék külföldi hitrokonaink sürgetik s emellett még hathatós támogatásukat is ígérik. Nehány nap múlva összeül az egyetemes konvent; több, mint két millió magyar református képviselése. Itt el kell válnia, lehet-e kilátás arra, hogy Bod Péter magyar egyháztörténelme napvilágot lásson, avagy nem.

— Győri Vilmos halálával megürült lelkészi állásra négyen pályáznak, kik közül Haendel Vilmos nagyhonti alesperes és selmeczbányai lelkész 15-én, Horváth Sándor zalai főesperes kővágó-eörsi lelkész 22-én, Farbak József tiszakerületi főjegyző s nyiregyházai lelkész 29-én és Petrovics Soma szentesi lelkész decz. 6-án tartja meg próba-szónoklatát.

— A trónörökös könyvéről, „Osztrák-Magyar monarchia írásban és képekben“ lapunknak is megküldött a felhívás. Ez év deczember hó 1-én jelenik meg a bevezető kötet első füzeté, mely kötet Ausztriát és Magyarországot földrajzi, természetrajzi, történelmi és néprajzi tekintetben ismerteti; deczember közepén azon kötet első füzeté fog megjelenni, mely Bécs és Alsó-Ausztriát tárgyalja, mire aztán rendre következnek a többi örökös tartományokat ismertető füzetek, váltakozva a Szent István koronája országait ismertető füzetekkel. A magyarországi részből az első füzet szintén deczember közepén fog megjelenni. Egy-egy füzet ára 30 krtban lón megállapítva. A munka terjesztésével mint bizományos a Révai-testvérek könyvkereskedő czége van megbízva. „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben“ füzetei minden hiteles hazai könyvkereskedésben kaphatók lesznek. A postai szétküldés könnyítése végett, különösen oly helyekre való tekintettel, melyekben könyvkereskedés nincs, a közrebocsátással megbízott könyvkereskedő czég előfizetést nyit e vállalatra, még pedig: 10 füzetre 3 forintjával, — 20 füzetre 6 forintjával. Az előfizetések legcélszerűbben postai utalványon küldhetők be a Révai-testvérek könyvkiadó hivatalába (Budapest, IV. vaczi-utca 11. szám). Az előfizetők a füzeteket bérmentve kapják meg.

— Trefort miniszter levelet intézett pozsonyi választóihoz. Elmondta, hogy közelebbi külföldi utazása közben három dolog tűnt fel neki, mintegy elötérben állók és erősen szembe ötlők az illető nemzetek munkairányára nézve. Nevezetesen, hogy az ipar mindenütt, főleg Németországban renkívül fejlődik — hogy a tudományra s oktatásra mindeütt a legnagyobb súlyt fektetik — s hogy a városokban azok szépítésére ültetvények és széles utcák által egészséges tételére a legnagyobb pénzáldozatokat fordítják. A népoktatás nem elégi ki a minisztert. Nem elég, ugymond, hogy a népfia egy kicsit olvasni tudjon, hogy AngyalBandi és Zöld Marcsi törté-

netében gyönyörködjék s a kis lapokból a gyilkosságokról magának tudomást szerezzen. A népoktatást, illetőleg nevelést, akként kell vezetni, hogy annak, aki iskolába járt, általán véve jobb erkölcsi és szokásai legyenek, mint annak, aki iskolába nem járt, és kell, hogy a népoktatás közgazdasági természetű legyen, hogy az iskolázott földmivelő jobban szántson s vessen, hogy tudjon a gyümölcs- és szőlőműveléssel célszerűen foglalatoskodni, — s ha kézműves, ügyesebben csinálja készítményeit mint azok, akik iskolában nem jártak, — végre hygienikusnak kell lenni a népoktatásnak, hogy népünk tudja s tauluja meg az iskolában már mint gyermek, hogy az egészség fentartásához mindenekelőtt jó levegő szükséges, hogy az embereknek másképen kell lakni, mint a mi népünk legnagyobb része lakik, sok vidéken örökös füstben vegetál tisztaság és mosakodás nyoma nélkül — hogy az excrementumokat nem kell a ház körül lerakni s hogy a trágyalé nem javítja a vizet, ha a kutba befoly. Természetes, hogy ha a népet ily irányban akarjuk nevelni, mindenekelőtt a néptanítóknak kell ily irányu nevelést adnunk, s itt mellékesen legyen mondva: hogy ha Magyarországon kultur-állam akar lenni, falvainkat át kell építeni — mi természetesen rögtön nem történhetik. Tanítókat pedig a tanítóképezdékben internatus nélkül nem lehet nevelni. A minister szeretné hinni, hogy egy pár év múlva az állami képezdek ily állapotba fognak jutni — de mit használ az mondá — ha a legközelebbi szomszédban vannak másféle képezdek, melyek az ellenkezőjét teszik annak, mit én teszek, s nekem nincs módom azon segíteni. Gymnasiumainknak a legrosszabb reputációjuk van a külföldön, pedig vannak egyes iskolánk, a melyek tanáraikkal együtt kielégítők — de a rossz iskolák rontják a jók hírét — s azon is nehéz segíteni, mert hisz a legkisebb szigorra, melyet a kormány a gymnasiumok irányában gyakorol, feljezdul a világ s mindjárt sértve vannak az egyházak, mint ha a vallás érdeke követelné, hogy rossz gymnasiumaink legyenek. Egyébiránt nálunk többféle kórbetegségek mellett uralkodik a febris gymnasialis nervosa stupida. Minden mezőváros gymnasiumot akar, s mindenki a gymnasiumokba küldi gyermekeit akár van hozzá talentuma, akár nincs; mert a divatos felfogások szerint a tisteséges mesterember nem ur, de ur az éhező hivatalnok, kolduló literatus, vagy per s munkanélküli, sensáloskodó ügyvéd. Ily felfogások mellett az ország nem gyarapodhatik közgazdasági tekintetben. Mit mondjak — végre — a legfelsőbb tanintézetekről s azok oktatásáról? Ifjaink egy nagy része a külföldön tanul, mert itthon nincs helye s haza tér antipathiával, saturával minden iránt a mi magyar. — Egyetemünk csak kettő van: az egyik nagyon félre esik s nincs is felszerelve a kellő apparatussal — nézzük csak a klinikáit, a pesti pedig az orvosi szakoknál túl is van tömve. Harmadik egyetemre van szükségünk. — A hova tekintünk szükségünk vannak, melyeket nem tudunk fedezni, — s én nagyon tudom méltányolni t. kollegám a pénzügyi miniszter ur törekvéseit s aggályait — fináncziánk nem virágzó, mert az ország szegény, mint minden agricol ország, — és szegény, mert nem akar vagyonos lenni.

— Pápa város f. é. október hó 31-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy az eddig a jogakadémia fentartására évenként adni szokott 600 forint segélyt jövőre is megadja a pápai ref. főiskolának gymnasiuma és tanító-képezdeje segélyezésére mindaddig, mig esetleg Pápán más hazai rangu intézet állittatik fel az állam vagy más felekezet által, azon feltétellel, hogy a Pápa városi tanuló ifjak felekezeti különbség nélkül anynyi tandíjat fizessenek, mint mennyit a ref. vallásu tanulók fizetnek.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimeternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Visszatekintés. (Nemes Árpádtól.) — A convent. — Kivonat. — Tárca: A halhatatlanság hite Izrael vallásában. (Kiss Sándortól.) — Különfélék. — Hirdetés.

Visszatekintés.

M.-Bodon, 1885. nov. hava.

A mikor az 1885-ik évnek a tova rohanó idő sebes kerekén utolsó órája is leperreg, két éve lesz annak, hogy erdélyi püspökségünkben az egyházi tudományosság igazí mivélője, valódi szakközlönye, az „Egyházi és Iskolai Szemle“ megszűnt, szerkesztője letette a pennát. Sem hivatást, sem tehetséget nem érzek magamban arra, hogy a „Szemle“ 8 éves pályafutására úgy tekintsek vissza, miszerint ez, majd a mikor a történetíró veszi kezébe tollát, ítéletét mondandó annak munkássága felett, előtte becsesl birjon s ítélet mondásánál mintegy irányadóul szolgáljon. Nem is célom ez.

Nekem, ki bölcsője mellett éltem át a pályámra való előkészület négy esztendejét, mindig nagy örömet szerzett, ha lapjain igazi kincset találtam. És ha úgy hébe-korbá a felismert igazság mellett kérlelhetetlen szigorral pálczát tört, ha fájt is a maró gúny, melylyel az emberi tévedéseket, hibákat ostorozta, le tudtam vonni abból a dolog resultatumát.

Egyházi életünknek ama szomorú korszaka istennek hála véget ért. A közügy érdekében támadott elkeseredett harcz — mely igen sokszor személyes ellenszenvvé fajult — napjai lejártak; tekintettel a végcélra, minő eredménnyel, a történetíró feladata elmondani.

Az egyetemes ref. egyház komoly munkálata, a zsinat nagyszerű alkotásai, mintha jótékonyan hatottak volna közelebről egyházkerületünk beléletére is. Az a veres fonál, mely egyházi éle-

tünknek a hetvenes években valóságos tengeri kigyója volt, mintha látszólag kitörültetett volna. S a mikor az egészséges áramlat megindult, mikor a zsinat intézkedéseinek törvényeink keretébe való tappintatos beillesztéséről hangzott el a szó, egyházi életünk organismusának egyik szószólója a „Szemle“ megszűnik. Ismerem részben nevezett lap felett akkoriban mondott ítéleteket. Sem a kicsinylő, sem a méltányló megemlékezések részrehajlóvá nem tettek s ha a megszűnés miérettjét keresem, azt a részvétlenség, az előfizetők hiányában vélem megtalálhatni.

A „Protestáns Közlöny“ egyedül maradt a küzdterén s ennek ekkoriban derék szerkesztője, jelenben érdemes püspökünk, ha tett is tárgyilagosság szempontjából a „Szemle“ szerkesztősége búcsu szavaira egyes megjegyzéseket; de ugyanakkor béke jobbot nyújtott ennek szellemi munkássai felé azon édes reményben, hogy az elfogadtatik s az illetők közreműködéseikkel a „Protestáns Közlöny“-t közös érdekeinknek megvitatása előbbre vitelében támogatni fogják. Azóta a baráti jobb ott függ a légben, sem el nem fogadtatott, sem vissza nem vonatott. A legszebb tett, mely a „Protestáns Közlöny“ szerkesztősége részéről jöhetett.

De hát a béke jobb el vagy el nem fogadása az ellenfélnek egyéni dolga, ennek tetteire a küzdterén maradt fél véleménye ritkán van befolyással. Nem lehet célom az okokat keresni e tekintetben, azok, kik a kemény pennaharcz tusáiban a „Szemle“ részéről belevegyültek, jobban ismerik azokat nálamnál. Én csak a nagy hallgatás miérettjére óhajtanék feleletet nyerni, mert sem az akkoriban búcsuzó „Szemle“ szerkesztősége felhívását: miszerint szellemi munkássai egy más egyházkerület lapja körül sorakozzanak, sem pedig a „Protestáns Közlöny“ szerkesztősége részéről kinyújtott béke jobb elfoga-

dását megvalósulva nem látom, legalább nem úgy és olyan alakban, miként velem együtt sokan óhajtanák. Avagy talán N. Enyeden — az 1883-ik év végével megszűnt „Szemle” székhelyén — azt hiszik, hogy az egyházi tudományosság minden egyes tételei meg vannak oldva, hogy egyháztársadalmi életünk elméleti és gyakorlati kérdései egytől-egyig tisztázva vannak már?

Én ellenkező véleményben vagyok. Ha a multban az egyházi tudományosság és tanügy főbb kérdései mellett a theologia akadémia jelenlegi székhelyének megvédése, a Bethlen-főtanoda anyagi ügyeinek tisztázása, szükségessé tették az őrtárlást; úgy a jelen, mint a reformok kora, kétszeresen megköveteli a vigyázatot, mert a zsinati törvényeknek egyházkerületünk törvényei keretébe való beillesztése, annak gyakorlati keresztülvitele, hosszú időre az egyházkerület jövő felvirágzását, egy elhibázott lépés s ennek hanyatlását teremti meg.

A codificatio munkálata előkészítve, az egyházkerület által részben elbirálva, de nagyobb részt elbirálatlanul közkézen forog. Seholy hang nem emelkedik, pedig a bizottság munkájával szemben bizonyára nem óhajtja a csalhatatlanságot. Az egyházi tudományosságnak igen sok és lényeges kérdései várják ma is a megoldást, ismertetést, arra hivatott szakemberek által. Az ilyen munka előttünk drága pénzt érne, a laikus olvasó közönség szemei előtt pedig elismerést, kedvességet találnának, az író számára pedig tiszteletet szereznének, vagy öregbitenék ezt. Kiktől várhatnók ezt jogosabban, mint épen azoktól, kiknek tehetségük, anyagi és szellemi képességük van erre, a megadott viszonyok és körülményeknél fogva; kik egyházkerületünkben a theologiai tudományosság szó-szólvói zászlóvivői?

(Folyt. köv.)

NEMES ÁRPÁD,
ref. pap.

A convent.

— Első nap. —

November 17-én délelőtt tíz órakor kezdetett meg az évi egyetemes közgyűlés a Kalvintéri ref. főiskola nagytermében id. Vay Miklós báró főgondnok és Kun Bertalan, tiszáninneni püspök társelnöke alatt Budapesten.

A tagok a következők: A Dunamelléki egyházkerületből: Szász Károly püspök, Tisza Lajos gróf főgondnok Baksay Sándor, Balogh Imre, Kovács Albert, Kerkápoli Károly, Sipos Pál, Szilágyi Dezső. A Dunántuli egyházkerületből: Papp Gábor, püspök. Beöthy Zsigmond főgondnoki helyettes. Csonka Ferencz, Körmeny Sándor, Molnár Béla, Véghely Dezső. A tiszáninneni egyházkerületből: Kun Bertalan, püspök. Id. Vay Miklós báró főgondnok, Fejes István, Lükő Géza, Szentpéteri Sámuel, Mocsáry

Lajos. A tiszántuli egyházkerületből: Révész Bálint püspök. Vályi János, főgondnok. Kiss Áron, Degenfeld József gróf, Tóth Sámuel, Ritoók Zsigmond. Az erdélyi egyházkerületből: Szász Domokos, püspök, Tisza László, főgondnok Benkő János, Kolozsváry Sándor, Kovács Ödön, Mezey Albert, Szász Gerő, Jeney Viktor. Jegyzők: Kovács Ödön, Ritoók Zsigmond és Tóth Sámuel.

A gyűlés megkezdése előtt Kun Bertalan, tiszáninneni püspök, egyházi elnök, rövid imát mondott, azután id. Vay Miklós báró főgondnok és világi elnök megnyitotta a közgyűlést.

Mindenekelőtt fölolvasták a jelenlevők névsorát s a gyűlésnek megállapított tárgysorozatát.

Ezután Trefort Ágost vallás és közoktatásügyi miniszternek az ez évi rendkívüli reform. egyházi közgyűlésünk fölterjesztésére vonatkozó leiratát olvasták föl, melyben a kultuszminiszter kijelenti, hogy beleegyezését adja ahhoz, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a iskoláinkhoz kinevezendő tanárok az ev. reform. egyház fegyelmi tanácsa alá tartozzanak; a fegyelmi tanács ítélete azonban fölterjesztendő a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Erre az egyes bizottságok betérjesztik jelentéseiket és indítványukat, miket a gyűlés folyamában egyenként fognak tárgyalás alá venni.

A Moldva-oláhországi misszió ügyében a misszió-bizottság betérjeszti jelentését.

A tanügyi és közjogi bizottság előterjeszti a középiskolák államsegélyezésére vonatkozó jelentését, melyet pontonként fognak tárgyalás alá venni.

A budapesti ref. főgimnázium részére a bizottság által ajánlt egyszersmindenkorra 50,000 frt. államsegély kérelmezését a közgyűlés helybenhagyta.

A győnki algimnázium részére évenként 2000 frt és egyszersmindenkorra 3500 frt segélyt ajánl a bizottság, melynek javaslatát a közgyűlés elfogadta.

A halasi főgimnázium részére egyszersmindenkorra 25,000 frtot ajánl a bizottság. A közgyűlés a bizottság javaslatát elfogadta.

A kecskeméti főgimnázium részére 3800 frt évi és 5000 frt. egyszersmindenkori segélyt hoz javaslatba a bizottság. A közgyűlés e javaslatot elfogadta.

A kunszentmiklósi főgimnázium részére a bizottság 3200 frt, évi és 5000 frt egyszersmindenkori segélyt hoz javaslatba, mit a közgyűlés oly módosítással fogadott el, hogy az egyszersmindenkori segélyt 6000 frtban állapította meg.

A nagykőrösi főgimnázium részére egyszersmindenkorra 6000 frtot és 3500 frt évi segélyt hoz javaslatba a bizottság. A közgyűlés az egyházkerület kérelméhez képest 8000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését határozta el.

A pápai főgimnázium részére építkezési célokra egyszersmindenkorra 50,000 frt államsegélyt hoz javaslatba a bizottság. A közgyűlés azt határozta, hogy a dunántuli egyházkerület eredeti javaslata értelmében 98,000 frt államsegélyt fog kérelmezni a kultuszminiszternél.

A csurgói főgimnáziumnak államsegély iránt betérjesztett kérvényét, felszerelés hiánya miatt nem tárgyalhatták. Kiadták a tanügyi bizottságnak.

A miskolci főgimnázium részére 7000 frt évi s 30,000 frt egyszersmindenkori segélyt javasol a bizottság. A közgyűlés az egyházkerület által kívánt 50,000 frtot javasolja kérelmezni.

A nagy-enyedi főgimnázium részére a bizottság által javasolt 30,000 frt egyszersmindenkori államsegély kérelmezését a közgyűlés elhatározta.

A *maros-vásárhelyi* főgimnázium 1050 frt évi s 12,000 frt egyszersmindenkori segély tárgyában beadott kérvényét a bizottsághoz utasították.

A *székely-udvarhelyi* főgimnázium részére 4000 frt évi 10,000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését határozta el a közgyűlés.

A *zilahi* főgimnázium részére 11,000 frt évi s 10,000 frt egyszersmindenkori segély kérelmezését ajánlja a bizottság, mit a közgyűlés helybenhagyott.

A *szászvárosi* gimnázium részére a bizottság 5000 frt évi segély kérelmezését javasolta. A közgyűlés ez összeget 10,000 frtra emelte.

A *sepsi-szent-györgyi* algimnázium részére 3000 frt évi segély kérelmezését határozta el a közgyűlés, oly módzattal, hogy ez összeg évenként egyezer forinttal emeltessek mindaddig, míg a nevezett algimnázium nyolcz osztályúvá nem bővül ki.

Összesen tehát 316,500 frt egyszersmindenkori államsegély kérelmezését hozta javaslatba a közgyűlés.

Ezután *Beöthy* Zsigmond betérjeszti a közjogi bizottságnak a Jordán-féle alapítványra vonatkozó jelentését. Néhaj Jordán István tudvalevőleg vagyonát, mintegy 120000 frt értékben Földváry-Lidia-alapítvány címen magyarországi reformált egyházunknak hagyományozta, — oly kikötéssel, hogy az özvegy halála vagy férjhezmenetele után ez összeg kamataiból különösen a nemzetiségi vidékeken lévő szegényebb egyházak segélyeztessenek. Az özvegy 40.000 frt-ért kész lemondani ez összeg haszonélvezeti jogától. E kérdés élénk vitára adott alkalmat, melyben Tóth, Beöthy, Balogh, Kerkápoli a mellett voltak, hogy a reformált egyház váltsa meg az özvegytől az alapítvány haszonélvezeti jogát; míg Molnár Béla, Degenfeld gróf, Filó és Fejes István a szerződés megkötését elleneztek.

A közgyűlés többsége a közjogi bizottságnak abbebi indítványát, hogy a reformált egyház az özvegytől az alapítvány haszonélvezeti jogát megváltsa, elvben elfogadta.

Ezzel az ülés délutáni kettedfélórakor véget ért. Hogy másnap délelőtt tíz órakor a részletes tárgyalás vegye kezdetét.

*

— Második nap. —

Szerdán d. e. 10 órakor *elnök* mielőtt a convent a napirendre tért volna, azt indítványozza, hogy hozzon határozatot a convent az iránt, hogy Tisza Kálmán miniszterelnök 10 éves kormányzási jubileuma alkalmával anyaszentegyházunk ezen nagy férfja és a convent kitünő tagja iránt mi módon kívánja üdvözlését kifejezni; deputatio kiküldése vagy egyszerűen üdvözlő felirat által. Elnök hangsúlyozza, hogy itt a ref. egyház és a convent egyik kitünő tagja iránt tisztelet megadásáról van szó, minden mellék-, különösen pedig politikai irányzat nélkül.

Lükő Géza ezen ovatiótól nem tudja abstrahálni a politikai színezetet, azért kéri, hogy az indítvány mellőztessék.

Kovács Albert azt hozza fel, hogy a convent csak oly ügyben hozhat határozatot, mely napirendre tüzetett. Azért a jelen ügyben nem is hozhat határozatot.

Beöthy Zsigmond megjegyzi, hogy az indítvány oly természetű, hogy azt a napirend előtt is lehet tárgyalni. Ez tulajdonképen a convent házi ügye, mert arról van szó, hogy a convent egyik kitünő tagját, tehát társunkat, a ref. egyház egyik főgondnokát, mi módon üdvözljük és pedig, mint az elnök is hangsúlyozta, minden országos és főképen politikai czélzat nélkül. Szóló az indítványt a kiváló férfiúhoz méltónak tartja, a kiről illik, hogy itt

is megemlékezzünk. Azért szóló az indítványhoz teljes készséggel hozzájárul. (Élénk helyeslés.)

Kovács Albert tisztán politikai szempontból fogja fel az indítványt. Mivel pedig nem akarja, hogy az egész kálvinista egyház hajlongjon a miniszterelnök előtt jubileuma alkalmával, azért elvben sem fogadja el az indítványt. De gyakorlati szempontból sem értheti meg ezt. Mert a kormányok változnak s ha az ellenzék jut a kormányra, megemlékezhetik az egyház ezen ovatiójára, mikor a kálvinista egyház mostani pártkormány uszályhordozójául szegődött. (Mozgás.) Menjenek tisztelni azok kik az uralkodó párthoz tartoznak és annak jótéteményeit élvezik. (Ellenmondás, mozgás.) Az indítvány mellőzését kéri.

Br. *Vay* Miklós elnök legmélyebb sajnálkozásának ad kifejezést a fölött, hogy némelyek az indítványt, annak természetétől eltekintve, politikai terere akarják vinni. Itt csupán egy üdvözlési actus miként való megtartásáról van szó.

Balogh Imre megjegyzi, hogy épen azok viszik az indítványt a politikai tere, kik azt épen ezen szempontból perhorrescálják. *Kovács* Albert folyton politikáról beszélt, pedig épen ezen szempontból akarja elvetni az indítványt. Itt pedig nincs másról szó, mint arról, hogy egyik kitünő tagtársunk iránti tiszteletünket az elnökség utján mi módon rójuk le, miként juttassuk jó szerencsekívánatainkat az érdemes férfiúhoz.

Szász Károly még politikai szempontból is — ha már ezen terere megyünk — pártolja az indítványt.

De nem a napi, pártpolitikai szempontból. Mert a ref. egyetemes convent sem zárkózhatik el az öröm elől, midőn azt látja, hogy egy nemzeti politikát követő kormány 10 évig tartja fenn magát hazánkban, a melyre még példa sem volt eddig.

Ultramontán vagy reactionárius politikát követő kormány biztosan nem érne el 10 évet. A ref. egyházat pedig mindenkor az alkotmányos és nemzeti politika vezérelte, azért a miniszterelnök 10 éves kormányzásának jubileuma politikai okokból is örvendetes tény reá nézve.

Különben pedig, a mint az elnök az indítványt feltette, az csak egyszerű udvariassági tényt czélez, minden politikai színezet nélkül, oly udvariassági tényt, mely ismerve a miniszterelnök kiváló egyéniségét, az emberi jó érzésből önkényt folyik. Pártolja az indítványt. (Helyeslés.)

Révész Bálint emelt ezután szót az indítvány mellett általános figyelem között. Az fáj neki legjobban, hogy midőn egy udvariassági tény iránt a conventben indítvány tétetik, az ellen nemcsak hogy felszólalnak némely tagok, hanem még gyanusítják is azokat, a kik azt pártolják, úgy tüntetve fel, mintha az indítvány támogatói a miniszterelnök jótéteményei által már előre le volnának kötelezve. Szóló kijelenti, hogy mindig tisztelte a felsőbbtséget, de a nélkül, hogy attól valamit várt volna, a nélkül, hogy annak szolgája lett volna. Sokan felhozták azt, hogy könnyű az uralkodó párthoz tartozóknak az indítványt pártolni. Erre csak azt jegyzi meg, hogy kinek könnyebb a helyzete, valjon azé, a ki annyi gyanusításokkal szemben az indítványra szavaz, vagy a ki egy csupán udvariassági tényt, el nem fogadható és könnyen odavetett politikai okokból ellenez.

Ezután megható szavakban ecseteli multját, mely a convent előtt nyitott könyv és hivatkozik arra, hogy mellékcélókból soha semmit nem tett, csupán az elvek vezérelték cselekvésében.

Sajnálkozását fejezi ki a fölött, hogy a convent kebelében folyton lábra kap a pártoskodás és itt akarják megvonni a miniszterelnöktől a csupán udvariasság kö-

vetelményét, a hol csak a felsőbbség és az érdemek iránti tiszteletet kellene hangsúlyozni. (Élénk helyeslés és tetszés.)

Lükő Géza ezután az indítvány fölött szavazást kér.

Baksay Sándor az indítvány mellett mondott beszéde folyamán kifejti, hogy a conventnek első sorban van oka, hogy tiszteletét a református egyház nagy és buzgó fia és állandó pártolója Tisza Kálmán miniszterelnök iránt ünnepélyesen nyilvánítsa.

Körmendy Sándor megjegyzi, hogy Tisza Kálmánt, bár a politikai téren néha elvei elválasztották tőle, már ifju korától fogva a ref. egyház egyik legbuzgóbb fiának ismeri és mint ilyet becsüli, a ki nagy tehetségével és hatalmi befolyásával az egyház ügyeit tőle telhetőleg, az igazság és méltányosság határai közt állandóan támogatja. Ezért helyesnek tartja az indítványt, hogy a convent a maga részéről is a nagy férfiú jubileuma alkalmával üdvözlését kifejezze. Pártolja az indítványt. (Helyeslés.)

Ezután az indítványt a convent nagy többsége elfogadta. Csupán három tag szavazott ellene, névszerint Vály János, Lükő Géza és Kovács Albert.

Mielőtt a convent napirendre tért volna, elnök indítványára megállapodott abban, hogy Tisza Kálmán miniszterelnöknel jövő szombaton fog tisztelegni. Elnök felhívja a convent tagjait, hogy ezen alkalommal minél nagyobb számban legyenek szívesek megjelenni.

Ezután napirendre került a Jordán-féle hagyatéki ügy tárgyalása. Felolvastatik a kiküldött albizottság jelentése, melyben Jordán István által hagyományozott birtokon az özvegy számára biztosított haszonélvezési jognak 40,000 frtért való megvásárlására vonatkozó szerződés pontozatai vannak körülírva. A convent ezen pontozatokat némi módosítással elfogadta és így az özvegytől a haszonélvezési jogot 40,000 frttal megváltja.

Münnich Aurél özv. Jordán Istvánné képviselője kijelenti, hogy megbizója nevében az eladási feltételeket elfogadja. Csak azon módosítást kéri a szerződésbe felvenni, hogy a biztosítási összegeket az egyház fizesse azonnal, mielőtt a birtokot átveszi és köttessék ki az is, hogy az épületek jó karban tartása az özvegyet csak jövő évi április 1-ig kötelezi.

A módosítások egyhangulag elfogadhatnak.

A tiszántuli egyház a külföldi egyetemeken a magyar protestáns ifjak számára tett, de idők jártával feledésbe ment alapítványok kinyomozása iránt intéz felterjesztést a conventhez. A felterjesztés a vallás- és közoktatási miniszterhez fog utasíttatni.

Az erdélyi egyházkerület felkéri a conventet, intézzen a kormányhoz felterjesztést az iránt, hogy a vasutakon az állami tisztviselők, tanárok és tanítók számára biztosított engedmény a református felekezeti tanítók és tanárok részére is kiterjesztessék, ha ezek önképzési célból vagy hivatalosan utaznak.

Szász Károly püspök indítványozza, hogy né csak a tanárok és tanítók részére kérje a convent ezen vasuti kedvezményt, hanem az egyház minden világi és egyházi szolgálói számára, kik kötelezve vannak az utazásra. A püspök, a gondnok, esperes és papok részére tehát szintén biztosítsák a kedvezményt. Kívánja szóló, hogy az esetek, a midőn a kedvezmények igénybe vehetők, tüzetesen megjelöltessenek. Azért utasíttassék az indítvány, előzetes tárgyalás végett kisebb albizottsághoz.

Az indítványt a convent elfogadja.

A dunántuli kerület kérvénye a családkönyvi minták megállapítása iránt — a közigazgatási bizottsághoz utasíttatik.

A convent ez napi tárgyalásai, az alsó-sarkadi lelkesválasztás ügyével szakadtak meg.

Kivonat

az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egylet munkaprogramjának vázlatából.

Jövő decz. hó 12-én fogja az erdélyrészi közművelődési egyesület igazgató-választmánya tárgyalni azt a munka-programmot, melynek bő kivonata alább következik. A program igen egészséges alapokra épült, midőn a tevékenység és munkásság sulypontját az egyházak segítségével fekteti. A közlött *kivonat* természetesen csak javaslat értékével bír s miután minden alapító tag az egyesület igazgató-választmányának is tagja, jogukvan az alapítóknak a program irányására a nevezett ülésben bölcs belátásuk szerint befolyniok. A kidolgozást egy 7 tagu bizottság eszközölte.

*

Az egylet munkálkodási tervének megállapításánál véleményünk szerint a következő irányokban kell mozgunk:

Először is megállapítandó, melyek legyenek és minő módon valósíthatók meg a közművelődési, közgazdasági intézmények és rendszabályok, melyek egyletünk célja érdekében szükségesek.

Másodszor: minő módon hajtsa be a már aláírt tagsági díjakat s minő módon szerezzen új tagokat s ezek díjain kívül egyéb jövedelmi forrásokat.

Harmadszor: meghatározandó működése egész területén a közművelődési és közgazdasági intézmények tekintetében a szükséglet, mi végből e területnek ily szempontból való térképe készítenő el.

Negyedszer: miután az ekként megállapított szükséglet fedezésére az egylet csak korlátolt erővel rendelkezik, addig is, míg vagyoni erejét újabb tagok gyűjtése újabb adományok s jövedelmi források nyitása által a szükséglethez mérten fokozni bírja, meglevő anyagi erejéhez képest állapítandó meg a legsürgősebb teendők sorozata.

Ötödször: mely egyletekkel s mily módon keljen összeköttetésbe lépni?

Hatodszor: meghatározandó a fiókok teendője.

Ezen főbb irányokon felül a mi az első pontot illeti, mily módon hozhatja létre, illetve segíeyezheti ezen egylet az alapszabályaiban körülírt intézeteket? mindjárt ki kell fejeznünk abbéli meggyőződésünket, hogy a fő sulypontot a közművelődési intézmények létesítése, illetve gyámolítására kell fordítani, és pedig azért, mert a műveltség, eltekintve nemzeti és hazafias jelentőségétől, már magában gazdasági értékkel is bír, de meg azért is, mert egyletünk jó ideig korlátolt anyagi erejét nem szabad elforgácsolnunk, mert egyletünk nincsen nagyobb szabásu közgazdasági intézmények létesítéséhez vagy segíeyezéséhez szükséges vállalkozási, üzleti ügyesség, tájékozottság birtokában, de oly szervezete, oly közegei sincsenek, a melyek segítségével ilyenekre állandó befolyást, ellenőrzést gyakorolhatna. Ugyanis tagjai a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből állauak, igazgatási szervezetének bonyolultnak kell lenni, másrészt pedig nagyjában csak ingye-

nes, tiszteletbeli közegekre szabad támaszkodnia, továbbá célja emberbaráti, nemzeti, nem valamely osztály külön érdekén alapuló, mint ilyen tehát közgazdasági vállalkozásra nem alkalmas, már pedig közgazdasági intézményeket mindig vagy az alapítók haszna, nyeresége, vagy bizonyos osztályok, földbirtokosok, iparosok különös érdeke bír teremteni, vagy ha ezek is hiányzanak, az államnak kell hatalmával a hiányt pótolni.

A művelődési intézményekre kell ennél fogva működésünknel a fő figyelmet fordítani, mert ilyenek létesítése és vezetése inkább módunkban áll, s mert általuk gazdaságilag is segítjük a magyarságot, midőn oly intézményekkel látjuk el, a minőket szegénységben magának teremteni nem tudna.

S ha, a mint hisszük, az eloláhosodás főoka a magyarság elszegényedése s a szegénységben a szegényebb sorsu oláhval egyház-, iskola-, szokás tekintetében egyforma életmódra való lépés, úgy magyar iskolát, templomot biztosítva neki, megmentjük a kényszertől, hogy olcsóbb oláh templomot, iskolát, papot legyen kénytelen elfogadni.

Itt első sorban az egyházak segélyezésére kell figyelmünket fordítani; az egyház a nemzet legnagyobb részének első és legfőbb, mondhatni egyetlen művelődési intézménye, mely századok folyamán anynyira szívéhez nőtt, lényének oly természetes kiegészítő részévé vált, a minő az iskola magára, az egyháztól külön, századok mulva is alig lesz.

Az egyházak támogatására nézve alapulvül kimondandónak tartjuk, hogy egyletünk azon egy feltételen kívül, hogy segélye magyar nyelvű lelkészet és tanításra fordítandó, semmi más beavatkozást nem igényel magának az általa segélyezett egyházak és iskolák ügyeibe, fenntartván magának mindig a döntést arra nézve, mely egyházakat vagy iskolákat tart segélyzendőnek, mindazáltal arra törekedve, hogy a segély lehetőleg az egyházi főhatóságok, mint rend szerint legilletékes s legjobban informált testületek előre kikérendő véleménye alapján s annak tudta s beleegyezésével történjék.

E végből kérdés intézendő a róm. kath., ev. ref. és unit. egyházi főhatóságokhoz, mely egyházaikat és iskoláikat tartják első sorban segélyzendőnek, a mire az egylet esetleg a saját tervébe inkább beleillőket is vesz fel s arról a főhatóságokat értesíti s vele megegyezésre jutni törekszik, mi a nevezett hatóságok hazafias szellemét tekintve, akadályokba ütközni bizonyára nem fog, de az egyházi főhatóságok beleegyezésének kinyerése föltétlenül szükséges, az egyes egyházak azoknak csak alárendelt tagjai, részei lévén.

Az egyházak segélyezése állhat a lelkész javadalmasításának javításából, vagy úgy, hogy az bizonyos évi segélyben részesítettik, vagy úgy, hogy neki a fiók egyház gyakoribb meglátogatása fejében bizonyos átalány nyújtatik, szegényebb hívek részére kiszakítandó stolaris alaptól oly helyeken, a hol épen a stolarifizetés miatt lehet az eloláhosodástól tartani, segéd lelkész tartásából, a hol azok ellátása az anyaegyház részéről lehetetlen, fiókegyházak anyaegyházzá emelésének előmozdításából, az egyházi épületek, szerelvények hiányainak pótlásából.

Az egyházi iskolák segélyezése állhat az iskolapénznek a szegény tanulók részére való megfizetéséből, azok élelmezési, gyógyítási és tanszer szükségleteire való segítségből, az iskola szerelvényeinek, a tanító javadalmasításának pótlásából, segéd-tanító tartásából, az iskola épület jó karba helyezéséből, a tanítványok s a tanítók részére adandó jutalmazásokból.

Azt hisszük, a tanítók jutalmazását a nem magyar nyelvű iskolákban is fel kell vennünk munkatervünkbe oly esetekre, midőn az ily iskolákban különös eredmény éretik el a magyar nyelv tanításában s a midőn ily jutalmaink nem idéznek elő az iskola fentartásánál visszatetszést.

Az iskolák tekintetében működésünk eleve a meglevő felekezeti iskolák segélyezésére fog főleg irányulni s csak később foghatunk önálló saját iskola felállításához, már annál fogva is, mert ilyenek költségei a tanító fizetését, az iskola helyiség bérét véve, évi 500 forintra minden esetre ragnak. Saját iskoláinkat oly helyeken kell állítanunk, a hol sem felekezet, sem állam magyar nyelvű iskolát létrehozni nem tud, s a melynek vidékén több községben elszórva élnek magyarok.

Azon helyek, a hol bizonyos község csoportban közel egymáshoz itt 20, ott 30, ott 10, ott 70 magyar lélek él, különösen érdemlik figyelmünket, ezek elvesztésétől leginkább lehetővé tartani. Ezen szórványos, de mégis bizonyos fokig élő magyar szigeteken esetleg külön iskolával, a mellé állítandó tápintézetrel, vagy az élelmezés valamely formájával, vagy a vándortanítói intézménnyel kell segíteni. A vándortanítói intézményt az elemi oktatásban csak mint eszmét kívánja a bizottság megpendíteni, s annál a papság közreműködésére számít.

Egyletünknek úgy saját iskoláiban, mint az általa segélyezettekben az iskolapénz elengedését, saját iskoláiban a tanítás ingyenességét, tanszerek, élelmi szerek, ruhanyeműek osztogatását stb. lehetőleg fel kell karolnia, mi végből rongyos egyletek keletkezésére, a más községbeli gyermekek élelmezését lehetségesítő társulatokra is be kell folynia, sőt a betegségek, halálozások fajunk iskolalátogatóinak számára nagyon is befolyván, célunkul ki kell tűznünk a gyógyszerek osztását is az iskolakötelesek részére s e végből a gyógyszerárakkal a legkedvezőbb árak iránt az egyezésre lépést.

Az óvodákat különösen nyári időre berendezendőnek tartja a bizottság, minthogy túlnyomó számban nem városi helyeken lesz rájuk leginkább szükség.

A népkönyvtárak és olvasó körök létrehozása első sorban pénzügyi kérdés, másod sorban az egyén megtalálásától függ, ki azokat vezesse, az érdeklődést irántuk ébren tartsa.

A hazafias iratok, melyeket egyletünk német és román nyelveken kiadni fog, a hazai történelem, nép és földrajz körében mozgók legyenek, de lehetnek arra alkalmas magyar költői, elbeszélő munkáknak, meséknek, gyermek és ifjúsági iratoknak fordításai, az illető nép jelleméhez alkalmazott átdolgozásai is; a mit bennük kerülni kell, az az egyenes irányzatosság, a polemikus hang. A nemzetiségi torzsalkodások fölött álló pozitív hazafias szellem legyen éltetőjük, melynek az ellentétekről nincsen tudomása. Ily iratok, a magyar történelmi felfogás alapján írva, a fordítások a magyar képzelem és érzésmód visszaadására szánva, nagyon alkalmasok lehetnek a nyelvi különbségek daczára is közös hazafias érzés fejlesztésére s ama jobb jövő előkészítésére, midőn a románság és százság velünk kezdet fogva dolgozandnak.

(Vége köv.)

T Á R C Z A.

A halhatatlanság hite Izrael vallásában.

— Tanulmány. —
(Folytatás.)

A Seolban tehát, hová a zsidók a halottakat leszállani vélték, nincsen élet; ott Jáhvét nem dicsőítik, s ez annál bizonyosabb, mert az volt a hitök, hogy az életelv a halállal eltűnik, megsemmisül vagy vissza megy Jáhvéhoz, ki adta volt azt. Itt, ebben a hitben látszik, hogy a mózesi istenfogalomnak, mi lett az eredménye. Abból, hogy Jáhvé „életadó“, nem a halhatatlanság hite fejlődött ki, hanem azon képzet, hogy az életelv a halállal vagy megsemmisül, vagy Jáhvéhoz tér.

A zsidó istentudomány a nyolczadik század prófétáinak lelkében emelkedett azon magaslatra, hol a halhatatlanság hite, e' maradhatatlanul kell, hogy kísérje. Jáhvé itt már mindenható: „Uraknak ura, királyoknak királya;“ ő az, a

„Ki a fiastyúkot és Oriont teremté,
A ki a setétet hajnállá változtatja
És a nappalt éjellé homályosítja,
A ki szól a vizeknek s kiárasztja a földre.“ Ámós 5°.

Azonban a próféták, nemcsak az ő hatalmáról énekelnek, hanem gyakran mondják azt is, hogy ő irgalmas, kegyelmes, könyörületes, sőt Hósea elragadólag szól népe iránti szeretetéről is:

„Midőn Izrael ifju vala, szerettem őt
Es Egyiptomból hívtam el fiam . . .
Efraimot, karonfogva, járnit tanítottam,
Emberi kötelékkel, a szeretettel hívtam.“ 11¹⁴.

„Jáhvé Izraelnek pásztora s az izraeliták fiai az élő istennek, kiket az felnevelt és felmagasztalt.“

Az eddigi viszony tehát, mely volt Jáhvé és az ő népe között, egészen megváltozott a próféták lelkében. Most nemcsak félik és rettegik Jáhvét, hanem bizalommal is vannak ő hozzá, mert irgalmas, kegyelmes és könyörületes. — Imé! ez az alkalmas talaj, hol a halhatatlanság hite buján tenyészhetik.

És vajjon, élt-e az a próféták lelkében? Igen, csak hogy nem az *egyéni*, hanem a *nemzeti* halhatatlanság hite. A mily egyéni és sajátos vonása Izrael vallásának az, hogy a halhatatlanság hitével oly későre találkoztunk benne, ép oly különös és sajátos jelenség a prófétáknál az, hogy magasztos és tisztult vallás-erkölcsi képzetek daczára is, hiányzik náluk az egyéni halhatatlanság hite. És ha ennek okát keressük, szintén istenfogalmuk, közelebből a Jáhvé igazságosságáról alkotott képzetük-höz kell, hogy forduljunk. Jáhvé igazságos, a ki a bűnt irgalmatlanul megbünteti, a jót kimaradhatatlanul megjutalmazza, — ez a Jáhvé igazságosságáról alkotott képzetük. Ebből folyólag hitték, hogy „az egyénre nézve a jelenben, az egyén szűk határok közé szorított életében, megvalósul mindaz, mit e világrend követel. A bűnt a büntetés, a megtérést és az erényt a jutalom már e földi életben követi és kiegyenliti. A disharmonia, a sirontuli kiegyenlítés vágya és képzele, ismeretlen volt.“¹⁾ Természetes, hogy ilyen felfogás mellett, az egyéni halhatatlanság hite, jóllehet pedig minden szükséges kellék megvolt arra, lelkükben fel nem ébredhetett.

¹⁾ Dr. Kovács Ö. i. m. 295. 1.

De ha az egyéni halhatatlansággal ismeretlenek s így arról hallgatnak, annál lángolóbban él lelkükben, annál hangosabban nyilvánul irataikban, a *nemzeti* halhatatlanság hite. Mindenik hiszi és teljesen meg van győződve arról, hogy Izrael, mely most vallás-erkölcsi tekintetben nem felel meg a Jáhvé kívánalmainak, nem olyan, mint a „Jáhvé népének“ lenni kellene, habár ezért a büntetést elfogja venni: elveszti nemzeti önállóságát, idegen népek rabigája alatt nyög, de azért jönni fog egy szebb kor, egy boldogabb jövő, melyben a kiállott szenvedések után, a nemzet „*egy része*“ megtér, újjá születik s Jáhvé ezért azzal a boldogsággal jutalmazza meg népét, melyet már Ábrahámnak megígért. A jobb jövőbe vetett ezen reményök azon szilárd hitökből foly, hogy Jáhvé szereti Izraelt s így, ha bünteti is őt, csak azért teszi, hogy az megtisztuljon és megtérjen; Jáhvé mindenható s így, ha látszólag, idegen uralkodóknak engedi is az Izrael feletti hatalmat, de azt azonnal visszaveszi, mihelyt megelegette népének bűnhődését; Jáhvé ígéretei bizonyosak, adott szava igaz és így, ha a megígért boldogság helyett boldogtalanság és szenvedés ürömcseppjeit is izleli Izrael, az csak azért van, hogy a bekövetkezendő boldogság annál édesebb legyen.

A bekövetkezendő boldogság idejét, Izrael halhatatlansági fénykorát, gyönyörű színekkel és élénk vonásokkal rajzolja mindenik, a miket, ha összefoglalunk, körülbelül egy ily forma képet nyerünk: A foglyok hazatérnek a rabságból, a két testvérország: Efraim és Juda egyesülnek, egy király uralkodik az egész nép felett, ki a Dávid családjából születik s Jáhvének „felkentje.“ Jáhvé és népe között szorosabb lesz a viszony, király és nép csak egyedül őt imádja szívvvel és lélekkel. Izrael uralkodik az egész világ felett, fény, hatalom és gazdagságban uszik; örök béke, örök boldogság és örök életben virul a nemzet. A kis gyermek a viperával játszik, a farkas és bárány együtt legelnek s a föld minden népei, mint békés alattvalók élvezni fogják a monotheismus áldásos gyümölcseit.

Imé! ez Izraelnek hallhatatlansági országa, mely a próféták lánglelkében megszületett s a melyet ők oly epedve vártak; imé, ez Izrael történetének új periodusa, melyben már nincsen enyészet és halál, hanem csak élet és halhatatlanság. Az a prófétismus, mely fejlett és tisztult istenfogalma, józan és egészséges vallás-erkölcsi felfogása daczára sem jutott el az egyéni halhatatlanság hitére, imé, mily eszményi vonásokkal, lángoló szívekkel rajzolja a jobb jövőt, a nemzeti halhatatlanságot. És e hit annyira átment, annyira élt és lángolt még a későbbi próféták lelkében is, hogy hasztalan keressük egy Ézékiel és Dentero-Jésaja irataiban is, az egyéni halhatatlanság nyomait. Arra, hogy az egyéni halhatatlanság hite Izraelben kifejlődjék; újabb tényezők hatását és befolyását kell hogy feltételezzük, miután annak kifejlődését, a nemzeti halhatatlanság hite, nagy mérvben gátolja.

(Folyt. köv.)

KISS SÁNDOR.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. november 22.

— Ft. Szász Domokos püspök ur hétfőn teszi le az esküt ő felsége a király kezébe, Budán a királyi palotában.

— A convent hétfőn is folytatja üléseit.

— **Lőte Lajos** hamvait nov. 16-án adták át a nagy-enyedi temetőnek, hol a kálvinizmus anynyi jelese alszik. A veszteséget, mit az elhunyt tanár halála okozott, mértékelheti az a tény is, hogy az elhunyt *volt tanítványai* Kolozsvárról imponáns koszorút küldtek a sirra. Csak a *hála* emlékezik így. — *Lőte Lajos* haláláról két gyászjelentő adatott ki, a családé és a tanodáé, melyek itt következnek:

Gáspár Katalin a maga és gyermekei: Vilma, Piroska, Melinda, Pál, Lajos és névtelen kis fia; szülői: id. Gáspár János kir. tanfelügyelő és neje Bogdán Juliánna; testvérei: ifj. Gáspár János megyei aljegyző, Gáspár Piroska és férje Adler Sándor m. kir. honvédeztredes és ezek gyermekei: Piroska és Tibor; Gáspár Jolán; nagyanyja Miskolczi Katalin id. Benkő Elekné s családja; az elhunyt egyetlen élő testvére: Lőte Rózia és családja, valamint a többi rokon nevében a megrendítő csapás mély fájdalommal tudatja szeretett férjének *Lőte Lajos* nagyenyedi ref. főtanodai tanárnak e hó 15-én, éjféltől 1 órakor, élete 44-ik boldog házassága 13-ik évében veselő következtében történt elhunytát.

Élete minden idejét, nemes lelkének összes erőit családja boldogítására, hivatása betöltésére szentelte vala. Rendíthetetlen volt a kötelességteljesítésben, kifogyhatatlan a szeretetben. Élete áldás és öröm volt nekünk; halála: megrendítő csapás, lesújtó fájdalom.

Az Úr dicsőségünkől foszta meg!
És a mi fejünknek koronáját vette el!

Porrészei november 16-án délután 3 órakor, a halottas háznál tartandó rövid gyászima után fognak nyugalomra tétetni. Nyugalma legyen csendes! Emléke áldott! Nagy-Enyeden, 1885. november 15-én.

A Bethlen-főiskola előjárósága, tanár-kara és tanuló ifjusága mély fájdalommal tudatják, hogy a főiskola gymnasiumában a mennyiség- és természettan kitanára *Lőte Lajos*, folyó évi november 15-én éjjeli 1 órakor, életének 44-ik évében kínos szenvedés után, veselő következtében meghalt.

Erős, hatalmas értelemmel, széleskörű tudományos műveltséggel és hajthatatlan jellemzősággal gazdagon megáldott szelleme, férfi erejének legdúsabb virágzásában hagyta el e földet, melyen annyi jó és szent ügy ápolása, vezetése volt rábizva.

A Bethlen-főiskola halás növendékét, a tanuló ifjuság lelkes, tudós és bölcs nevelőjét veszte el benne. Kartársai az igaz, hű barátot és derék munkatársat gyászolják. A társadalom, az egyház és a nemzet egy művelt, rendületlen jellemű, ernyedetlen munkás férfival lett szegényebb.

Egykor boldog családja körében, szeretett ifju nője s szépművésze hat kis gyermeke mellett ki pótolandja ki üresen maradt helyét? Az irgalom istenénél van erre a válasz!

Hült tetemei folyó hó 16-án d. u. 3 órakor, a halottas háznál tartandó ima és a temetőkerben mondanó búcsú-beszéd után, a főiskola temetőjében fognak örök nyugalomra helyezettetni. A kegyelet virrasszon áldott emléke felett.

Nagy-Enyeden, 1885. november 15.

A temetés lefolyása röviden — miután Enyedről tudósításra senki sem méltatott — itt következik. A ház-

nál a theol. dalkar gyászshymnusa után dr. Kovács Ödön emelt vallásos hittől áthatott fájdalmas imát, melynek végeztével a főtanodai zenekar gyászindulója mellett megindult a halottas kocsi, kísérve az elhunyt tanártársai, tanítványai, a család s nagyszámu résztvevő által. A koszoruk közül kiemelendők a lesújtott apósznak, id. Gáspár Jánosnak, továbbá a főtanoda tanári karának és ifjuságának koszorui. — A sarkertben Váró Ferencz vett búcsút a „tudomány templomának avatott építő művésztől“; a jellemzősárd, bátor „hadakozó férfi“-tól. — Az utolsó búcsusztót Bodor János senior intézte az ifjuság nevében. — Erre a dalkör éneke hangzott föl s — Schopenhauer szerint — feloszlott egy mikrokosmos, egy kis világ, mely — hozzá tehetjük — rendszerességében és gazdagságában ritkította párját. Nyugodjék csendesen!

— Szász Domokos ref. püspök, továbbá Szász Gerő közfőjegyző, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Jenei Victor egyet. tanárok, mult vasárnap utaztak volt Budapestre, hogy az ev. ref. egyetemes convent ülésein részt vehessenek. A convent ülésein a nevezettek kivül az erdélyrészi egyházkerületet Tisza László gondnok, Benkő János esperes, dr. Kovács Ödön theologiai tanár és Mezei Albert képviselik.

— Szilágyi Istvánnak, szigeti gymnasiumunk híres tanárának jubileumára kedden a legtávolabb vidékről is nagy számmal érkeztek ünneplők. A refermátus templom már 1/2 10 órára zsufolásig tömve volt. Mihálka alispán Máramaros megye, Várady Gábor gondnok a lyceum nevében üdvözölte a vendégeket s megnyitotta az ünnepélyt. Szöllősy Antal indítványozta azután, hogy a jubiléumt küldöttségileg hívják meg az ülésre. Midőn Szilágyi belépett, a népdalárda egyesületen elénekelt a Hymnust, mely után Vékony Antal elszavalta ódáját az ünnepléshez. Ekkor Lónyay János főispán szép beszéd kíséretében tüzte Szilágyi mellére a Ferencz József-rend lovag keresztjét. Szilágyi meghatva köszönte meg a királyi elismerést. Most az üdvözléseknek oly tömege következett, minőre nem emlékezünk hazai jubileum alkalmából. A személyes, távirati és levélbeli üdvözléseknek száma nem volt. Végül Krüszelyi Bálint pataki jogtanár, az ünnepelelt volt tanítványai nevében, 600 névaláírásnál többet tartalmazó remek albumot nyújt át. Utána Kardos Károly lyceumi tanár a „Szilágyi albumot“ nyújtotta át. Ezután az ujalag jött üdvözlések olvastattak fel. Üdvözölték: Szász Károly és Szász Domokos is. A dalárdák a szózatot énekelték s a küldöttségek a lyceumi könyvtárba mentek, hol Szilágyinak a szigeti hölgyek által festetett életnagyságu arczképe lelepleztetett. Szöllősy Antalné szólt meghatóan, a nagy számban megjelent hölgyek nevében, mire Szilágyi válaszolt. A leplezés előtt és után a polgári dalárda-egyesület elnöke hatásos beszédet intézett a jubiléumhoz. A lyceum előtt a leplezést megelőzőleg és azután a szlatinai sóbánya zenekara játszott. Két órakor bankett volt. Itt mintegy kétszáz főnyi társaság vett részt, melyben képviselve volt a megye minden nemzetisége és felekezete. Mihálka alispán Máramarosmegye nevében üdvözölte Szilágyit, felemlíté, hogy neki öt fia tanult Szilágyinál és ezért mindegyikük nevében 100—100 forintot ad a Szilágyi-alapra. Lakoma alatt Trefort Ágoston üdvözlő távirata olvastatott fel. A bankett 5 órakor ért véget és este 7 órakor a hangverseny kezdődött.

— „Kőrösi Csoma Sándor emlékének“ czim alatt 100 frt alapítványt tett az erdélyi közművelődési egylet javára Duka Tivadar Londonból. Merem állítani — írja dr. Felméri Lajoshoz hírneves tudós hazánkfi — hogy Csoma Sándor szellemével nem lehetne őszhangzóbb semmi sem, mint az a hazafiui törekvés, mely a közművelődési egyesületet létesítette. Adjon minél dussabb áldást a magyarok istene! — Duka Tivadarnak Kőrösi Csoma Sándorról írt könyvét az amerikai, francia, angol, skót és keletindiai irodalomban már is 20 ismeretetés tárgyalta. Mindenütt a legnagyobb rokonszenvvel és csodálattal emlékeznek Csomáról. A canterbury-i érsek hízelt levelet intézett Dukához Csoma felől.

— **Román lelkészek segélyezése.** A válás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, a gör.-kel. egyházi czélokra a f. évre törvényhozásilag megszavazott javadalomból, az erdélyi gör.-kel. román főegyházmezei lelkészek és egyházközségek segélyezésére szolgáló összegből: Dáncs László alparéti gör. kel. román lelkésznek 70 frt állam-segélyt engedélyezett.

— **A magyar nyelv az idegen ajku tanítók közt.** Réthi Lajos tanfelügyelő Hunyadmegyében, most járja rendre a szolgabírói járásokat, hol az előre berendelt idegenajku tanítókat magyarnyelvi tudásukból személyesen megvizsgálja. Követendő példa.

— **A szász testvérek által minden jótéteményből kizárt erdélyi magyar evang. egyházak és tanulók segélyezésére** 1885. ápril. 10-én alakult erdélyi ág. h. ev. magyar gyámintézet, nov. 15-én tartotta a brassói magyar ev. templomban isteni-tisztelettel egybekötve, első rendes közgyűlését, a melyet Mihályi Lároly apáczai lelkész, mint elnök megnyitó-beszéde után, a vendéglátó brassói magyar evang. egyház nevében a helybeli lelkész Moór Gyula üdvözölt. A szépen kidolgozott bizottsági jelentés szerint a lefolyt hét hónap alatt 12 főkegyesület alakult 316 tagal 1319 forintnyi összeggel. Az egyesület összekötésbe hozatott a magyarhoni ev. gyámintézettel s ennek 25 éves jubileumán képviselői által résztvett. A bizottsági jelentés után Moór Gyula bejelenté Magyar István és neje brassói lakosok 100 forintos alapítványát. Követ-

kezett a tisztujítás, melynek eredménye: Elnök Mihályi Károly apáczai lelkész, alelnök Szmik Gábor főerdész, jegyző Moór Gyula brassói ev. lelkész, pénztárnok Gödri János ügyvéd, ellenőr Masznyik Gyula hosszufalusi ev. lelkész, bizottsági tagok: Borcsa Mihály, Örtel János lelkészek és dr. Rombauer Emil és Sipos János. Több rendbeli indítvány letárgyalása után a nagyon látogott gyűlést véget ért. Utána az Európa-szállóban közeled következett, a melyen 120-an vettek részt. Ezen kiválólag evangélikus ünnepélyen egyetlen szász se vett részt. A magyarság azonban felekezeti különbség nélkül képviselve volt és a zene hangjai mellett esti 8 óráig együtt maradt. Az ünnepély, melyhez hasonlóra az erdélyi magyar evangélikusok életében, saját nyilatkozatok szerint, példa nincs, evang. magyar atyánkfainak becsületére válik s különös elismerés illeti a brassói magyar lutheranusokat a kik azon kívül, hogy az egész ünnepélynek tapintatos rendezői voltak, a gyámintézet részére az összes egyházak közt a legnagyobb összeget, mintegy 500 frtot gyűjtötek.

— **A dunameléki ev. református egyházkerületben az egyetemes konventi tagok három évre szóló megbízásának ideje közelebből lejárván, a kerület közgyűlésének végzéséből, közelebből küldték szét az egyházmezei esperesek az egyes egyházakhoz a szavazatlappokat három egyházi és három világi egyetemes konventi rendes és két egyházi s két világi póttagnak választására. A kerület egyházgyűlékezeteinek, illetőleg ezek egyháztanácsainak többsége: Kerkápoly Károly dr., Ballagi Mór dr. és Szilágyi Dezső dr. világi, Szilágyi Áron, Sipos Pál és Farkas József egyházi tagok körül csoportosul. Együttal két világi aljegyzőségre szavaznak az egyházkerület egyházai, mely állásokra gróf Teleky József dr. és Szilassy Aladár budapesti ügyvédnek van határozott kitalátása. A szavazatok ez évi december 25-ig Szász Károly egyházkerületi püspökhöz küldendők és egy, ez alkalomra kiküldött bizottság általbontatnak fel, melynek elnökei: gr. Tisza Lajos főgondnok, Szász Károly püspök, tagjai: Vizsolyi Gusztáv, Szilágyi Dezső, Sipos Pál, Ballagi Mór, Kovács Albert és Farkas József.**

Rendkívüli árleszállítás.

Következő elsőrendű egyházi írók jeles műveit, hogy azok nagyobb elterjedést nyerjenek, rövid időre tetemesen leszállítom, ezentúl a régi magas bolti ár lép ismét életbe.

Tompa M. Egyházi beszédek 2 kötet, 3 frt 28 kr helyett csak 1 frt 60 kr.
Tompa M. Halotti emlékbeszédek (orációk) 1 frt 60 kr helyett csak 80 kr.
Könyves Tóth K. A koporsónál közönséges és alkalmi halotti imák diszes kötésben 2 frt 40 kr helyett csak 1 frt 20 kr.
Gyöngyösy S. Magyar prot. egyh. szónoklatok, ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászbeszédek 4 kötet 7 frt 20 kr helyett csak 3 frt.
Kún B. (Superint.) Egyh. szónoklattan. 80 kr. helyett csak 40 kr.

Nemes Beni. Népszerű egyh. beszédek 1 frt 20 kr helyett csak 60 kr.
Barakonyi K. Biblia-magyarzatok a szószéken, 2 kötet 3 frt 60 kr helyett csak 1 frt 80 kr.
Zsombory G. Korszerű egyh. beszédek, 2 kötet 2 forint 40 kr helyett csak 1 frt 20 kr.
Nikházy L. Huszonkét közönséges egyházi beszéd 1 frt 30 kr helyett csak 60 kr.
Filep M. Buzgóság oltára, imák és fohászok, diszkötés, aranyvágás, 2 frt helyett csak 1 frt.
Filep E. Temetési énekek 1 forint 30 kr helyett csak 60 kr.

☞ Az egész 17 kötetből álló gyűjteményt egyszerre véve meg, 27 frt helyett csak 10 frtért adom. ☜
 Miskolcz, 1885. november hó.

Ferenczi B.
 kiadó-könyvárus.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Visszatekintés. (Nemes Árpádtól.) — A convent. — Kivonat. — Tárca: A halhatatlanság hite Izrael vallásában. (Kiss Sándortól.) — Különfélék. — Hirdetés.

Visszatekintés.

M.-Bodon, 1885. nov. hava.

(Folytatás.)

A szorosabb értelemben vett egyház-beszéd irodalom — kivéven az egyes nevezetesebb alkalmakat, a mikor aztán egyesek valójában remekelnek — az újabb időben igazán csak pang egyházkerületünkben, pedig mennyi jeles, kitűnő predikátoraink vannak, kikről nem lehet feltenni a munkátlanságot e téren sem. Mennyi szép gondolat, jeles eszme hever egyesek fiókjában s mivel nincs közege, mely által nyilvánosság elé kerülhetne, ott vész örökre el. A gyakorlati életre tartozó lényegesebb kérdések megvitatásra várnak, melyek ismeretére szükségünk van ép úgy, mint a mindennapi kenyérre. Egyre hangoztatjuk, hogy a tanügy felvirágzásától várjuk a jobb jövőt úgy a nép értelmi képessége, mint a vallás-erkölcsi élet megújítása tekintetében. És a panasza egyre hangosabb: hogy tanintézeteink nem nevelnek sem az életnek, sem a haza, sem az egyháznak. Fejlesztik az értelmet a nélkül, hogy tekintettel lennének az érzelmre, kimivelik az agyát, üresen hagyják a szívet, prédikálják a valóságot a nélkül, hogy kellőleg ellenőriznék az intézet jó hírnevét, erkölcsi tisztaságát. Mindezeknek megvitatását, a bajok orvoslását hol és hogyan eszközöljük, hogy eljussanak azok a szegény kálvinista papok füleihez is indokaikkal együtt?

Igaz, mióta a „Protestáns Közlöny“ egyedül maradt a küzdőtéren, sokat nyert belbecs és tartalomban, de hát sok a kívánni való még, hogy minden irányban hü kifejezője lehessen egyház-

társadalmi életünknek. A végzet hatalma a viszonyokat e lap körül is másként alakította. Egyházkerületünk érdemes püspökét — Nagy Pétert — a múlt év elragadta tőlünk testileg örökre, s a „Protestáns Közlöny“ hosszú időn keresztül derék szerkesztőjét főtiszteletű Szász Domokos urat előbb állása, később az egyházkerület bizalma a püspöki székbe ültette. Első lett az elsők között. Új helyzetében nem maradhatott tovább a lap szellemi vezére. Sajnos azonban, hogy a távozóval együtt sokan oda hagyták a Közlönyt munkatársai közül is, azt hívén, hogy a kapocs is elszakadt, mely őket nevezett lap körül összehozta. Mindazonáltal nem kevés érdeme a távozó vezérnek, hogy a „Protestáns Közlöny“ új szerkesztőjében méltó utódról gondoskodott.

Ugy, de bérczes kis hazánk szívében megmozdult egy ér, melynek verése a jó hazafiak nemzetiségi érzületére appellált. Ez üdvös mozgalomnak édes gyümölcse: az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület. A bizalom „Protestáns Közlöny“-ünk lelkes szerkesztője Sándor József urra ruházta az egylet titkári teendőit, ki fáradhatatlan buzgalommal, teljes odaadással mindent teszen az egylet érdekeiért. Ez állásának fontosságára hivatkozva, mint ha olvastam volna már ilyen forma nyilatkozatát miután a magyar közművelődési egyesület titkári teendői minden idejét igénybe veszik, a Közlöny szerkesztésétől vissza kell vonulnia. E nyilatkozat — ha igaz — minden kétséget kizárólag kilátásba helyezi, hogy ez év végén túl Sándor József ur nem marad nevezett lap szellemi vezére. Ki lesz távozása esetén az új szerkesztő, nem tudható, de annyi igaz, mi nagyon szeretnők ez esetben, ha az örökség annak kezére szállana vissza, ki az előző időkben derék püspökünk mellett sokáig volt a „Protestáns Közlöny“ társ-szerkesztője.

Ezzel azonban a feladat nagyon kevés része lenne megoldva. A Közlönyt, miután egyházi téren egyedül áll, ha meg akar felelni a vele szemben nyilvánuló kívánalomnak úgy bel, mint kül tartalmát illetőleg, szélesebb alapokra kell fektetni. Kellő mennyiségű tért kell szentelnie a már fennebb említett kérdések — tudomány, egyház beszéd, irodalom, gyakorlati theologia, tanügy stb. — mindenikének. A maradandó és elmulandónak, az égiek és földieknek, szóval a szellem minden irányu nyilatkozatainak, melyek akár az egyház elméleti, — akár annak gyakorlati mezején mozognak.

E becses lapok 34-ik számában jeleztem volt egy önálló gyakorlati szakközlöny szükségességét. Azon esetre, ha a „Protestáns Közlöny“ az említett alakban és módon nagyobb terjedelmet nyerne, ama gyakorlati szakközlöny eszméje elesnék, de csakis az esetben. Meg kell valani, hogy egy ilyen irányu és terjedelmű lapnak jövőbeni előállítására, az eddiginél nagyobb szellemi és anyagi áldozatokra van szükség. De hát hogyan, miként lehetnénk képesek nagyobb áldozatokra, mert ha a szellemi munka ki is kerülne, honnan vennők a lap költségeire nagyobb mértékben szükséges pénz összeget?

E kérdéshez is van pár szóm. Kötelességévé tenném, egyházkerületi határozattal, minden önálló egyházközség papjának nevezett lap megrendelését. E mellett azonban némi kedvezményeket is biztosítana a szerkesztőség és kiadóhivatal. Az egyházmegyék előjárósága utján megneveztetném azon szerfölött csekély jövedelemmel rendelkező egyházközségek papjait, kik a legjobb akarat mellett sem képesek ama pár forintot sem áldozni, melyet állásuk fontossága, a kor színvonalán való megmaradás, mindenestre megkívánna tőlük. Az ilyeneknek ingyen példányt adnék. Legyen ezek száma egyházkerületünkben közép számítás szerint 60 azaz hatvan. És legyen 40 ujra olyan, kik a lap előfizetési árának csak felét fizethetik. Az ezáltal támadott pénzhányt következőleg enyésztetném el: azok, kiknek fizetésük a 600 forintot meg nem haladja, fizessenek a lapért 6—8 frtot vagy a mennyi előfizetési ára lesz. A kiknek pedig 600 frton felül megy jövedelmük, fizethetnének 2 frttal többet, valamint azok is, kiket nem kötelezne semmi kényszer, — világiak és más egyházkerületek tagjai — csupán a vallásos ügyek iránti érdekeltség stb.

Ily uton, azt hiszem, fedezni lehetne a nagyobb mérvű költségeket is. Ha azonban mégis maradna fenn fedezethány, én minden szegénységünk mellett sem vonakodnám attól, hogy a bel- és kültartalomban szélesebb alapokra fekte-

tett „Protestáns Közlöny“ egyházkerületünk valamely alapjából pár száz forinttal subvencionáltassék.

(Vége köv.)

NEMES ÁRPÁD,
ref. pap.

A convent.

— Harmadik nap. —

A közgyűlés nov. 19-én délelőtt tíz órakor folytatta tanácskozásait.

A tanácskozás első tárgyát az elintézetlenül maradt alsó-sarkadi lelkészválasztás miatt fölmerült panaszügy képezte.

Az ügy előzményei a következők: Németh Zsigmond az alsó sarkadiak többsége községi lelkészszé választotta. A választás ellen a kisebbség fölebbezett az egyházmegyei törvényszékhez, abból az okból, hogy Németh, annak idejében, csak dicséretes eredménnyel tette le a papi vizsgát, holott az egyházi törvények ez állás elfogalhatóságához kitünő eredményt vagy husz évi szolgálati időt követelnek.

A fegyelmi törvényszék a választást megsemmisítette, míg ellenben az egyházközség közgyűlése, kimondva azt, hogy ebben az ügyben a fegyelmi bíróság nem illetékes, Némethet hivatalában megerősítette. Az egyházkerületi közgyűlés szintén ily értelemben határozott.

Az alsó-sarkadi választók kisebbsége, most az egyetemes közgyűléshez fölebbezett.

Hosszas vitát idézett elő az a kérdés, vajjon hasonló ügyek elintézésében közgazgatási, avagy bírósági eljárás követendő-e?

A nézetek nagyon eltérők lévén, szavazásra bocsátották a két ellentétes indítványt. A többség Ritoók előadó ama indítványa értelmében határozott, melynél fogva a fenforgó ügy, az egyházkerületi bírósághoz való visszaküldés végett, a conventi bírósághoz utasítandó.

Ezután több kisebb házi ügyet intéztek el.

Végül fölolvasták s örvendetes tudomásul vették a közalap-végrehajtó bizottság jelentését, mely szerint semmi hátrálék nem mutatkozik.

— Negyedik nap. —

Nov. 20-án Kovács Albert előterjeszti a közalap-bizottságnak az egyes egyházkerületekből a közalapra befolyt összegekről szóló számadásokat az 1883-ik évről.

Tóth Sámuel jegyző betérjeszti a beérkezett segélykérvényeket és a végrehajtó-bizottságnak aze kérvényekre hozott határozatokról fölvevett jegyzőkönyvét. E szerint a beérkezett 952 kérvénnyel összesen 382,000 forintnyi segélyt kérelmeztek, miből a végrehajtó-bizottság 68,000 frtot javasolt megszavazni, 46,000 frtot az egyházak és 22,000 frtot a lelkészek részére. Az erdélyrészi egyházkerületnek 18,000 forintot; a tiszántuli egyházkerületnek 18,000 frtot; a tiszáninneri egyházkerületnek 12,000 frtot; a dunamelléki egyházkerületnek 8000 frtot és a dunántuli egyházkerületnek 10,000 frtot.

A végrehajtó-bizottság javaslatának érdemleges tárgyalását az idő előrehaladt voltánál fogva a másnapi

ülésre halasztották s ezzel az ülés délután két óraker véget ért.

*

— Ötödik nap. —

Az ötödik gyűlés délelőtt 10 óraker folytatta tanácskozásait.

Következett a közalap-bizottságnak a segély-kérvényekre vonatkozó javaslatának, az idő előrehaladt voltánál fogva tegnap félbehagyott fölolvadás, mely egyesek közbeszólásai által meg-megszakítva, egész délutáni egy óráig tartott, mikor az ülés is véget ért.

Hétfőn délelőtt tíz óraker folytatják a tanácskozásokat.

*

— Hatodik nap. —

A hatodik napon, nov. 23-án a közalap végrehajtó-bizottság beterjeszti a magyar országos reformált egyházi közalap kezelési szabályzatát, melyben a reformált egyház egyetemes közgyűlése az egyházi közalapra vonatkozó zsinati törvényeket, eddig alkotott conventi rendszabályokat és döntvényeket, utasítások alakjában egy összefüggő rendszeres egészre szerkesztette, ez utóbbiak némelyikét módosította, hiányait pótolta, magyarázatokkal kibővítette s az egész szabályzatot a conventi rendszabályok erejére emelte, oly módon, hogy ennek megjelenése után ezzel szemben az egyetemes közgyűlésnek a közalapra vonatkozó régebb határozataira hivatkozni nem lehet, ellenben a zsinati törvények, bár azokat ez utasításokba is földolgozták a magok eredeti alakjukban teljes érvényükben fennmaradnak.

Annak a pontnak tárgyalásánál, hogy kiket segítyeznek a közalapról? — Fejes István azzal az indítvánnyal lépett föl, hogy jövendőre egy a törvény intézkedéseinek megfelelő, czélszerűbb segélykiosztási módot kell életbeléptetni; s ennek rendszeresítése, illetve a szabályzat kidolgozása czéljából bizottság kiküldését javasolja. Szász Károly, Beöthy Zsigmond, Kerkápolyi Károly, Körmendy Sándor és mások támogatták az indítványt, melyet a közgyűlés egyhangu helyesléssel elfogadott.

A közalap végrehajtó-bizottság utasítási javaslatot terjeszt az egyetemes közgyűlés elé az esperességek közalapjárulékaiból az előző három évről maradt hátrálékok behajtásának módozatai iránt. A közgyűlés a javaslatot egyhangulag elfogadta.

Kerkápolyi Károly indítványára elhatározták, egy a közalap kezelésének ellenőrzésére kiküldendő három tagu állandó ellenőrzési bizottság alakítását. A bizottság tagjait a holnapi gyűlésen fogják megválasztani.

Végül több kisebb házi ügyet intéztek el, s ezzel az ülés délutáni két óraker véget ért.

*

— Utolsó nap. —

A f. hó 17-én megkezdett tanácskozást nov. 24-én fejezték be. Ezzel az 1883 ik évben életbeléptetett intézmény első, három éves ciklusa véget ért.

A megelőző nap délután és ez nap délelőtt megtartott üléseken, a messze jövőre kihatással bíró fontos kezdeményezések történtek.

A református misszióknak nemcsak felekezeti; de s főként nemzetiségi szempontból kiváló fontosságú ügyét akként rendezte az egyetemes gyűlés, hogy az egyházkerületeket oly jelentések tételére utasította, melyekből a Szent István koronájához tartozó országok egész területének misszió-hálózatáról tiszta képet lehessen nyerni. Egyszersmind azt is elhatározta a közgyűlés, hogy a köz-

alap jövedelmének egynegyed részét a misszió ügyének fejlesztésére fogja fordítani.

Nem kevésbé nagyfontosságú az egyetemes közgyűlésnek abbéli megállapodása, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez föliratot intéz, melyben a drávántuli református egyházakra nézve még mindig érvényben levő 59-ki pátens hatályon kívül helyezését s a magyarországi református zsinati törvényeknek a Drávántul való kihirdetését kéri.

Nagy meglepéssel tekinthetnek vissza a közgyűlés tagjai működésükre, hogy a reformált egyház életében két rendkívül égető kérdést egy lépéssel közelebb hoztak a megoldáshoz. A reformált egyház lelkészeinek, tanárainak és tanítóinak nyugdíj- és gyámintézetének megvetették az alapját.

A megelőző nap délután megtartott ülésén szőnyegre kerülve a misszió ügye, Körmendy Sándor esperes és misszió-bizottsági előadó beterjesztette a bizottságnak mind az öt magyarországi ev. református egyházkerület misszióhálózatára vonatkozó munkálatait.

Kerkápoly Károly indítványozza, hogy miután az egész országra és a horvát-szlavon egyházkerületre vonatkozó munkálatokat még mindig hézagosan terjesztették be, — az egyházkerületek oly jelentéseket tegyenek, melyek az ország egész területének misszióhálózatát föl-tüntessék, hogy ezekkel kiegészítetten, a jelen előterjesztés alapján, a jövő évi egyetemes közgyűlés tüzetesen tárgyalhassa a misszió nagyfontosságú ügyét.

Az egyetemes gyűlés az indítványt magáévá tette.

Együttal elhatározta az egyetemes gyűlés, hogy a közalap járulékaiból az első negyed rész tőkésítése után, az összeg második negyed részét a misszióra, a fennmaradó utolsó két negyedet az egyházak és lelkészek segítyezésére fordítsák.

Továbbá, miután a jelenlegi egyetemes gyűlés három éves ciklusának utolsó évét éli, szükséges lenne, hogy oly adatok birtokába jusson a reformált egyház, melyekből hiteinek száma és vagyoni helyzete, valamint az összes egyházak és lelkészek állapota kiderüljön, — elhatározták, hogy a püspököket felszólítják, hogy egyházkerületeikről pontos kimutatásokat küldjenek be az egyetemes közgyűlésnek. E kimutatások helyes irányt adni lesznek hivatva a közalap arányos felosztására nézve.

A nov. 24-ki záró ülésnek, melyen id. Vay Miklós báró, főgondnok és Kún Bertalan püspök elnökölték, — első tárgya volna a közalap ellenőrzésére kiküldött öt tagu bizottság megválasztása. A bizottságba beavasztották: Degenfeld József grófot, Kerkápoly Károlyt, Lükő Gézát, Mezey Albertet és Pap Gábort, kikhez a földhitelezésnél való eljárás czéljából Kovács Albert és Tóth Sámuel csatlakoztak.

Ezután a közalap-végrehajtó-bizottság előterjeszti az egyházi épületeknek, az önbiztosítás alapján létesítendő tűzkár elleni biztosítására vonatkozó javaslatát, melynek létesítését már az 1883-diki egyetemes közgyűlésnek, a közalapról és pénzügyekről készített memoranduma is óhajtanónak tartotta. Kerkápoly Károly, Tisza Lajos gr., Kovács Albert, Szász Domokos, Fejes István és Kún Bertalan felszólalására elhatározta a közgyűlés, hogy a javaslatot véleményadás végett leküldi az egyházkerületekhez.

Fölolvasták a magyarországi reformált egyház lelkészei és tanárai nyugdíjintézetének, továbbá a magyarországi reformált egyház lelkészi és tanári gyámintézetének alapszabályait, melyeket a közgyűlés oly hozzáadással tett magáévá, hogy azokat sürgős voltuknál fogva mielőbb életbe léptessék.

A csurgói gimnáziumnak államsegélyre vonatkozó kérelmét az egyetemes gyűlés, a folyamodvány felszerelésének hiányos volta miatt elutasítván, miután a jelzett hiányokat pótolták, a püspöki és főgondnoki bizottság pártolólág e gimnáziumot a kért segélyre ajánlandónak jelentette ki, az egyetemes gyűlés, mint oly intézetet, mely az ország délnyugati legszélső pontján missziói hivatással is bír, segélyezés végett a kultuszministerhez fölterjeszti.

A belső somogyi egyházmegye azt a javaslatot terjeszti az egyetemes közgyűlés elé, hogy intézzen a közgyűlés fölrátot a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az iránt, hogy a drávántuli egyházakra nézve még mindig érvényben lévő 59-iki pátenst hatályon kívül helyezve, a magyarországi ref. zsinati törvényeket ott kihirdettesse, minthogy a zágrábi egyesült ágostai és helvét hitvallású egyház beolvasztással fenyegeti a horvát megyékben lévő magyar ref. misszió-egyházakat.

Az egyetemes közgyűlés egyhangulag magáévá teszi az indítványt. S ezzel az ideai egyetemes közgyűlés tanácskozásai véget értek.

Id. Vay Miklós báró, főgondnok, mint világi elnök a következő beszéddel zárta be az ülést:

Méltóságos és főtiszteletű egyetemes konvent: Lehetetlen együttlétünk végórájában figyelmen kívül hagynunk ama körülményt, mely szerint azon igen tisztelt tagtársainknak, kik zsinati törvényeink 56-ik §. értelmében választás utján lettek annak részeseivé, közelebből le fognak, csakis három évre terjedhetett mandátumaik járnai, minek folytán a legközelebbi konventet, szám szerint, nagyobb részben már, az illető egyházkerületek által időközben bizalmukkal megajándékozandó egyének fogják alkotni; — a mi is ekként lévén, nem tagadhatom meg magamtól, hogy zsinatunk befejezésétől számított ez első ciklus lejártával, egy futó pillantást ne vessék az általunk ez idő alatt megtartott öt ülészakunk működésére.

Kitünő pontossággal vezetett jegyzőkönyveink mindenkéltől arról tehetnek tanuságot, hogy keletkezett megállapodásaink, illetőleg határozataink s végzéseink, s néha ellenkező, de a felek által mindig kölcsönösen tisztelt s figyelemre méltatott vélemények mellett is, majdnem mindig egyetértőleg hozattak, bizonyoságul ama, rendszerint eszmecsere utján kifejlesztett kölcsönös egyetértésnek, mely együttlétünket s tanácskozásunkat fűszerezé!

Ugy vélem egyébként, hogy ezek eredményét tekintve is, kisebb-nagyobb mérvben megnyugvással nézhetünk vissza későbbi időknél is talán némi irányul szolgáló működéseinkre, a mennyiben ugyanis mindezekelőtt conventi jelen alakjában ugyan új, de immár egyházalkotmányunkba beillesztett legfontosabb intézményünk tekintetét s törvényes rendeltetését lehetőleg fentartani minden politikai pártszínezettől megóvni főrekedtünk!

Arról pedig, hogy más iránybani rendeltetését sem veszünk soha egy perczig sem szem elől, tanuskodnak, valamint magához az országgyűléshez, úgy az állam kormányhoz is időnkint intézett számos felterjesztéseink!

És ha mind a mellett is egyik vagy másik kérdésnél, utól nem érhetvén egészben, vagy az általunk autonóm rendszerünknek inkább megfelelő alakban, kívánatainkat, jónak látánk egyelőre a kevesebbel is beérni, a nyújtott kedvezményt, csakis a bekövetkező kedvezőbb idők reményében s jogainkat egészükben biztosító törvényeink alapján fogadánk el előlegként! Tettük pedig ezt, a mind inkább reánk nehezedett s szép szavakkal ki nem elégíthető szükség érzetén kívül, az idők

folyama alatt megváltozott ama számitáson kívül többé nem hagyható körülménynek figyelembe vétele mellett, mely szerint ma már eltérőleg a régebbi állapotoktól, egy parlamentarissal felelős kormánnyal felruházott állammal állunk szemben, — illetőleg viszonyban! — nem láttuk volna tehát azt sem tanácsosnak, hogy az ilyen, bár ha kívánságunkat egészen ki nem merített, de szentesített országos törvény kötelező voltát, magunkra nézve még bizonyos eshetőségek bekövetkezésétől tegyük függővé.

Azt, hogy mi lesz tényleges végeredménye, multkor tartott rendkívüli s ma befejezett — e kérdésnél is a fentebb jelzett eljárást követelt — conventeinknek, a legközelebbi idő fogja megmutatni, — de lehetetlen a vallás- és közoktatási miniszter urnak m. junius hó 1-ső nspján s legközelebből is vett s méltányosságot tanúsító válaszeirata után nem reménylenünk, hogy lehetővé teendi, a haladó korral mind inkább nevedő szellemi s anyagi igényeknek megfelelőleg ezentul is teljesíthetni ama kulturális missziókat, melynek századok óta jelentékeny tényezője a protestantizmus hazánkban.

Igen, egy a tősgyökeres magyar, semerre sem gravitáló, — hogy én is e modern kifejezéssel éljek — Cultur-Verein vala hittársadalmunk eddig is elejétől fogva, — és pedig ösztönszerűleg, minden szubvenczió s aláírási iv segélye nélkül, — ne engedjük tehát jövőben sem tulajdonát magunkat s legyen szabad hinnünk, hogy az állam, a magyar állam, saját jól felfogott érdekében is támogatni fogja törekvésünket.

A közalap állandó kezelésére, illetőleg kiosztására vonatkozó némi észrevételeit s óhajait egyik-másik figyelemre méltó egyházi lapjainknak, szintugy helyén van talán röviden érintenem a mostani convent végzését: kétségtelenül szem előtt tartandó az a cél, hogy oly helyeken, hol egyházak alapítása vagy fentartása különösebb érdeklében van felekezetiünknek, ezekről tetemesebb segély nyújtásával legyen gondoskodva, — ez azonban a jelenlegi osztás módozattól eltérőleg csak akkor fog megtörténhetni, ha a zsinati törvények értelmében évenként tőkésíteni rendelt összeg anyira felszaporodik, hogy annak kamataihoz nyulhatunk, a minek vajha mielőbbi megtörténhetése természetesen hiveink buzgóságától föltételeztetik; mert ama másik kívánságára nézve, hogy t. i. maguk a traktusok is rendelkezessenek otthon bizonyos részökre kiadandó átlagok felett, maga a zsinat, hol már e nézet felmerült, de kisebbségben maradt, rendelkezett s pedig éppen ama módon, mint a minőt conventünk 1884. óta követett s egyelőre jövőre is követni tartozik.

És most csak bocsánatot kívánok még hosszas, talán feleslegesnek is bizonyult e kitérésemért kérni, — egyszersmind azonban legyen szabad ma már kifejezést adni mély hálámnak, az elteit három évek lejártá alatt irántam tanusított kegyeiért a mélyen tisztelt conventnek. Mert hiszem, választások folytán nyert helyeikről ma távozó tagtársaink, részben kétségtelenül megújítandó mandatumokkal térendenek e terembe vissza, mig ellenben az én, keletkezése idejét tekintve, majdnem kétszeresen elévült megbizásomat, emberi számitás szerint, ma holnap ugyanazon sors érendi, mely rövid három év alatt két püspök s két főgondnoktól fosztá meg egyházunkat, — a mikor is vajha az öreg Simeonra gondolva, ama reményben rekeszhetném azt be, hogy igénytelen sok évi működéseim ama része, melyet hitfelekezetemnek lehető szentelni szerencsés, nincsen egészen elveszve s hagyand némi csekély nyomokat itt-ott maga után. A mit pedig hiszek s nem csak remélek, hogy a nagytiszteletű convent tagjai egytől egyig megtartanak szives emlékülben.

Az elnök beszédét hosszantartó lelkes éljenzés követte, melynek csillapultával Révész Bálint, dunántúli püspök a közgyűlés nevében meleg hangú köszönetet mondott az egyetemes közgyűlés közszeretében álló elnökének, a reformált egyház ügyei iránt tanusított fáradhatlan ügybuzgóságáért.

Végül Kun Bertalan tiszáninneri püspök és egyházi elnök emelkedett hangú rövid zár-imát mondott, melynek végeztével a közgyűlés tagjai délutáni két óra-
kor szétoszlottak.

Kivonat

az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egylet munkaprogramjának vázlatából.

(Vége.)

Sokat ugyan nem fordíthatunk a románság és szász-ság művelődésére, de kétségtelen, hogy csak úgy fogunk velük jobb viszonyok közt élni, ha a román mai bárdolatlan voltából műveltebb színvonalra emelkedik, a szász-ság pedig mesterkélte, idegen földről táplált műveltségét hazafiással cserélendő föl.

Ha azonban a fennebbieken körvonalozottan működésüket főleg a közművelődési intézményekre tartjuk irányzandónak, azért egyletünk a közgazdasági irányt sem ejtheti el, csak hogy e részben szorosán körülírt téren kell mozognia.

Névszerint rendszeresen csak annyiban foglalkozhatik közgazdasági intézetek létesítésével, a mennyiben azok létrejöttét első sorban értelembiány gátolja; ebből folyólag földművelői és kis iparos hitelszövetkezetek, szerszám és anyag beszerzési, tenyészállat tartási, fogyasztó társulatok alakítását kezdeményezheti, sőt szerény mérvben segíyezheti is. Ez irányban törekvésének azon egyének kiszemelésére kell főleg irányulni, e kik egyes helyek és vidékeken ily kezdeményezésre kiválólag alkalmasak.

Nem ilyen természetű, de kiváltképen egyletünk feladatkörébe tartozónak tekintjük a magyarországi Kárpát-egylet fiókjának területünkön való létesítését és segíyezését.

A magyarországi Kárpát-egylet közgazdasági ügy, mint kulturális tekintetben nevezetes eredményeket ért el az ország északi részeiben, különösen a Szepességben, ennek működése vonzotta oda a sok külföldi és hazai turistát, tette kis Svájczzá a Szepességet, teremtett mondhatni ásványvizek nélkül virágzó fürdőket, míg ásványvizekben gazdag területükön semmi lendület nem tapasztalható.

Ezenkívül közre hat az egylet a közgazdasági fejlődésnek területén való előmozdítására az által, ha egyeseket bizonyos iparágakban kiképezet, vagy pedig azok tanítására más vidékekről képzett, ügyes iparosokat szerződtet.

Hazafias, úgy mint közgazdasági tekintetben fontos teendő a székely kivándorlásnak részben nyugatra való irányítása, mi az egyes birtokosoknak székely cselédség és munkás nép fogadására való buzditása, a nyugatra jönni hajlandók költözésének támogatása, e célra a Kralovszky székely kivándorlási alap felhasználhatása iránti tájékozásszerzés s a székely-egylettel való közreműködés által történhetnek.

Utóbbi célznak egyleti úton való elérhetőse ugyan a legkétségesebb s egyes tekintélyesebb birtokosok ma-

gánműködése, ha bekövetkeznek, határozottan több sikert ígér, de teljesen szem elől nem téveszthető.

Egyletünk a közgazdasági élet egyéb terein is kénytelen lesz ily tartozkodó állás elfoglalására s be kell érnie azzal, hogy szemmel tartsa területének közgazdasági szükségleteit, s kifejezést adjon a hiányoknak, melyeket lát, de orvosolni nem képes.

A közgazdasági hiányok igen nevezetes része ugyanis olyan, hogy azokon sem egyesek, sem társulatok nem segítezhetnek, az állam egész hatalmának, törvényhozási, pénzügyi és közigazgatási szervezetének kell mozgásba hozatni, hogy a kívánt eredmények elérhetőek legyenek és a miénkhez hasonló kulturális egylet része a bajok megszüntetésében csak az adatgyűjtés, a szellemi ébrentartás és ébresztés útja lehet, mely látszólag ártatlan, de jól kezelve nagyon is hathatós eszközzé válik.

Ez irányban való működésében egyik első feladatának kell lenni, hogy területe néprajzi, kulturális és közgazdasági monográfiáját megírassa.

Ily rajzra úgy önismeret, mint a királyhágóntuli részek tájékoztatása végett egyaránt szükség van, mert ha igaz, hogy Magyarország Erdélyt nem ismeri, ép oly bizonyos, hogy Erdély önmagát nem ismeri.

A mi egyleti tagsági díjaink beszédését s jövedelmeink szaporítását illeti, erre nézve az egylet saját területén főkjaiába kell hogy bizalmát vesse, azonkívül pedig minden módon ápolnia kell az összeköttetést azokkal, a kik tagok s adományok gyűjtésében különösen kitűntek.

Jövedelmeink gyarapítására különböző előadások, táncszívművek és sorsjáték rendezése útján is kell gondolnunk.

Más egyletekkel való egyesülés közös munkára, illetőleg azok belénk olvasztása anyagi erősítésünkre is szolgálna, ennél fogva itt látjuk helyén levőnek ez irányban teendőink rajzát megkísérteni.

Fennebb már jeleztük az erdélyi muzeum és gazdasági egylet támogatásának szükségét a készitendő monográfiára nézve.

A székely-egylettel vagy az összműködés, vagy a beolvadás iránt lehetne tárgyalásokat kezdeni.

A mi a fiókokat illeti, ezek egyrészt egyletünk végrehajtó közgegeiül tekintendőek, mint ilyenek feladata tagok szerzése, a tagdíjak behajtása és más jövedelmek teremtése, a különböző egyleti intézmények létesítésénél való közreműködés, azok fentartására való ügyelet és ellenőrzés, másrészt önálló indítványozó, véleményező szervei, mint ilyenek kiegészítik a központi választmány kormányzó működését.

Utóbbi irányban az egyedül helyes viszonyt úgy képzeljük, hogy határozataik csak a központi választmány jóváhagyása után hajthatók végre, mert e nélkül lehetetlen lenne egyöntetű tervet keresztül vinni, ebből kifolyólag, bár a fiókokokat jogosultaknak tartjuk, hogy bevételeiknek az alapszabályokban említett $\frac{1}{4}$ részét helyi szükségükre fordíthassák, erre nézve is a központi választmány jóváhagyását kell kívánnunk.

Ezen $\frac{1}{4}$ feletti rendelkezést helyi szükségletekre a fiókoknak annyival inkább elismerendőnek tartjuk, mert az alapszabályoknak másként helyes értelme sem lenne, ugyanis az irodai, postai, beszédési költségekre csak nem akarhatták az alapszabályok a bevételek egy negyedét fordítani, másnemű költségek pedig elő sem fordulhatnak, mert a tisztviselők díjazására gondolni sem szabad.

De elismerendőnek tartjuk a központi jóváhagyása mellett az e $\frac{1}{4}$ feletti rendelkezést azért is, mert különben a fiókok pusztá gépezetekké válnak s semmi ön-

álló rendelkezési joggal nem birva, az irántuk való érdeklődés csökkenni fog.

Hátra van még, hogy az egylet működésének földrajzi megjelölésére, a közgazdasági és közművelődési intézményekkel, segélyekkel ellátandó egyes helyek névszerinti felsorolására s az ezzel kapcsolatos költségvetésre nézve a teendőket röviden jelezzük; röviden, mert teendők konkrét, helyenként megállapított képét a pontosan meghatározott költségekkel együtt csak hónapok szorgos munkája után leszünk képesek elkészíteni s ezuttal az irányelvek megállapítására kell szoritkozunk, melyek szerint tervünket egybeállítani akarjuk.

E tekintetben a Maros és a két Küküllő mente, az Aranyos vidéke, a Mezőség, a Szolnok-Dobokán át Nagy-Bánya felé vezető irány, a Szamos mente, a Kolozsmegyét a Szilágysággal összekötő közlekedési ág, Brassó, Szeben, Segesvár, Szászváros, Déva, Hunyadmegyének eloláhosodott része, Alsó-Fehér városai lesznek geográfikus fővonalaink és fő gócpontjaink.

Különös gondunkat fogja igényelni egyes intézményeink költségvetésének elkészítése, mert egész munkánknak csak úgy lehet sikere, ha szoros számításra lesz alapítva minden, a mit tervezünk.

Mindezeket egybefoglalva indítványozzuk, mondja ki a tisztelt választmány, hogy program-vázlatunkat elfogadja s annak részletes keresztülvitele végett a rendes igazgatásban is szükséges következő bizottságokat alakít:

1. Közművelődésit, mely az egyházak, iskolák, óvodák segítése, felállítás, a tanítók és tanulók segítése, a népkönyvtárak létesítése tekintetében adjon részletes, a helyek megjelölésével s költségvetéssel egybekötött véleményt.

2. Közgazdaságit, mely a különböző gazdasági hitelszövetkezetek és egyéb egyletek, az ipari oktatás, a pénzügyi intézetek kivételképen való támogatása s a Kárpát-egylet fiókjának megalakítása s a székelység nyugatra terelése tárgyában tegyen hasonló részletes javaslatot.

3. Irodalmi, mely a monografia megírása s a román és német nyelven terjesztendő iratokra nézve készítsen tervet s állandólag gondoskodik a hazafias sajtónak ügyünk mellett ébrentartásáról.

4. Gyűjtő szakosztályt, mely a taggyűjtés és jövedelem szaporítás kérdéseit készíti elő.

Mondja ki továbbá, hogy az elnökség a róm. kath., ev. ref. és unit. egyházak főhatóságaihoz fordul, kikérve azok véleményét, hol legszükségesebb a segély, hogy a fennevezett egyletekkel, illetve intézetekkel, a belátása szerint legjobbnak tartott módon lépjen összeköttetésbe, hogy azok támogatását, illetve közreműködését előkészítse, végül pedig a fennebbi három bizottság munkálatait a directorium közreműködésével, a mennyiben szükséges, egyeztetve, kombinálva terjeszse végjövahagyás végett a választmány elé, hogy így az egész működési terrenum nemzetiségi, közművelődési és közgazdasági szempontokból való kimerítő térképe megalkotható s ehez képest a megállapítandó egyöntetű terv alapján a végzendők sorrendje megállapítható legyen.

TÁRCZA.

A halhatatlanság hite Izrael vallásában.

— Tanulmány. —

(Folytatás.)

De mielőtt ezen tényezőkkel megismerkednénk, szenteljünk egy pillanatot Hósea egyik nyilatkozatának megvizsgálására, mert ebben némelyek az egyéni halhatatlanság hitét látják kifejezve, mások meg a Krisztus harmadnapon való feltámadását megjósolva. A szóban forgó nyilatkozat ez: Jáhvé

„Két nap mulva megelevenit
Harmadnapon feltámaszt.“ Hós. 6.

Azoknak, kik eme szavakban az egyéni halhatatlanság hitét látják, röviden csak azt mondjuk: látszik, hogy mennyire ismeretlenek a prófétismus iratai, elvei és fölfogásával, mert hiszen képtelenség még csak elgondolni is, hogy azon eszmét, mely az emberi léleknek anynyira szükséges kívánalma és elidegeníthetetlen sajátja, ha az egyik próféta lelkében életre kelt, a többi is ne hangsúlyozta volna, már pedig e nyilatkozat, mint olyan, melyből az egyéni halhatatlanság hitére lehetne következtetni, egyedül áll a prófétismus irataiban, míg ellenben olyan, a mely ez ellen szól, nemcsak egy van. Nem az egyéni, hanem a nemzeti halhatatlanságra vonatkozik ez is, mint Hóseának még több más nyilatkozata. Azok pedig, a kik a Jézus harmadnapon való feltámadását látják megjósolva benne, feledik, hogy Hósea nem volt mindentudó, hogy egy 8 századdal későbbre bekövetkezett tény megjósoljon; feledik, hogy a Krisztus feltámadásáról ma másképp gondolkozunk, mint az orthodox egyház; feledik, hogy arra, miszerint higgyük az ő feltámadását, nincsen szükségünk, mint az elcsüggedt tanítványoknak s a még csüggedtebb igazhitűségnek, ó szövetségi bizonyító helyekre; az ő feltámadásáról és halhatatlanságáról bizonyítást tesz az ő kétezred éves élete s az a szellem, melyet önszelleméből lehelt mi belénk. Az az egyház, mely husz századon keresztül, annyi vész és vihar után, most is rendületlenül áll, az, az ő szelleme által él és virágzik s a legnyilvánvalóbban bizonyítja életét és feltámadását.

És már most lássuk, mik voltak azon tényezők, melyek Izraelben az egyéni halhatatlanság hitére a talajt előkészítették.

„A boldogság csak szenvedéssel jár,
Boldog az lehet, ki szenvedett már“ — mondja a költő.

A költőnek ezen szavait, méltán alkalmazhatjuk Izraelre. Ama boldogságra, mely a halhatatlanság hitével költözik be az egyén lelkébe, Izraelt is sok keserű szenvedés és kínos megpróbáltatás készítette elő. Fel kelle vegye vállaira Babel urának terhes igáját, ennie kellett ott 48 évig a fogság keserű kenyerét és mikor már azt hitte, hogy Jáhvé megelevenítette a büntetést, kitélt a bűnhődés ideje, itt a próféták által megjósolt boldog kor, akkor előtte állott egy hosszú és fáradalmas út az elhagyott haza felé, a hazában pedig pusztaság, rom és szegénység mindenütt. És ekkor a szenvedésekben kimerült, az élet küzdelmeiben elbágyadt kegyesek ajkáról elhangzott a kérdés: Hol van itt az isteni igazságosság, hol van a jutalom, a melyet Jáhvé és az ő prófétái az istenfélőknek és kegyeseknek ígértek? Ha eddig sujtolt, ha eddig

vert Jáhvé, azt nyugodt lélekkel hordoztuk, mert méltán megérdemeltük, mivel nem jártunk az ő utáiban, nem követtük parancsolatait, de most . . . de most zugolódásra nyitjuk ajkainkat, mert szívvel és lélekkel az övéi vagyunk s épen ezért nem kinos keresztet, hanem megígért és megérdemelt jutalmat várunk. — A szenvedő Jóbok ilyforma gondolkozása vagy meg kellett döntse a „régii hitet“, mely szerint erény és jutalom, bűn és büntetés már e földön harmóniában vannak, vagy pedig meg kellett tagadja azt, hogy az isten igazságos lenne. Ez utóbbi sohasem történt meg, mert a Jób könyve is, mely e kérdéssel oly behatóan és mesterileg foglalkozik, végeredményül azt mondja ki: „A mindenhatónak és a mindennek felett bölcsnek terve a gyarló halandó előtt kiküszöbölhetetlen; isten nagy, mi őt fél nem foghatjuk; az embernek csak a hit, a feltétlen meghódolás marad fenn!“¹⁾ És ha ez nem történt meg, akkor meg kellett történnék az előbbinek, mert a tapasztalat lépten-nyomon ellentmond annak; meg kellett történnék azért, hogy helyet adjon a halhatatlanság hitének, mely azonnal megszületik, mihelyt elismerjük, hogy e földön erény és jutalom, bűn és büntetés nem mindig követi egymást, kell tehát legyen egy jövő életnek, hol az erényes jutalmát, a bűnös büntetését elvegye. Azonban a „régii hit“ oly erős gyökereket vert az izraeliták keblében, hogy azt önerejükön onnan kitépni nem tudták. Maga Jób is csak kétségbe vonja, de megtagadni nem meri, nem tudja, bár lelkiismerete bizonyossága szerint semmi olyan bűnt nem tett, a miért a nagy és súlyos szenvedést megérdemelte volna. Meg kell elégedjék azzal, hogy az emberi ész e kérdéssel szemben gyarló és rablánczokba van verve.

De imé, az, a ki Izrael népének karjairól letépi a bábéli fogság rablánczait, imé, az világosságot is hoz, vezet a Zarathustra hiveit, a kik segíteni fognak Izraelnek megoldani azon problémát, melyet Jób és még sok kegyes szenvedő megoldani nem tudott. Azok már megtudják mondani: Ember! ne keress te itt a földön igazságosságot, a hol a legtöbbször az erény keserű könnyeket hullat, a bűn, a fény és hatalom ceillogó mezébe burkolózva jár, hanem irányozd tekintetedet egy jobb haza felé, hidd, hogy ott könnyeid letöröltetnek s jutalmad örökké tartó lesz. — Anynyi szenvedés és megpróbáltatás, annyi lelki küzdelem és kétség után, valóban itt is az ideje, hogy Izrael népe az egyéni halhatatlanság boldogító érzetében, melyet oly sokáig nélkülözött s melynek elfogadására most annál inkább el van készülve, valahára részesüljön.

(Vége köv.)

KISS SÁNDOR.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. november 28.

— A püspöki esküvétel. Főt. Szász Domokosnak jutott legelőbb a kiváló szerencse, hogy a legmagyarabb koronás királyok egyikének kezeibe tegye le az esküt. Nov. 23-án a püspököt a király ő felsége tróntermében az asztal mellett állva fogadta, s midőn a püspök belépett, az előírt főhajtással üdvözölvén a felséget, a király pár lépéssel előre jött, barátságos főhajtással üdvözlé a belépőt, mire az esküvétel kezdetét vette. A ki-

¹⁾ Dr. Kovács Ö. m. 306. l.

rály jobbán Trefort miniszter, balján Pápay udv. tanácsos állottak, s ez utóbbi olvasta föl az e célra újból szövegezett esküformát, mit a püspök, három ujját föl tartva, mondott utána. Az eskü utolsó szavainak elhangzása után a király meghajtá magát, mire a püspök tiszteletteljes köszöntéssel távozott. A komoly és ünnepies actusnál más hang nem volt hallható az eskü fölolvast és utánmondott szavain kívül. Kevés vártatva azonban újból megjelent a püspök a király színe előtt, elsőnek bocsáttatván be az általános kihallgatásra, melyre igen sokan jelentkeztek, s köztük számtalan kitünősége közéletünknek, mint Ghyczy Kálmán, Somsich Pál, Podmaniczky Frigyes br., Szentgyörgyi államtitkár, stb. A trónterembe belépő püspököt Ő Felsége szívélyesen üdvözölte, elébe lépve, kezét nyujtva, s megszorítva a püspök kezét. Aztán, be sem várva a püspök hódolati nyilatkozatát, barátságos hangon a következő szavakat intézte a püspökhöz: „Örvendek, hogy a püspök urtól színem előtt elfogadhattam hódolati esküjét. Ön az első az erdélyrészi reformált püspökök közül, ki a magyar király kezeibe tette le esküjét. Reményem, hogy új hivatalában nemcsak az egyháznak, hanem a hazának is fontos szolgálatokat teend!“ A püspök tiszteletteljes hódoló szavakkal köszönte meg a királynak, hogy oly kegyes volt őt hivatalában megerősíteni és az esküt legmagasabb színe előtt elfogadni, s biztosítá ő felségét a maga és hiveinek alattvalói hódolatáról és hűségéről. — Tudom — füzte tovább barátságosan a király — hogy egyházkerülete nagy, hány lelket és egyházközséget számlál? A püspök rögtön azon fölvilágosítással szolgált, hogy egyházkerületében mintegy 500 egyházközség van, három és fél százezer lélekkel. — Tudomással bírok arról is — folytatá a felség — hogy sok a szegény egyház az ön kerületében. Gondolom, hogy a derék székelyek között: Háromszéken több a jó módu egyház, de hogy állanak a viszonyok a Mezőségen és Besztercze vidékén? Szász Domokos fölfejté a király előtt, hogy bizony sok egyházközség küzd a szegénységgel s e miatt közel 40 ben a papi állomás is üresedésben van e miatt. Kérdezte aztán a király, ha sok hivatalos utazást kell-e a püspöknek tennie? Erre a püspök azt felelé, hogy bizony sok esemény merül föl kerületében, mi személyes jelenlétét megköveteli. Aziránt is érdeklődve kérdezősködött a király, hogy a papi hivatalra lépnek-e sokan s van-e elég lelkésze az egyházkerületnek, — mire a püspökünk azt felelte, hogy a virágzó n.-enyedi theol. akadémiánkon feleszámu ifju foglalkozik a lelkészi tudományok művelésével s évente 10—12 ifju lelkész bocsáttatik ki lelkipásztori pályára. Kérdezte a felség azt is, hogy az államsegélyből sokat fordítanak-e a szegénysorsu egyházközségek fölsegítésére? A püspök kijelenté, hogy igyekszik az egyházkerület ott segíteni az államsegélyből, a hol a szükség legégetőbb, mert azon segély távolról sem elegendő minden szükség enyhítésére. A felség végül szívélyes szavakban üdvözölte a püspököt új állásán, annak viseletében szerencsét kívánt, s aztán kegyesen elbocsátá a főpásztort.